

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

**OD NAFTE DO SPORTA: SPORTSKA DIPLOMATIJA
KAO INSTRUMENT MEKE MOĆI SAUDIJSKE
ARABIJE**

MASTER RAD

Mentor:
doc.dr Nina Sajić

Kandidat:
Tijana Martinović

Banja Luka, 2025.

UNIVERSITY IN BANJA LUKA
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

FROM OIL TO SPORTS: SPORTS DIPLOMACY AS AN INSTRUMENT OF THE SOFT POWER OF SAUDI ARABIA

MASTER THESIS

Mentor:

Assist. Prof. Nina Sajic

Candidate:

Tijana Martinovic

Banja Luka, 2025.

INFORMACIJE O MENTORU I MASTER RADU

Mentor:

doc. dr Nina Sajić

Naslov master rada:

Od nafte do sporta:
Sportska diplomatija
kao instrument meke moći
Saudijske Arabije

Apstrakt:

Predmet istraživanja ovog master rada jeste uloga sportske diplomatije kao elementa meke moći u diverzifikaciji i rebrendiranju ekonomije i privredne proizvodnje Kraljevine Saudijske Arabije. Saudijska Arabija, decenijama usredsređena na izvoz nafte kao glavni stub svoje ekonomije, suočava se s potrebom za transformacijom. Godine 2016. objavljen je ambiciozni projekat *Vision 2030*, koji podrazumijeva radikalnu diverzifikaciju ekonomije i prelazak s dominantno naftne na mnogo raznovrsniju privredu. Cilj je da izvoz nafte ne čini više od 50% ukupne privredne proizvodnje.

Ovaj strateški potez zahtijeva ne samo ekonomske, već i socijalne i kulturne promjene, uključujući povećanje zaposlenosti, razvoj inovativnih tehnologija i arhitekture, ali i uvođenje većih demokratskih sloboda, prvenstveno kroz širenje prava žena. Ova ambiciozna vizija podrazumijeva rebrendiranje Saudijske Arabije na globalnom planu – od države pretežno fokusirane na energiju, ka dinamičnom centru inovacija, tehnologije i razvoja.

Upravo u ovom kontekstu, sportska diplomatija predstavlja ključni element meke moći koju Saudijska Arabija može iskoristiti. Sport, kao globalno priznati i univerzalno cijenjeni fenomen, pruža platformu za međunarodno povezivanje i promociju pozitivne percepcije o zemlji. Master rad će istražiti kako organizovanje međunarodnih sportskih događaja, podrška nacionalnim sportskim klubovima, kao i učešće u globalnim sportskim federacijama, mogu doprinijeti diverzifikaciji i rebrendiranju nacionalne ekonomije.

Kroz studije slučaja sportskih manifestacija u drugim zemljama, rad će analizirati potencijalne benefite u vidu povećanja turizma, razvoja sportske infrastrukture i prilika za nove investicije u sektoru sporta i povezanim industrijama, kao što su hotelijerstvo, transport i zabava. Istraživanje će takođe razmotriti potencijalne rizike i izazove. Uloga sportske diplomatije neće

biti ograničena samo na promociju pozitivne percepcije – kritička analiza biće usmjerena i na moguće negativne efekte, poput nepovoljnih medijskih prikaza tokom sportskih događaja ili kontroverzi u vezi s ljudskim pravima koje mogu negativno uticati na imidž Saudijske Arabije.

Posebna pažnja biće posvećena uticaju projekta *Vision 2030* na uvođenje sportskih događaja u nacionalnu agendu, te povezanosti očekivanja u pogledu povećanja zaposlenosti i ekonomskog rasta s podrškom sportskom sektoru i organizaciji velikih manifestacija.

Cilj istraživanja jeste da se utvrdi u kojoj mjeri sportska diplomatija može biti efektivna kao dio šireg plana diverzifikacije i rebrendiranja Saudijske Arabije i da li su očekivani ekonomski benefiti zaista ostvarivi.

Ključne riječi:

Saudijska Arabija, meka moć, sportska diplomatija, *Vision 2030*, prava žena, diverzifikacija.

Naučna oblast:

Društvene nauke

Naučno polje:

Političke nauke

Klasifikaciona oznaka:

C 170

Tip odabrane licence Kreativne zajednice:

CC BY-SA Označavanje autora - Zabrana izmjene djela

INFORMATION ABOUT THE MENTOR AND MASTER THESIS

Mentor:

Assoc. Prof. Nina Sajic

Master's thesis title:

From oil to sports:

Sports diplomacy

as an instrument of soft power

Saudi Arabia

Abstract:

The subject of research in this master's thesis is the role of sports diplomacy as an element of soft power in the diversification and rebranding of the economy and economic production of the Kingdom of Saudi Arabia. Saudi Arabia, for decades focused on oil exports as the main pillar of its economy, is facing a necessary transformation. In 2016, the ambitious Vision 2030 project was published, which implies a radical diversification of the economy, and a transition from a predominantly oil-based economy to a much more diverse economy. The goal is to achieve that the export of oil does not make up more than 50% of the total economic production. This strategic move requires not only economic, but also social and cultural changes, including an increase in employment, the development of innovative technologies and architecture, but also the introduction of greater democratic freedoms, primarily through the expansion of women's rights. This ambitious vision entails the rebranding of Saudi Arabia on a global scale, from a country predominantly focused on energy, to a dynamic center of innovation, technology and development. Precisely in this context, sports diplomacy represents a key element of "soft power" that Saudi Arabia can use. Sport, as a globally recognized and universally appreciated phenomenon, provides a platform for international connection and promotion of a positive perception of the country. The master thesis will explore how organizing international sports events, supporting national sports clubs, as well as participating in global sports federations, can contribute to the diversification and rebranding of the national economy. Through case studies of sports events in other countries, the paper will analyze potential benefits in the form of increased tourism, development of sports infrastructure, opportunities for new investments in the sports sector and related industries, such as hotel, transport and entertainment. The research will also examine potential risks and challenges. The role of sports diplomacy will not be limited to positive perception. Critical analysis will focus on potential negative effects, such

as negative media portrayals during sporting events, or possible human rights controversies that could negatively affect the perception of Saudi Arabia. Special attention should be paid to the impact of the Vision 2030 project on the introduction of sports events into the national agenda, and how expectations related to increased employment and economic growth are closely related to support for the sports sector and the organization of large events. The goal of the research is to determine how effective sports diplomacy can be as part of a wider plan of diversification and rebranding of Saudi Arabia and whether the expected economic benefits are really achievable.

Keywords:

Saudi Arabia, soft power, sports diplomacy, *Vision 2030*, women's rights, diversification.

Scientific field:

Social sciences

Scientific field:

Political science

Classification code:

C 170

Creative Community license type selected:

CC BY-SA Author Attribution - Prohibition of modification of the work

Uvod

Istraživanje uloge sportske diplomatije Saudijske Arabije u kontekstu njene meke moći predstavlja izuzetno značajan poduhvat, koji pruža dublji uvid u kompleksne međunarodne odnose i globalnu političku arenu. Saudijska Arabija, kao ključna akterka na svjetskoj sceni, pokušava da se odvoji od tradicionalne percepcije kao isključivo naftne sile, te da izgradi novi identitet koji će se temeljiti na inovaciji, tehnologiji i otvorenosti. U tom kontekstu, sportska diplomatija se pojavljuje kao alat meke moći koji može doprinijeti ostvarenju ovog cilja. Analiziranjem strategija koje Saudijska Arabija implementira u sportskom sektoru - ulaganjem u međunarodne sportske događaje, podrškom nacionalnim sportskim klubovima, i učešćem u globalnim sportskim federacijama - moguće je sagledati njihove dugoročne implikacije na percepciju zemlje u svijetu. Kroz analizu sportske diplomatije, istraživanje će osvijetliti moguće benefite za Saudijsku Arabiju, poput privlačenja stranih investicija, povećanja turizma, i izgradnje pozitivnog imidža zemlje. Istraživanje će također ukazati na potencijalne rizike, poput kritike na račun kršenja ljudskih prava ili neadekvatne infrastrukture, te će otvoriti prostor za analizu strateškog upravljanja tim rizicima. U dubljem smislu, istraživanje će doprinijeti razumijevanju mehanizama meke moći i njene uloge u međunarodnim odnosima. Ovaj master rad, kroz proučavanje slučaja Saudijske Arabije, nudi dragocjene spoznaje o promjenama u globalnoj politici i demonstrira kako se u 21. vijeku međunarodni odnosi sve više oblikuju kroz nekonvencionalne alate, poput sporta i kulture, umjesto klasične vojne moći.

Predmet istraživanja ovog rada je upotreba sportske diplomatije kao instrumenta meke moći za ostvarivanje spoljnopolitičkih ciljeva i interesa subjekata međunarodnih odnosa. Za razvoj koncepta meke moći najzaslužniji je Džozef Naj, koji je meku moć detaljno razradio u svojoj knjizi *Soft power: The means to success in world politics* (2004.), iako je ovaj termin prvi put upotrijebio još 1990. godine. Meku moć Naj definiše kao sposobnost oblikovanja preferencija drugih; sposobnost da na indirektan način dobijete ono što želite odnosno kao „drugo lice moći“ (Naj, 2004., 5.) Meka moć i tvrda moć su povezane jer obje predstavljaju aspekte sposobnosti da se postigne cilj utičući na ponašanje drugih i razlikuju se u najvećoj mjeri po prirodi ponašanja i vrsti i načinu korištenja resursa (Naj, 2004., 7.) Naj navodi da postoje tri glavna izvora meke moći neke države: njena kultura, njene političke vrijednosti i njena spoljna politika (Naj, 2004., 7.). Iako Naj navodi kulturu kao jedan od izvora meke moći, sport također predstavlja značajan izvor meke moći i sredstvo za ostvarivanje spoljnopolitičkih ciljeva i interesa. Bez sporta ne možemo da u potpunosti razumijemo savremeno društvo i kulturu, jer živimo u svijetu u kojem je sport međunarodni fenomen (Jarvie, 2006., 2.). Značaj sportske diplomatije i kompleksna uloga sporta u domaćoj i međunarodnoj politici privukli su

u posljednjih nekoliko dekada istraživače iz različitih disciplina, uključujući i one koji se bave međunarodnim odnosima. Od Antičkih olimpijskih igara, preko srednjovjekovnih sportskih takmičenja, do danas, sport je imao značajnu ulogu u ostvarivanju mira, razvoju država i promociji međunarodne saradnje. Ali sport također može biti instrument političke propagande i širenja ideologije na šta nam ukazuju brojni primjeri iz prošlosti kao npr. korištenje Olimpijskih igara 1936. i Svjetski kup 1938. od strane nacističkog njemačkog režima, česti bojkoti sportskih događaja za vrijeme Hladnog rata, kao i zabrane učešća sportista iz pojedinih država od Južnoafričke Republike za vrijeme aparthejda, do zabrane učešća ruskih i bjeloruskih sportista u posljednjih nekoliko godina. Iako postoji milenijumska duga veza između sporta i (svjetske) politike, odnos između sporta i diplomatije je i dalje nedovoljno razvijen, prije svega u teorijskom smislu (Murray&Pigman, 2013., 1098.) Ne postoji opšte prihvaćena univerzalna definicija sportske diplomatije iako su u porastu istraživanja koja se bave analizom sporta kao instrumenta za ostvarivanje spoljopolitičkih ciljeva. Samo na tzv. „Ping-pong diplomatiji“ koja je 1970tih dovela do uspostavljanja diplomatskih odnosa između NR Kine i SAD-a napisano je na desetine naučnih radova (Postlethwaite, Jenkin & Sherry, 2023., 363.) Za potrebe ovog rada, sportsku diplomatiju ćemo definisati kao „svjesno, strateško i kontinuirano korištenje sporta, sportista i sportskih događaja od strane države i nedržavnih aktera, kako bi se sprovele politike, unaprijedila trgovina, razvoj, obrazovanje, imidž, reputacija, brend i međuljudske veze“ (Murray, 2018., iii). Fokus istraživanja ovog rada biće razvoj sportske diplomatije Saudijske Arabije, koja bilježi ogromna finansijska ulaganja u sport naročito u posljednjoj dekadi. U okviru programa „Vizija 2030“, Saudijska Arabija je pokrenula obimne sportske inicijative koje uključuju organizaciju velikih međunarodnih sportskih događaja, izgradnju moderne sportske infrastrukture i strateške investicije u sportske klubove širom sveta. Ova strategija je osmišljena da diverzifikuje ekonomiju zemlje, smanji zavisnost od nafte, i poboljša globalni imidž Saudijske Arabije. Cilj ovog istraživanja je da analizira kako sportska ulaganja doprinose upotrebi meke moći Saudijske Arabije u međunarodnim odnosima. Prvenstveno, rad će ispitati političke motive iza sportskih ulaganja i njihov uticaj na ostvarivanje nacionalnih međunarodnih političkih ciljeva. Kroz detaljnu analizu, razmatraće se kako Saudijska Arabija koristi sport kao instrument za poboljšanje svog međunarodnog ugleda i jačanje diplomatskih odnosa, posebno u kontekstu kritika vezanih za ljudska prava. Istraživanje će također obuhvatiti procjenu ekonomskog uticaja sportskih ulaganja na lokalnu i nacionalnu ekonomiju Saudijske Arabije. Analiziraće se kako ova ulaganja doprinose otvaranju novih radnih mjesta, privlačenju stranih investicija i stimulanju turističke industrije. Dugoročna održivost sportskih projekata je još jedan važan aspekt koji će biti analiziran u radu.

Procjena će uključivati ispitivanje uticaja na prirodne resurse, infrastrukturu i lokalnu zajednicu. Takođe će se razmatrati potencijalni rizici i izazovi, kao što su socijalne nejednakosti i pitanja ljudskih prava. Konačni cilj ovog istraživanja je da pruži sveobuhvatni multidimenzionalan uvid u kompleksnost i značaj velikih finansijskih ulaganja u sport u Saudijskoj Arabiji. Ovo istraživanje će pomoći u razumijevanju sportske diplomatije kao izvora meke moći, koja može doprinjeti ekonomskom razvoju, istovremeno pružajući preporuke za održiv i efikasan razvoj sportskih projekata u budućnosti. Rad će doprinjeti naučnim diskusijama o ulozi sporta i sportske diplomatije u međunarodnim odnosima i ponuditi dodatan uvid u politike i strategije Saudijske Arabije.

Primarna hipoteza ovog rada polazi od tvrdnje da velika finansijska ulaganja Saudijske Arabije u sport služe kao instrument meke moći kojim država nastoji da unaprijedi svoju poziciju u međunarodnim odnosima, poboljša svoj imidž na svjetskoj sceni i diverzifikuje svoju ekonomiju. Iz ove osnovne hipoteze proizašle su sljedeće pomoćne hipoteze:

- Saudijska Arabija koristi sportsku diplomatiju kako bi poboljšala svoj imidž i reputaciju.
- Na ovaj način država teži smanjenju negativnih percepcija vezanih za politička i ljudska prava te koristi sport kao instrument za izgradnju međunarodnih partnerstava.
- Ulaganja u sport su dio šire strategije diverzifikacije ekonomije i smanjenja zavisnosti od nafte što je suštinski cilj programa "Vizija 2030".
- Saudijska Arabija na ovaj način posredstvom sportske diplomatije i sportskih investicija jača svoja međunarodna partnerstva.

Kulturni realizam, teorijski pristup koji se fokusira na ulogu kulture u međunarodnim odnosima, nudi drugačiji pogled na meku moć. U dokazivanju gore pomenutih hipoteza, rad se oslanja na teoriju kulturnog realizma, koji se fokusira na ulogu kulture, ali i sporta u međunarodnim odnosima. Kulturni realisti, poput Berija Buzana (*Barryja Buzana*) i Olija Vevera (*Olija Wævera*), naglašavaju kako kultura može biti izvor moći i uticaja u međunarodnoj areni, ali i način na koji se kulturne vrijednosti i norme mogu koristiti za održavanje ili promjenu međunarodnog poretka. U ovom kontekstu, sport se ne doživljava samo kao oblik zabave ili fizičke aktivnosti, već kao sredstvo kulturne promocije i političkog uticaja. Sportska diplomatija, prema kulturnim realistima, (Sugden, 2010) koristi sport za širenje specifičnih kulturnih vrijednosti koje odražavaju interese države. Na primjer, sportske manifestacije poput Olimpijskih igara ili Svjetskog prvenstva u fudbalu mogu poslužiti kao platforme za demonstraciju kulturne i političke snage nacije, te širenje vrijednosti koje se žele proširiti na globalnom nivou. (Toohey & Veal 2007)

Jedan od primjera može biti upotreba sporta u izgradnji identiteta Evropske unije. Kroz različite sportske inicijative i projekte, EU nastoji promovirati svoje vrijednosti kao što su multikulturalizam, inkluzivnost i zajedništvo. (Rofe, 2010) Ovakva vrsta sportske diplomatije ne samo da jača unutrašnju koheziju unije, već takođe promovira ideju europskog identiteta na globalnoj sceni, koristeći sport kao medijum za kulturnu i političku promociju. (Roche, 2000)

Istraživanje sportske diplomatije kao instrumenta meke moći Saudijske Arabije oslanjaće se prije svega na studiju slučaja. Iako studije slučaja mogu da se koriste u kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjima, za potrebe ovog rada biće korištena kvalitativna analiza. Studija slučaja je detaljna i dubinska analiza određenog primjera ili pojave. Jin (Yin, 2002.) studiju slučaja smatra značajnom istraživačkom strategijom, koja doprinosi znanju o individualnim, grupnim, organizacijskim i kompleksnim društvenim fenomenima. Za potrebe ovog rada studija slučaja se definiše kao empirijsko istraživanje, koje proučava fenomen u njegovom prirodnom kontekstu, posebno kada granice između fenomena i konteksta nisu očigledne (Yin, 2002., 24-25.) Studije slučaja mogu da obuhvataju studije jednog slučaja i studije više slučajeva i one predstavljaju samo „dvije verzije u dizajnu studije slučaja“ (Yin, 2002., 25.); ovo istraživanje predstavlja studiju jednog slučaja. Studije slučaja se primjenjuju kao istraživačka strategija kada „istraživač ima slabu kontrolu nad događajima ili kad je u žarištu savremeni fenomen unutar nekog konteksta stvarnog života“ i kada istraživač pokušava dati odgovor na pitanja „kako“ ili „zašto“ (Yin, 2002., 11.). Studija slučaja je primijenjena u ovom istraživanju da bi se analiziralo kako i zašto Saudijska Arabija koristi sportsku diplomatiju kao instrument meke moći. U politikološkim studijama istraživači „posmatraju slučajeve kroz višeslojna sočiva, miješaju istoriju i analizu, specifične detalje i šire implikacije, često u privlačnoj kombinaciji“ (Hagne/Harrop/Breslin, 2001:441-442). Primarni i sekundarni izvori biće analizirani procesom praćenja, a provjera validnosti interpretacije i rezultata metodom triangulacije.

Primarni cilj ovog istraživanja je analiza upotrebe sportske diplomatije kao instrumenta meke moći kroz studiju slučaja Saudijske Arabije. Istraživanje teži da ponudi odgovore na pitanja: koji su glavni razlozi upotrebe sportske diplomatije kao instrumenta meke moći; da li i u kojoj mjeri sportska diplomatija može pomoći u poboljšanju negativnog imidža subjekta međunarodnih odnosa; koji su ekonomski benefit velikih ulaganja u sport i sportsku diplomatiju; da li i u kojoj mjeri sportska diplomatija može doprinjeti prevazilaženju holandske bolesti Saudijske Arabije, odnosno zavisnosti o samo jednoj industriji. Istraživanje ima za cilj da produbi razumijevanje sportske diplomatije kao instrumenta meke moći u savremenim međunarodnim odnosima. Takođe, teži da pruži sveobuhvatan prikaz sportske diplomatije kao

sredstva meke moći kojim se subjekti međunarodnih odnosa koriste u ostvarivanju svojih spoljnopoličkih ciljeva. Nastoji da otkrije motive, politike, strategije kao i praktičnu primjenu sportske diplomatije kroz studiju slučaja Saudijske Arabije. Na ovaj način, istraživanje teži da proširi saznanja o kompleksnosti svjetske politike i dinamici međunarodnih kretanja.

Istraživanje velikih finansijskih ulaganja u sport u Saudijskoj Arabiji i analiza sportske diplomatije kao instrumenta meke moći Saudijske Arabije ima značajnu naučnu i društvenu opravdanost. Saudijska Arabija je u posljednjih nekoliko godina započela obimne investicije u sportske projekte, što uključuje organizovanje međunarodnih sportskih događaja, izgradnju sportske infrastrukture i finansiranje sportskih klubova širom svijeta. Ove aktivnosti su dio šireg plana ekonomske diverzifikacije i poboljšanja globalnog imidža zemlje, poznatog kao "Vizija 2030". Sa naučne tačke gledišta, ovo istraživanje je opravdano jer doprinosi razumijevanju uloge sporta u savremenoj međunarodnoj politici. Sport je postao značajan instrument meke moći koji zemlje koriste za jačanje svog međunarodnog ugleda i izgradnju diplomatskih odnosa. Istraživanje će omogućiti dublju analizu kako Saudijska Arabija koristi sport za promociju svojih političkih i ekonomskih interesa, i kako ova strategija utiče na njenu poziciju u globalnom kontekstu. Sa društvenog aspekta, ovo istraživanje je značajno jer se bavi pitanjima koja su od šireg javnog interesa. Ulaganja u sport mogu imati brojne pozitivne efekte na lokalno stanovništvo, uključujući poboljšanje zdravlja, povećanje ekonomskih mogućnosti i jačanje nacionalnog ponosa. Međutim, važno je takođe analizirati potencijalne negativne aspekte, kao što su socijalne nejednakosti ili pitanja ljudskih prava. Istraživanje će pomoći u identifikaciji tih aspekata i pružiti preporuke za održivi razvoj sportskih projekata. Ukratko, istraživanje velikih finansijskih ulaganja u sport u Saudijskoj Arabiji i njihovog uticaja na međunarodne odnose je opravdano kako sa naučnog, tako i sa društvenog aspekta. Ono pruža važne uvide u kompleksnu dinamiku savremenih međunarodnih odnosa i nudi mogućnosti za poboljšanje strategija razvoja sporta i društva uopšte.

Koncept meke moći: Definicija, razvoj i primjena u međunarodnim odnosima

U savremenom geopolitičkom okruženju, tradicionalni koncepti moći i uticaja konstantno se redefinišu pod pritiskom novih realnosti koje karakteriše visok stepen međuzavisnosti i kompleksnosti. Koncept moći, kao jedan od temeljnih analitičkih okvira u disciplini međunarodnih odnosa, prošao je kroz značajnu transformaciju od svog klasičnog razumijevanja kao sposobnosti prinude drugih aktera, do sofisticiranijih oblika koji uključuju nematerijalne resurse i strategije uticaja. U tom kontekstu, meka moć predstavlja revolucionarnu paradigmu koja je izvršila dubok uticaj na teoriju i praksu međunarodne politike, postavši nezaobilazni element strateškog promišljanja država i drugih međunarodnih aktera. Ovaj rad pruža detaljnu analizu koncepta meke moći, od njegovog nastanka u djelima harvardskog politikologa Džozefa Naja (Joseph Nye), preko njegove konceptualne evolucije, do konkretnih manifestacija i instrumenata kojima se realizuje u savremenoj diplomatskoj praksi.

Konceptualna inovacija koju je Džozef Naj uveo u teorijski diskurs međunarodnih odnosa početkom devedesetih godina prošlog vijeka predstavlja svojevrsni odgovor na fundamentalne promjene u globalnom poretku nakon Hladnog rata. Naj je uočio da transformacija međunarodnog sistema zahtijeva i preispitivanje osnovnih pojmova kojima se opisuju odnosi među državama, uključujući i sam koncept moći. U svom pionirskom djelu "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power" iz 1990. godine, Naj je prvi put elaborirao ideju meke moći, definišući je kao "sposobnost da se oblikuju preferencije drugih" (Nye, 1990:166). Ova naizgled jednostavna definicija otvorila je put za potpuno novi pristup razumijevanju međunarodnog uticaja, koji prevazilazi tradicionalne okvire materijalnih resursa i prinude.

Za razliku od tvrde moći, koja se manifestuje kroz vojnu silu i ekonomski pritisak, meka moć djeluje kroz privlačnost, ubjeđivanje i sposobnost postavljanja agende. Kao što Naj objašnjava: "Tvrda moć može počivati na podsticajima (šargarepa) ili prijetnjama (štap). Ali ponekad možete postići željene rezultate bez opipljivih prijetnji ili podsticaja... Ova vrsta indirektno moći – navođenje drugih da žele ono što vi želite – može se nazvati kooptivna ili meka moć" (Nye, 2004a:5). Osnovna logika meke moći time predstavlja suštinski odmak od tradicionalnih realističkih pristupa međunarodnim odnosima, koji su dominantno fokusirani na materijalne kapacitete država, posebno vojne i ekonomske resurse. Umjesto toga, meka moć uvodi u analizu kulturološke, ideološke i vrijednosne faktore koji oblikuju ponašanje aktera na međunarodnoj sceni.

Razvoj koncepta meke moći nije bio linearan proces, već rezultat stalnog dijaloga između teorije i prakse, kao i odgovor na kritike i izazove koje su dolazile iz različitih teorijskih škola međunarodnih odnosa. Sam Naj je kontinuirano dopunjavao i revidirao svoju teoriju, odgovarajući na promjenjive globalne okolnosti i teorijske izazove. U svom uticajnom djelu "Soft Power: The Means to Success in World Politics" (2004), Naj je dodatno razradio koncept, identifikujući tri primarna izvora meke moći: kulturu (u aspektima koji su privlačni drugima), političke vrijednosti (kada se dosljedno primjenjuju kod kuće i u inostranstvu) i vanjsku politiku (kada se doživljava kao legitimna i moralno utemeljena). Takav trodimenzionalni model postao je standardni okvir za analizu resursa meke moći različitih država i nedržavnih aktera.

Važno je istaći da meka moć nije samo teorijski konstrukt, već ima duboke implikacije za stratešku praksu država i drugih međunarodnih aktera. Naime, ukoliko države žele maksimizirati svoju sposobnost uticaja u međunarodnom sistemu, moraju razvijati i njegovati nematerijalne resurse koji čine osnovu meke moći. Konkurencija za meku moć postala je jednako važna kao i tradicionalno nadmetanje u vojnoj ili ekonomskoj sferi, što potvrđuje i rastući trend ulaganja država u kulturnu diplomatiju, međunarodne medije, obrazovne razmjene i druge instrumente meke moći. Kako navodi Naj: "U informacionom dobu, moć sve više zavisi od sposobnosti da se oblikuje narativ koji utiče na ponašanje drugih" (Nye, 2011:19).

Evolucija koncepta meke moći nije se zaustavila na prvobitnoj formulaciji, već je doživjela značajnu nadogradnju kroz uvođenje koncepta pametne moći (smart power). Naime, nakon određenog perioda dominacije diskursa meke moći u akademskim i političkim krugovima, postalo je jasno da meka moć sama po sebi nije dovoljna za ostvarivanje kompleksnih spoljnopolitičkih ciljeva. Pametna moć, koju Naj definiše kao "sposobnost kombinovanja resursa tvrde i meke moći u efikasne strategije" (Nye, 2009, str. 160), predstavlja sofisticiraniji pristup koji prepoznaje komplementarnost različitih oblika moći. Ovaj koncept je posebno važan u kontekstu multipolarnog svijeta 21. vijeka, u kojem nijedna država ne može oslanjati isključivo na jedan tip resursa za ostvarivanje svojih ciljeva.

Za potpuno razumijevanje koncepta meke moći, neophodno je jasno razgraničiti ovaj pojam od srodnih koncepata, prvenstveno tvrde moći, koja predstavlja njegov konceptualni antipod. Tvrda moć, prema Najovoj definiciji, podrazumijeva "sposobnost da se mijenja ponašanje drugih kako bi se postigli željeni ishodi" (Nye, 2004a, str. 5). Ova vrsta moći počiva prvenstveno na materijalnim resursima – vojnoj sili i ekonomskim instrumentima. Primjena tvrde moći obično uključuje različite oblike prinude, od vojnih intervencija i prijetnji, do ekonomskih sankcija i finansijskih podsticaja. Za razliku od toga, meka moć djeluje kroz

privlačnost, ubjeđivanje i kooperaciju, oslanjajući se na nematerijalne resurse poput kulturnih vrijednosti, političkih ideala i diplomatskog ugleda.

Iako su konceptualno različiti, tvrda i meka moć u praksi često djeluju komplementarno i teško ih je potpuno razdvojiti. Kao što primjećuje Naj: "Tvrda i meka moć su povezane jer su oboje aspekti sposobnosti postizanja nečijih ciljeva uticanjem na ponašanje drugih. Razlika između njih je u stepenu, i u prirodi ponašanja i u opipljivosti resursa" (Nye, 2004b, str. 7). Ova konceptualna distinkcija ima duboke praktične implikacije za stratešku praksu država. Naime, dok tvrda moć može biti efektivna u postizanju konkretnih, kratkoročnih ciljeva, meka moć je često efikasnija u oblikovanju dugoročnih preferencija i stavova drugih aktera.

Iz pomenutog odnosa tvrde i meke moći proistekao je i koncept pametne moći, kao svojevrsni integrativni pristup koji nastoji prevazići ograničenja oba pristupa. Pametna moć nije puki zbir tvrde i meke moći, već predstavlja stratešku integraciju ovih resursa na način koji maksimizira njihovu efektivnost u konkretnim okolnostima. Naj naglašava da "pametna moć nije ni tvrda ni meka. To je oboje" (Nye, 2009:162). Ovaj koncept prepoznaje da različite situacije zahtijevaju različite kombinacije instrumenata moći, te da je sposobnost kontekstualno prilagođene primjene različitih resursa ključna za uspješnu vanjsku politiku u 21. vijeku.

Ilustrativan primjer primjene pametne moći može se naći u američkoj vanjskoj politici nakon 2008. godine, kada je administracija predsjednika Baraka Obame eksplicitno usvojila ovaj koncept kao vodilju svoje diplomatske strategije. Tadašnja državna sekretarka Hilari Klinton definisala je pametnu moć kao "puni spektar alata na našem raspolaganju – diplomatskih, ekonomskih, vojnih, političkih, pravnih i kulturnih – birajući pravi alat, ili kombinaciju alata, za svaku situaciju" (Clinton, 2009). Ova formulacija jasno ukazuje na pragmatičnu prirodu koncepta pametne moći, koji nastoji prevazići ideološke debate o superiornosti jednog ili drugog pristupa u korist situaciono prilagođene primjene različitih instrumenata.

Kada se razmatraju konkretni instrumenti meke moći u međunarodnim odnosima, neophodno je identifikovati širok spektar mehanizama i praksi kojima države i drugi akteri mogu projektovati svoju privlačnost i uticaj. Ovi instrumenti se mogu klasifikovati na različite načine, ali najčešće se grupišu u nekoliko ključnih kategorija: kulturna diplomatija, obrazovne i naučne razmjene, međunarodni mediji i komunikacije, razvojna pomoć i javna diplomatija u najširem smislu.

Kulturna diplomatija predstavlja jedan od najstarijih i najprepoznatljivijih instrumenata meke moći. Ona podrazumijeva razmjenu ideja, informacija, umjetničkih djela i drugih aspekata kulture među narodima, sa ciljem unaprijeđenja međusobnog razumijevanja i jačanja

bilateralnih odnosa. Kako navodi Tajler (Tyler, 2016, str. 32), "kulturalna diplomatija djeluje kao most između nacija, omogućavajući komunikaciju na nivou koji često prevazilazi političke barijere". Primjeri kulturne diplomatije uključuju međunarodne filmske festivale, umjetničke izložbe, muzičke turneje, književne događaje i druge forme kulturne razmjene koje doprinose pozitivnoj percepciji jedne zemlje u inostranstvu.

Obrazovne i naučne razmjene predstavljaju drugi ključni instrument meke moći, koji ima posebno dugoročne efekte. Programi poput američkog Fulbrajta (Fulbright), britanskog Čeveninga (Chevening) ili kineskog Konfučijevog instituta omogućavaju formiranje mreža uticaja kroz obrazovanje stranih elita i stvaranje dugotrajnih veza sa budućim liderima. Kako ističe Atkinson (2010, str. 1): "Obrazovne razmjene stvaraju 'mostove' između kultura i društava, koji traju dugo nakon što formalni politički odnosi dožive uspone i padove". Istraživanja pokazuju da studenti koji studiraju u inostranstvu često razvijaju pozitivnije stavove prema zemlji domaćinu i njenim vrijednostima, što predstavlja značajan resurs meke moći.

Međunarodni mediji i strateške komunikacije predstavljaju sve važniji instrument meke moći u digitalnom dobu. Države širom svijeta investiraju značajna sredstva u međunarodne medijske servise poput ruskog RT-a, kineskog CGTN-a, katarskog Al Džazire ili britanskog BBC World Service-a. Ovi mediji služe ne samo za prenošenje informacija, već i za oblikovanje narativa o međunarodnim događajima iz perspektive zemlje koja ih finansira. Kao što navodi Gregorić-Bon (2019, str. 213): "Međunarodni mediji su postali ključno bojno polje u geopolitičkoj borbi za srca i umove globalnog auditorijuma". U eri društvenih mreža i digitalne diplomatije, ovaj aspekt meke moći dobija dodatno na značaju, omogućavajući direktnu komunikaciju sa stranim javnostima bez tradicionalnih posrednika.

Međunarodna razvojna pomoć takođe predstavlja značajan instrument meke moći, posebno za ekonomski razvijene zemlje. Kroz finansiranje projekata razvoja infrastrukture, zdravstvene zaštite, obrazovanja i drugih javnih dobara u zemljama u razvoju, donatori mogu projektovati sliku velikodušnosti i odgovornosti, istovremeno stvarajući dugoročne odnose zavisnosti i uticaja. Kineska inicijativa "Pojas i put" predstavlja paradigmatički primjer kako se razvojna pomoć i ekonomska saradnja mogu koristiti kao instrument meke moći na globalnom nivou. Kako navodi Kurlantzick (2007, str. 65): "Razvojna pomoć može transformisati ekonomski uticaj u političku privlačnost, posebno kada je povezana sa narativom o zajedničkom razvoju i win-win saradnji".

Javna diplomatija, u najširem smislu, obuhvata sve prethodno navedene instrumente, kao i niz drugih aktivnosti usmjerenih na komunikaciju sa stranim javnostima. Melissen

definiše javnu diplomatiju kao "instrument koji koriste države, udruženja država i neki subnacionalni i nevladini akteri za razumijevanje kultura, stavova i ponašanja; izgradnju i upravljanje odnosima; i uticaj na mišljenja i akcije za unaprijeđenje svojih interesa i vrijednosti" (Melissen, 2005, str. 11). Savremena javna diplomatija sve više podrazumijeva dvosmjernu komunikaciju i angažovanje stranih javnosti, a ne samo jednosmjerno projektovanje poruka. U kontekstu rastućeg značaja digitalnih tehnologija, digitalna diplomatija ili "e-diplomatija" postaje sve značajniji instrument meke moći. Ona podrazumijeva korištenje društvenih mreža, online platformi i drugih digitalnih alata za ostvarivanje diplomatskih ciljeva i komunikaciju sa globalnom publikom. Manor i Segev (2015, str. 89) ističu da "digitalna diplomatija omogućava državama da zaobiđu tradicionalne medijske *gatekeepers* i direktno komuniciraju sa milionima ljudi širom svijeta". Ministri vanjskih poslova, ambasade i drugi diplomatski akteri aktivno koriste platforme poput Tvitera, Fejsbuka i Instagrama za projektovanje nacionalnog narativa i vrijednosti.

Sportska diplomatija predstavlja još jedan rastući instrument meke moći, koji kombinuje elemente kulturne diplomatije i strateškog brendiranja nacije. Organizacija velikih sportskih događaja poput Olimpijskih igara, FIFA Svjetskog prvenstva ili Formule 1 može značajno unaprijediti međunarodni prestiž zemlje domaćina i projektovati sliku modernosti, organizovanosti i gostoprimstva. Kao što Murray (2018, str. 56) navodi: "Sport ima jedinstvenu sposobnost da prevaziđe političke, socijalne, ekonomske i kulturne barijere, te predstavlja ideal diplomatskog alata jer je inkluzivan i pristupačan svima". Primjeri Katara, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Saudijske Arabije pokazuju kako se sportska diplomatija može koristiti za transformaciju međunarodnog imidža i diverzifikaciju geostrateške pozicije.

Ekonomska diplomatija i trgovinski odnosi, iako često klasifikovani kao instrumenti tvrde moći, u određenim okolnostima mogu funkcionisati i kao resursi meke moći. Kako navodi Berridge (2010, str. 170): "Ekonomska diplomatija može generisati meku moć kada stvara percepciju zajedničkog prosperiteta i win-win saradnje". Primjera radi, kineska ekonomska diplomatija u Africi često je praćena narativom o "južnoj saradnji" i "zajedničkom razvoju", što joj daje dodatnu dimenziju meke moći koja prevazilazi puku materijalnu razmjenu.

Multilateralna diplomatija i angažman u međunarodnim organizacijama takođe predstavljaju važan instrument projektovanja meke moći. Kroz aktivno učešće u multilateralnim forumima, države mogu demonstrirati svoju posvećenost globalnom upravljanju, međunarodnom pravu i kolektivnom rješavanju problema. Kako primjećuje Moons (2017, str. 403): "Lideri u međunarodnim organizacijama često uživaju 'moć iz sjene' koja im omogućava da oblikuju agende i norme daleko iznad formalnih ovlaštenja njihovih pozicija".

Skandinavske zemlje predstavljaju dobar primjer kako i manje države mogu akumulirati značajnu meku moć kroz aktivno učešće u međunarodnim organizacijama i promovisanje normi poput održivog razvoja, rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.

Humanitarna diplomatija i odgovor na krize predstavljaju još jednu dimenziju meke moći koja postaje sve značajnija u globalizovanom svijetu suočenom sa brojnim izazovima, od pandemija do klimatskih katastrofa. Brza i efikasna pomoć u kriznim situacijama može značajno unaprijediti međunarodni imidž zemlje i generisati dugoročnu zahvalnost pogođenih populacija. Kao što ističe Morgenthau u svojoj klasičnoj studiji (1962, str. 301): "Strana pomoć je najjeftinija sigurnosna polisa koju je bogata nacija ikada mogla kupiti". Primjera radi, kubanska "medicinska diplomatija", koja podrazumijeva slanje hiljada ljekara u zemlje pogođene prirodnim katastrofama ili zdravstvenim krizama, predstavlja značajan resurs meke moći za ovu karipsku državu.

U kontekstu savremenih međunarodnih odnosa, važno je prepoznati da instrumenti meke moći nisu ekskluzivni domen država, već ih sve više koriste i nedržavni akteri, uključujući multinacionalne korporacije, nevladine organizacije i međunarodne fondacije. Kao što primjećuje Slaughter (2017, str. 89): "U umreženom svijetu, moć se distribuiše među različitim akterima, a sposobnost povezivanja i mobilizacije resursa postaje ključna dimenzija uticaja". Organizacije poput Fondacije Bill i Melinda Gates, Međunarodnog olimpijskog komiteta ili Amnesty International-a posjeduju značajne resurse meke moći i mogu uticati na globalne agende nezavisno od država.

Primjena koncepta meke moći u praksi međunarodnih odnosa pokazuje značajne varijacije među različitim državama, što reflektuje njihove različite istorijske kontekste, kulturne specifičnosti i strateške ciljeve. Sjedinjene Američke Države dugo su smatrane paradigmatiskim primjerom efikasne primjene meke moći, oslanjajući se na globalnu privlačnost svoje popularne kulture, vrijednosti liberalne demokratije i obrazovnih institucija. Kao što primjećuje Copeland (2011, str. 172): "Američka meka moć je često funkcionisala kao 'nevidljiva ruka' koja je usmjeravala međunarodne odnose u pravcu povoljnom za američke interese". Međutim, unilateralni postupci u vanjskoj politici, posebno tokom "rata protiv terorizma", značajno su narušili američku meku moć u mnogim dijelovima svijeta.

Evropska unija predstavlja drugačiji model meke moći, koji se primarno oslanja na normativni uticaj i privlačnost svoje socijalne tržišne ekonomije. Manners (2002, str. 235) uveo je koncept "normativne moći Evrope", koja djeluje kroz "ideacionu dimenziju, koja obuhvata ideje, principe i norme koje definišu 'ono što je normalno' u međunarodnim odnosima". Evropska meka moć posebno je izražena u njenom neposrednom susjedstvu, gdje perspektiva

članstva u EU djeluje kao snažan podsticaj za unutrašnje reforme i usklađivanje sa evropskim standardima.

Azijske sile poput Kine i Japana razvile su svoje distinktivne pristupe mekoj moći, koji reflektuju njihove kulturne specifičnosti i strateške ciljeve. Kako primjećuje Chen (2017, str. 122): "Kineska meka moć razlikuje se od zapadnih modela po svom naglasku na državno vođenje, harmoniju i ekonomski razvoj umjesto liberalnih političkih vrijednosti". Japanski koncept "Cool Japan", s druge strane, fokusira se na projektovanje kulturne privlačnosti kroz anime, mangu, gastronomiju i druge manifestacije japanske kreativne industrije. Rusija predstavlja posebno zanimljiv slučaj u kontekstu meke moći, jer je razvila pristup koji neki autori nazivaju "oštrom moći" (sharp power). Kako definišu Walker i Ludwig (2017, str. 6), oštra moć "probada, penetrira ili perforira informaciono i političko okruženje u ciljnim zemljama", često kroz manipulativne ili subverzivne taktike. Ruski pristup uključuje kombinaciju međunarodnih medija (RT, Sputnik), kulturne diplomatije (Russkiy Mir fondacija) i digitalnih operacija uticaja, sa ciljem projektovanja alternativnog narativa o globalnim događajima i podriivanja zapadnih liberalnih vrijednosti. Regionalne sile poput Brazila, Indije, Turske i Južne Afrike takođe razvijaju svoje specifične strategije meke moći, često naglašavajući svoju ulogu predstavnika Globalnog juga i zagovornika pravednijeg međunarodnog poretka. Kao što primjećuje Chatin (2013, str. 301): "Ove zemlje kombinuju tradicionalne instrumente meke moći sa diskursom o južnoj solidarnosti i multipolarnom svijetu, stvarajući hibridni pristup koji rezonuje sa različitim publikama".

Kritičko promišljanje koncepta meke moći otkriva određena ograničenja i izazove u njegovoj teorijskoj konceptualizaciji i praktičnoj primjeni. Jedan od ključnih izazova odnosi se na mjerljivost i evaluaciju efekata meke moći. Za razliku od tvrde moći, čiji se resursi mogu relativno precizno kvantifikovati (veličina oružanih snaga, BDP, itd.), resursi meke moći su po svojoj prirodi difuzni i teško mjerljivi. Kako primjećuje Layne (2010, str. 57): "Teško je empirijski demonstrirati kauzalnu vezu između meke moći i konkretnih promjena u ponašanju drugih aktera".

Drugi značajan izazov odnosi se na vremensku dimenziju meke moći. Naime, dok tvrda moć može proizvesti trenutne efekte, meka moć djeluje sporije i dugoročnije, što otežava njenu integraciju u političke cikluse koji su često orijentisani na kratkoročne rezultate. Kao što navodi Hayden (2012, str. 38): "Meka moć može zahtijevati generacije da proizvede opipljive rezultate, dok političari često traže brze pobjede koje mogu kapitalizovati tokom svog mandata". Treći izazov odnosi se na kontrolabilnost instrumenata meke moći. Mnogi resursi meke moći, poput kulturne privlačnosti ili političkih vrijednosti, nisu pod direktnom kontrolom

države, već proizilaze iz aktivnosti civilnog društva, kompanija i pojedinaca. Nye (2004a, str. 17) priznaje ovaj problem kada kaže: "Mnogi resursi meke moći su izvan kontrole vlada, i efekti meke moći značajno zavise od prihvatanja od strane ciljnih publika". Ovo stvara značajne izazove za strateško planiranje i implementaciju politika meke moći.

Uprkos ovim izazovima, koncept meke moći ostaje nezaobilazni element strateškog promišljanja države u 21. vijeku. Kako navodi Wilson (2008, str. 114): "Meka moć nije zamjena za tvrdu moć, ali predstavlja esencijalnu komponentu ukupne strategije nacionalne moći u kontekstu globalizacije i informacione revolucije". Sposobnost države da efektivno kombinuje različite instrumente moći, prilagođavajući ih specifičnim kontekstima i ciljevima – odnosno, da praktikuje pametnu moć – postaje ključna determinanta uspjeha u savremenoj međunarodnoj areni. Uticaj digitalne revolucije na konceptualizaciju i praksu meke moći predstavlja posebno važnu dimenziju koja zaslužuje detaljnije razmatranje. Kao što primjećuje Owen (2015, str. 213): "Digitalizacija mijenja samu prirodu moći, stvarajući nove oblike uticaja koji prevazilaze tradicionalne državne strukture". Društvene mreže, digitalne platforme i mobilne aplikacije omogućavaju direktnu komunikaciju sa globalnim publikama, zaobilazeći tradicionalne *gatekeeper* poput *mainstream* medija i diplomatskih kanala. Ovo stvara nove mogućnosti za projektovanje meke moći, ali i izazove u vidu fragmentacije publika, informacionog prezasićenja i dezinformacija.

Fenomen "propagande 2.0", kako ga naziva Bjola (2017, str. 19), predstavlja poseban izazov za koncept meke moći u digitalnom dobu. Za razliku od tradicionalne propagande, koja je bila eksplicitno identifikovana kao takva, savremene operacije uticaja često se odvijaju kroz naizgled organske i autentične kanale, otežavajući razlikovanje između benignog kulturnog uticaja i strateške manipulacije. Ovo zamagljivanje granica između meke moći i informacionih operacija predstavlja značajan izazov za teorijsku konceptualizaciju i praktičnu primjenu koncepta. Koncept meke moći predstavlja jednu od najuticajnijih inovacija u teoriji međunarodnih odnosa u posljednjih nekoliko decenija, fundamentalno mijenjajući način na koji razumijemo moć i uticaj u globalnoj politici. Od svog začetka u radovima Džozefa Naja, kroz teorijsku evoluciju koja je rezultirala konceptom pametne moći, do praktične primjene kroz različite instrumente javne i kulturne diplomatije, meka moć je postala nezaobilazni element strateškog promišljanja država i drugih međunarodnih aktera. Iako suočen sa značajnim konceptualnim i praktičnim izazovima, ovaj teorijski okvir pruža bogat analitički aparat za razumijevanje kompleksnih dinamika uticaja u savremenom međunarodnom sistemu.

Budućnost koncepta meke moći leži u njegovoj sposobnosti da se adaptira na nove realnosti koje oblikuju međunarodni sistem – od tehnoloških promjena koje transformišu komunikacione

obrasce, preko rastućeg značaja nedržavnih aktera, do novih geopolitičkih realnosti koje karakteriše uspon novih centara moći. Kao što primjećuje sam Naj: "U svijetu gdje su granice sve propusnije, a informacije sve dostupnije, sposobnost privlačenja i ubjeđivanja postaje jednako važna kao i sposobnost prisile" (Nye, 2011, str. 81). Razumijevanje i efikasna primjena meke moći, stoga, ostaju ključni izazovi za teoretičare i praktičare međunarodnih odnosa u decenijama koje dolaze.

Sportska diplomatija: Definicija, razvoj i primjena u međunarodnim odnosima

U savremenom međunarodnom sistemu, diplomatija je značajno evoluirala od svoje tradicionalne forme fokusirane na državne aktore i formalne protokole, prema sveobuhvatnom pristupu koji uključuje raznovrsne oblasti ljudske djelatnosti i komunikacije. Među ovim novim diplomatskim arenama, sport zauzima posebno značajno mjesto, stvarajući prostor za interakciju koja prevazilazi političke, kulturne i ekonomske barijere. Sportska diplomatija danas predstavlja važan instrument međunarodnog uticaja, oblikovanja imidža država, i katalizator za postizanje različitih vanjskopolitičkih ciljeva. Ovo poglavlje istražuje koncept sportske diplomatije, njen istorijski razvoj, ulogu sporta kao instrumenta javne diplomatije, fenomen *sportswashing*-a, te ekonomske aspekte sportske diplomatije u globalnom kontekstu, pružajući sveobuhvatnu analizu ovog važnog diplomatskog instrumenta.

Sportska diplomatija može se definisati kao korištenje sporta kao sredstva za postizanje diplomatskih i vanjskopolitičkih ciljeva kroz međunarodnu saradnju, takmičenja i razmjene. Prema definiciji koju nudi Murray (2018, str. 8), sportska diplomatija predstavlja "svjesno korištenje sporta od strane vlada kao instrumenta za postizanje diplomatskih ciljeva, uključujući stvaranje ili poboljšanje međunarodnog imidža, uspostavljanje dijaloga sa drugim državama, i unaprjeđenje odnosa sa inostranstvom". Ovaj koncept obuhvata širok spektar aktivnosti - od organizacije mega-sportskih događaja poput Olimpijskih igara i Svjetskih prvenstava, preko bilateralnih sportskih razmjena, do investiranja u strane sportske klubove i infrastrukturu. Važno je napomenuti da sportska diplomatija nije isključivo domen državnih aktera, već uključuje i nedržavne aktore poput sportskih federacija, klubova, individualnih sportista, a u novije vrijeme i privatnih investitora i multinacionalnih korporacija.

Rofe (2016, str. 213) proširuje razumijevanje sportske diplomatije definišući je kao "skup praksi kojima sportski akteri predstavljaju i promovišu državu i njene interese u međunarodnom sistemu". Ova definicija naglašava dvostruku prirodu sportske diplomatije - sa jedne strane, ona predstavlja instrument državne moći i politike, a sa druge strane, ona može funkcionisati kao relativno autonomna sfera djelovanja sa sopstvenom logikom i akterima. Upravo ova dvostrana priroda daje sportskoj diplomatiji jedinstvenu poziciju u međunarodnim odnosima, omogućavajući joj da premosti praznine u tradicionalnim diplomatskim odnosima i otvori nove kanale komunikacije.

Posmatrano kroz istorijski kontekst, veze između sporta i diplomatije imaju dugu i bogatu tradiciju koja seže do antičkih vremena. U antičkoj Grčkoj, Olimpijske igre služile su kao period "svetog primirja" (*ekecheiria*) tokom kojeg su ratni sukobi bili obustavljeni kako bi

se omogućilo sigurno putovanje atletama i gledaocima. Ovaj primjer ilustruje fundamentalnu karakteristiku sportske diplomatije - sposobnost sporta da suspenduje ili transcenduje političke tenzije i stvori prostor za miroljubivu interakciju i dijalog. Međutim, moderna sportska diplomatija, kao svjesna i strateška praksa država, razvila se prvenstveno u 20. vijeku, paralelno sa globalizacijom sporta i razvojem međunarodnog sistema masovnih komunikacija.

Ključni momenat u istoriji moderne sportske diplomatije predstavlja period Hladnog rata, kada su Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez često koristili sportska takmičenja kao produžetak geopolitičkog rivalstva, ali i kao kanal za diplomatsku komunikaciju. Ikonica "ping-pong diplomatija" iz 1971. godine, koja je otvorila put normalizaciji odnosa između SAD i Narodne Republike Kine, predstavlja paradigmatički primjer korištenja sporta za probijanje diplomatskih barijera. Nakon posjete američkog stonoteniskog tima Kini, uslijedila je istorijska posjeta predsjednika Niksona 1972. godine, što je značilo fundamentalni zaokret u američko-kineskim odnosima. Ovaj primjer ilustruje jednu od ključnih karakteristika sportske diplomatije koju Trunkos i Heere (2017, str. 18) opisuju kao "sposobnost sporta da stvori inicijalni kontakt između neprijateljskih država kada su drugi diplomatski kanali blokirani". Period nakon Hladnog rata obilježen je ekspanzijom sportske diplomatije, koja sada postaje sve sofisticiraniji instrument država za projektovanje meke moći (Nye, 2004) na globalnoj sceni. Organizacija mega-sportskih događaja poput Olimpijskih igara, FIFA Svjetskog prvenstva ili Formule 1 postaje strateški cilj mnogih zemalja, posebno ekonomija u usponu koje žele demonstrirati svoj rastući globalni status i sposobnosti. Slučajevi poput Olimpijskih igara u Pekingu 2008. godine, Svjetskog prvenstva u fudbalu u Južnoj Africi 2010. godine, ili Zimskih olimpijskih igara u Sočiju 2014. godine, predstavljaju primjere ambicioznih projekata sportske diplomatije usmjerenih na transformaciju međunarodnog imidža ovih zemalja i demonstraciju njihove sposobnosti za organizaciju globalnih događaja.

U 21. vijeku, sportska diplomatija poprima nove dimenzije, posebno sa rastućim uticajem nezapadnih aktera u globalnom sportu. Države Persijskog zaliva poput Katara, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Saudijske Arabije razvile su posebno agresivne strategije sportske diplomatije, koristeći svoje naftno bogatstvo za investiranje u evropske fudbalske klubove (poput *Manchester City*-ja, *Paris Saint-Germaina* ili *Newcastle United-a*), organizaciju prestižnih sportskih događaja (FIFA Svjetsko prvenstvo u Kataru 2022. godine), i razvoj lokalnih sportskih liga i infrastrukture. Ovaj fenomen, koji Dorsey (2015) naziva "golf petrodiplomatijom", predstavlja primjer kako tradicionalno manje uticajne države mogu koristiti sport kao instrument za povećanje svog međunarodnog uticaja i diverzifikaciju svoje ekonomije i geopolitičke pozicije.

Sport, kao element javne diplomatije, predstavlja posebno efikasan instrument za uticaj na strane javnosti i oblikovanje percepcije o državi. Za razliku od tradicionalne diplomatije, koja se primarno fokusira na interakciju između državnih zvaničnika, javna diplomatija cilja na šire publike u drugim zemljama, pokušavajući da utiče na njihovo mišljenje i stavove. Sport posjeduje nekoliko karakteristika koje ga čine posebno pogodnim za ovakve ciljeve. Kao što navodi Manzenreiter (2010, str. 31), "sport posjeduje univerzalnu privlačnost koja prevazilazi nacionalne, kulturne i jezičke barijere, omogućavajući državama da komuniciraju sa širokim i raznovrsnim publikama". Sport takođe posjeduje visok emotivni naboj, što ga čini posebno efikasnim za stvaranje dubokih i trajnih utisaka o zemlji. Sportski uspjesi mogu značajno doprinijeti pozitivnom nacionalnom imidžu i percepciji države kao dinamične, moderne i sposobne. Primjer male karijske države Jamajke, koja je izgradila značajan dio svog međunarodnog brenda oko uspjeha svojih sprinterskih zvijezda poput Usaina Bolta, ilustruje kako čak i države sa ograničenim resursima mogu koristiti sport za projektovanje međunarodnog uticaja. Slično tome, Novak Đoković je postao možda najprepoznatljiviji globalni ambasador Srbije, doprinijevši značajno poboljšanju imidža zemlje koja je prethodno bila pretežno asocirana sa konfliktima iz 1990-ih godina.

Organizacija velikih sportskih događaja predstavlja vjerovatno najambiciozniji oblik sportske diplomatije. Prema Grix i Brannagan, mega-sportski događaji pružaju domaćinima "jedinственu priliku za demonstraciju organizacionih sposobnosti, tehnološke sofisticiranosti, kulturnog bogatstva i političke stabilnosti" (Grix & Brannagan, 2016:255). Olimpijske igre u Tokiju 1964. godine simbolizovale su povratak Japana u međunarodnu zajednicu nakon Drugog svjetskog rata i prezentovale zemlju kao modernu, tehnološki naprednu naciju. Slično tome, Južna Koreja je koristila Olimpijske igre u Seulu 1988. godine kao platformu za prezentaciju svog "ekonomskog čuda" i demokratizacije, dok su Olimpijske igre u Pekingu 2008. godine služile kao globalna inauguracija Kine kao supersile u nastajanju.

Sportska diplomatija takođe može služiti kao instrument za prevazilaženje tenzija i poboljšanje odnosa između država sa komplikovanom političkom istorijom. Zajednička kandidatura Južne Koreje i Japana za Svjetsko prvenstvo u fudbalu 2002. godine predstavljala je važan korak u normalizaciji odnosa između ove dvije zemlje sa dugom istorijom tenzija. Slično tome, "kriket diplomatija" između Indije i Pakistana često je služila kao kanal za poboljšanje odnosa između ove dvije nuklearne sile, dok je zajednički nastup sportista Sjeverne i Južne Koreje pod jedinstvenom zastavom na Zimskim olimpijskim igrama u Pyeongchang-u 2018. godine predstavljao simboličan moment približavanja ove dvije tehnički još uvijek zaraćene države. Istovremeno, važno je prepoznati da sport može biti i arena za izražavanje ili

pojačavanje postojećih tenzija. Kako primjećuje Kobierecki (2020, str. 77), "sportski događaji mogu služiti kao pozornica za demonstraciju političkih stavova i izražavanje protesta protiv određenih politika ili režima". Primjera radi, bojkoti Olimpijskih igara 1980. u Moskvi od strane zapadnih zemalja, i recipročni bojkot Olimpijskih igara 1984. u Los Angelesu od strane zemalja Istočnog bloka, ilustruju kako sport može biti instrumentalizovan u geopolitičkim konfliktima.

Fenomen *sportswashinga* predstavlja posebno kontroverznu dimenziju savremene sportske diplomatije, koja je privukla značajnu pažnju akademske zajednice, medija i javnosti posljednjih godina. Termin *sportswashing* odnosi se na praksu korištenja sporta za poboljšanje reputacije režima sa problematičnim odnosom prema ljudskim pravima ili drugim etičkim pitanjima. Prema definiciji koju nudi Chadwick (2018, str. 13), *sportswashing* predstavlja "strateško korištenje sporta od strane država, korporacija ili pojedinaca za skretanje pažnje sa kontroverznih pitanja, kršenja ljudskih prava ili negativnih aspekata svog djelovanja". Ovaj fenomen nije nov, ali je postao posebno istaknut u eri društvenih medija i globalne povezanosti, kada javnost i civilno društvo imaju veće mogućnosti za praćenje i kritičko preispitivanje takvih praksi. Istorijski primjeri *sportswashinga* uključuju Olimpijske igre u Berlinu 1936. godine, koje je nacistički režim koristio za projektovanje pozitivnog imidža Njemačke pod Hitlerovom vlašću, ili Svjetsko prvenstvo u fudbalu 1978. godine u Argentini, koje je organizovao vojni režim generala Videla uprkos brojnim kršenjima ljudskih prava. U savremenom kontekstu, posebno istaknuti primjeri uključuju Olimpijske igre u Pekingu 2008. i 2022. godine, uprkos kontroverzama oko ljudskih prava u Kini, Svjetsko prvenstvo u fudbalu u Rusiji 2018. godine, održano nakon aneksije Krima, te Svjetsko prvenstvo u fudbalu u Kataru 2022. godine, organizovano uprkos kritikama vezanim za tretman radnika migranata i LGBT+ prava.

Države Persijskog zaliva, posebno Katar, UAE i Saudijska Arabija, često se navode kao najagresivniji praktikanti *sportswashinga* u posljednjoj deceniji. Preuzimanje *Manchester City*-ja od strane *Abu Dhabi United Group*-a 2008. godine, kupovina *Paris Saint-Germaina* od strane *Qatar Sports Investments*-a 2011. godine, i preuzimanje *Newcastle United*-a od strane *Saudi Public Investment Fund*-a 2021. godine, predstavljaju najistaknutije primjere ovog pristupa. Reisinger (2022, str. 142) opisuje ove akvizicije kao "sistematski pokušaj da se koristi globalna popularnost fudbala za projektovanje sofisticirane slike o državama sa problematičnim odnosom prema ljudskim pravima i građanskim slobodama". Posebno ilustrativan primjer savremenog *sportswashinga* je saudijska inicijativa u golfu, manifestovana kroz stvaranje LIV Golf serije koja direktno konkuriše *PGA Tour*-u. Saudijski Javni investicioni fond uložio je milijarde dolara u privlačenje vodećih svjetskih golfera, uključujući zvijezde poput Phila Mickelsona i Dustina Johnsona, nudeći nezapamćene novčane nagrade. Ova inicijativa izazvala

je značajne kontroverze, sa kritičarima koji je vide kao pokušaj skretanja pažnje sa problematičnog stanja ljudskih prava u Saudijskoj Arabiji, uključujući ubistvo novinara Jamala Khashoggija, tretman žena i LGBT+ osoba, te vojne intervencije u Jemenu. Važno je napomenuti da koncept *sportswashing*-a nije bez kritičara. Neki autori, poput Shaya (2022, str. 28), argumentuju da ovaj termin može biti "pojednostavljeni način za diskreditaciju legitimnih nastojanja država u razvoju da koriste sport kao instrument razvoja i međunarodne integracije". Ova perspektiva sugerise da zapadne kritike *sportswashing*-a ponekad mogu biti obojene dvostrukim standardima i orijentalističkim predrasudama. Ipak, široki konsenzus među stručnjacima za sportsku diplomatiju jeste da, iako sport može i treba biti instrument međunarodne saradnje i razvoja, njegova instrumentalizacija za prikrivanje sistemskih kršenja ljudskih prava predstavlja etički problematičnu praksu koja zahtjeva kritičko preispitivanje. Ekonomski aspekti sportske diplomatije predstavljaju važnu dimenziju ovog fenomena, koja je često manje istražena u literaturi fokusiranoj na političke i kulturne dimenzije. Sportska diplomatija ima značajne ekonomske implikacije, kako za države koje je praktikuju, tako i za globalnu sportsku industriju u cjelini. Prema Hoffmanu i saradnicima (2020, str. 203), "ekonomske ciljevi sportske diplomatije uključuju privlačenje stranih investicija, promociju turizma, razvoj sportske industrije, i diverzifikaciju nacionalne ekonomije". Ovi ciljevi posebno su važni za države koje traže alternative tradicionalnim izvorima prihoda ili pokušavaju rebalansirati svoju ekonomiju.

Organizacija mega-sportskih događaja predstavlja najveću ekonomsku investiciju u kontekstu sportske diplomatije. Olimpijske igre, FIFA Svjetsko prvenstvo i drugi veliki sportski događaji zahtijevaju ogromna ulaganja u infrastrukturu, uključujući sportske objekte, transportne sisteme, smještajne kapacitete i komunikacione mreže. Procjenjuje se da su Olimpijske igre u Pekingu 2008. godine koštale oko 40 milijardi dolara, dok su Zimske olimpijske igre u Sočiju 2014. godine dostigle rekordnih 51 milijardu dolara. Opravdanje za ove ogromne troškove često se nalazi u očekivanim dugoročnim ekonomskim koristima - povećanoj vidljivosti za turizam i strane investicije, poboljšanoj infrastrukturi, novim radnim mjestima, i opštem ekonomskom razvoju. Međutim, ekonomska stvarnost mega-sportskih događaja često je kompleksnija od inicijalnih obećanja. Kako ukazuje Zimbalist (2015, str. 41), "većina ekonomskih analiza pokazuje da domaćini velikih sportskih događaja često ne ostvaruju ekonomske povrate koji bi opravdali inicijalnu investiciju". Razlozi za ovo uključuju prekoračenja troškova, nedovoljno korištenje infrastrukture nakon događaja (tzv. "bijeli slonovi"), i premještanje ekonomske aktivnosti umjesto njenog stvarnog povećanja. Olimpijske igre u Atini 2004. godine često se navode kao primjer ekonomski neuspješnog mega-događaja,

koji je doprinjeo dužničkoj krizi Grčke, dok su Olimpijske igre u Londonu 2012. godine i Olimpijske igre u Tokiju 2021. godine primjeri događaja sa boljim ekonomskim planiranjem i naslijeđem.

Zanimljiv ekonomski aspekt sportske diplomatije jeste i rastući fenomen državnih investicija u profesionalne sportske klubove i lige. Države Perzijskog zaliva prednjače u ovoj praksi, sa investicijama u evropske fudbalske klubove koje dosežu milijarde dolara. Ove investicije motivisane su kombinacijom političkih i ekonomskih ciljeva. Kako navodi Dorsey (2019, str. 118), "investicije u sport pružaju ovim državama priliku za diverzifikaciju svojih ekonomija izvan nafte i gasa, razvoj ekspertize u oblasti sportskog menadžmenta i marketinga, i stvaranje novih izvora prihoda kroz sportski turizam i medijska prava". Saudijska Arabija predstavlja ilustrativan primjer ovog pristupa. Kroz svoju Viziju 2030, zemlja je identifikovala sport kao ključni sektor za ekonomsku diverzifikaciju i transformaciju. Pored preuzimanja *Newcastle United*-a, Saudijska Arabija je uložila značajna sredstva u razvoj domaće Saudijske Pro Lige, privlačeći svjetske zvijezde poput Kristijana Ronalda i Neimara. Takođe, zemlja aktivno radi na privlačenju drugih sportskih događaja, uključujući boks mečeve, Formulu 1, golf turnire i WWE događaje. Prema procjenama Al-Hudaitha (2023, str. 87), "ukupne saudijske investicije u sport mogle bi dostići 70 milijardi dolara do 2030. godine, stvarajući desetine hiljada radnih mjesta i značajno doprinoseći ne-naftnom BDP-u".

Ekonomski aspekti sportske diplomatije takođe uključuju i korištenje sporta za produbljivanje trgovinskih veza i otvaranje novih tržišta. Kao što primjećuje Baker (2020, str. 132), "sportski događaji i partnerstva često služe kao platforme za poslovno umrežavanje, potpisivanje komercijalnih ugovora i stvaranje novih poslovnih prilika". Primjera radi, Kina je često koristila sportska partnerstva, posebno u kontekstu svoje inicijative "Pojas i put", za jačanje ekonomskih veza sa partnerskim zemljama. Slično tome, bilateralne sportske razmjene između Indije i Australije u kriketu služile su kao katalizator za produbljivanje trgovinskih i investicionih odnosa između ove dvije zemlje. Digitalna revolucija i globalizacija medija donijele su nove ekonomske dimenzije sportskoj diplomatiji. Kako navodi Murray (2018, str. 152), "vrijednost međunarodnih medijskih prava za sportske događaje eksponencijalno je porasla u posljednje dvije decenije, stvarajući nove ekonomske podsticaje za države da investiraju u sport". FIFA Svjetsko prvenstvo 2022. godine u Kataru generisalo je procijenjenih 7,5 milijardi dolara prihoda za FIFA-u, najvećim dijelom kroz medijska prava i sponzorstva. Ova rastuća ekonomska vrijednost globalnog sporta čini sportsku diplomatiju još privlačnijim instrumentom za države koje žele povećati svoj međunarodni uticaj i ekonomske koristi. Istovremeno, rastući ekonomski ulozi u sportskoj diplomatiji povećavaju rizik od korupcije i

etički problematičnih praksi. Skandali vezani za dodjeljivanje domaćinstva FIFA Svjetskog prvenstva Rusiji 2018. i Kataru 2022. godine, kao i dugogodišnje kontroverze oko Međunarodnog olimpijskog komiteta, ilustruju kako ogromni ekonomski interesi mogu kompromitovati integritet sportskih institucija. Ovo predstavlja značajan izazov za budućnost sportske diplomatije, posebno u kontekstu rastućih zahtjeva javnosti za transparentnošću i etičkim ponašanjem.

Budućnost sportske diplomatije vjerovatno će biti oblikovana kompleksnom interakcijom političkih, kulturnih i ekonomskih faktora. Kako navode Rofe i Dichter (2020, str. 11), "sport će nastaviti biti važan instrument diplomatije u 21. vijeku, ali će njegova primjena postati sofisticiranija i više usklađena sa širim strateškim ciljevima država". Nekoliko trendova će vjerovatno oblikovati razvoj ovog polja u narednim godinama. Prvo, rastući značaj nedržavnih aktera, uključujući sportske federacije, klubove, sportiste i civilno društvo, mijenja tradicionalne obrasce sportske diplomatije. Primjer kampanje "Black Lives Matter" na sportskim događajima širom svijeta ilustruje kako sportisti mogu postati značajni politički akteri koji ponekad djeluju nezavisno od, ili čak suprotno, pozicijama svojih država. Ovo predstavlja izazov za tradicionalne koncepte sportske diplomatije fokusirane na države. Drugo, digitalna transformacija sporta stvara nove prilike i izazove za sportsku diplomatiju. Društvene mreže omogućavaju direktniju komunikaciju sa globalnim publikama, ali takođe povećavaju rizike od dezinformacija i polarizacije. *E-sport*, kao rastući globalni fenomen, otvara nove arene za sportsku diplomatiju, posebno među mladim generacijama. Ovaj trend će vjerovatno dobiti na značaju u narednim godinama, kako države budu prilagođavale svoje strategije novim komunikacionim realnostima. Treće, rastući zahtjevi za održivošću i etičkom praksom u sportu postavljaju nova ograničenja za sportsku diplomatiju. Kako primjećuje Reiche (2020, str. 91), "budući mega-sportski događaji moraće balansirati diplomatske i ekonomske ciljeve sa ekološkom održivošću, poštovanjem ljudskih prava i socijalnom inkluzijom". Ovi zahtjevi mogli bi voditi preispitivanju tradicionalnih modela sportske diplomatije, posebno onih koji uključuju izgradnju skupe infrastrukture ili saradnju sa režimima problematičnog odnosa prema ljudskim pravima.

Multipolarni globalni poredak vjerovatno će proisteći diverzifikacijom pristupa sportskoj diplomatiji. Dok su zapadne zemlje tradicionalno dominirale globalnim sportskim institucijama, rastući uticaj nezapadnih sila poput Kine, Rusije i država Persijskog zaliva mijenja ovu dinamiku. Ovo može voditi novim modelima sportske diplomatije koji odražavaju različite političke sisteme, kulturne vrijednosti i ekonomske interese. Sportska diplomatija predstavlja moćan i višedimenzionalan instrument koji države i drugi akteri koriste za

postizanje raznovrsnih ciljeva u međunarodnim odnosima. Od istorijskih primjera poput ping-pong diplomatije, preko organizacije mega-sportskih događaja, do savremenih kontroverzi oko *sportswashing*-a, sport kontinuirano demonstrira svoj potencijal za prevazilaženje političkih barijera, projektovanje meke moći i ostvarivanje ekonomskih koristi. Istovremeno, sportska diplomatija suočava se sa značajnim izazovima vezanim za ekonomsku održivost, etičke prakse i balansiranje različitih interesa.

Saudijska Arabija: Geopolitički kontekst

Saudijska Arabija predstavlja jednu od najznačajnijih država Bliskog istoka i naftom najbogatiju zemlju svijeta. Smještena u srcu Arapskog poluostrva, zauzima površinu od približno 2,15 miliona kvadratnih kilometara, što je čini najvećom državom na Bliskom istoku i 14. najvećom zemljom na svijetu. Pustinjska monarhija ima izlaz na Crveno more i Persijski zaliv, što joj daje stratešku prednost, a njene geografske karakteristike, prirodni resursi i politički položaj značajno utiču na njenu ulogu u regionalnim i globalnim odnosima (Al-Rasheed, 2022). Saudijska Arabija je i zemlja sa dva najsvetija islamska grada - Mekom i Medinom, što joj daje poseban status u islamskom svijetu. Ovo poglavlje predstavlja analizu geopolitičkog konteksta Saudijske Arabije, njenog političkog sistema i društvenog konteksta, uključujući vjerske i kulturne specifičnosti, kao i ambicioznu agendu transformacije poznatu kao Vizija 2030.

Saudijska Arabija je izrazito centralizovana apsolutna monarhija u kojoj kralj ima vrhovnu izvršnu, zakonodavnu i sudsku vlast. Kraljevina je formirana 1932. godine kada je Abd al-Aziz ibn Saud ujedinio većinu Arapskog poluostrva pod svojom vladavinom nakon dugog perioda sukoba i ratova. Od tada, dinastija Al Saud neprekinuto vlada zemljom, a kruna se prenosi unutar porodice, trenutno među sinovima i unucima osnivača (Hegghammer, 2021). Geopolitički, Saudijska Arabija se pozicionirala kao ključni akter na Bliskom istoku, održavajući strateške odnose sa zapadnim silama, posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama, ali istovremeno njegujući kompleksne odnose sa susjednim zemljama i regionalnim rivalima, poput Irana. Njena ogromna nalazišta nafte, koja čine oko 17% svjetskih dokazanih rezervi, daju joj značajnu ekonomsku moć i uticaj na svjetsku ekonomiju i energetske tržište (BP Statistical Review of World Energy, 2023).

Politički sistem Saudijske Arabije je jedinstvena kombinacija islamskog prava (šerijata), plemenske tradicije i monarhijskog autoriteta. Na čelu države nalazi se kralj koji istovremeno obavlja funkciju premijera i vrhovnog komandanta oružanih snaga. Trenutni kralj Salman bin Abdulaziz Al Saud došao je na vlast 2015. godine, ali je značajan dio ovlaštenja prenio na svog sina, prestolonasljednika Muhameda bin Salmana (poznatog kao MBS), koji je postao centralna figura saudijske politike i glavni arhitekta reformi (Hubbard, 2021). Organizacija vlasti temelji se na Osnovnom zakonu vlasti iz 1992. godine, koji funkcioniše kao ustav, iako ne ograničava moć kralja. On definiše Saudijsku Arabiju kao islamsku državu s arapskim jezikom kao službenim i šerijatom kao osnovom zakonodavstva.

Sistem upravljanja u Saudijskoj Arabiji temelji se na koncentrisanoj moći koja je u rukama kralja i uskog kruga članova kraljevske porodice. Kralj imenuje članove Savjeta ministara, koji se sastoji od članova kraljevske porodice i tehnokratskih stručnjaka. Godine 1993. osnovan je Konsultativni savjet (Majlis al-Šura), savjetodavno tijelo koje trenutno ima 150 članova koje imenuje kralj. Iako je uloga Savjeta s vremenom proširena, on i dalje nema zakonodavnu moć, već samo savjetodavnu ulogu (Al-Atawneh, 2021). Ovakav sistem vlasti karakteriše odsustvo političkih partija, slobodnih izbora i nezavisnog sudstva, što ga svrstava među najautoritarnije režime na svijetu. Prema indeksu demokratije koji objavljuje *The Economist Intelligence Unit* (2023), Saudijska Arabija se nalazi među posljednjim zemljama na listi, kategorizirana kao "apsolutistički režim".

Regionalno, zemlja je podijeljena na 13 administrativnih regija (provincija) kojima upravljaju guverneri, obično članovi kraljevske porodice, imenovani od strane kralja. Centralizacija vlasti je izražena, s ograničenom autonomijom lokalnih vlasti. Saudijski politički sistem karakteriše snažna veza između političke vlasti i religijskog establišmenta, koji pruža legitimitet vladajućoj porodici. Prema Al-Rasimu (2022), ova simbioza datira još od sredine 18. vijeka kada je formiran pakt između Muhameda ibn Abd al-Vahaba, osnivača vahabizma, konzervativnog pokreta unutar sunitskog islama, i Muhameda ibn Sauda, osnivača prve saudijske države.

Jedna od najistaknutijih karakteristika saudijskog političkog sistema je nedostatak formalizovane podjele vlasti i mehanizama provjere i ravnoteže. Kralj i kraljevska porodica imaju gotovo apsolutnu kontrolu nad svim aspektima vlasti. Sudstvo je tehnički nezavisno, ali u praksi je pod jakim uticajem izvršne vlasti. Sudije imenuje kralj na preporuku Vrhovnog sudskog vijeća, čije članove takođe imenuje kralj. Sudovi primjenjuju šerijat, a sudije imaju značajan prostor za tumačenje islamskog prava prema vlastitom razumijevanju, što često dovodi do nedosljednosti u presudama (Peterson, 2022). Kraljevska porodica Al Saud je ključni faktor u političkom sistemu. Procjenjuje se da ima između 5.000 i 15.000 članova, od kojih nekoliko stotina ima značajan uticaj i drži ključne pozicije u vladi, vojsci, provincijskim upravama i državnim preduzećima. Mehanizam nasljeđivanja prijestolja je evoluirao tokom vremena. Tradicionalno, kruna je prelazila horizontalno među braćom, sinovima osnivača Abd al-Aziza, ali s imenovanjem Muhameda bin Salmana za prestolonasljednika 2017. godine, napravljeno je odstupanje od ovog principa i napravljen vertikalni prelaz na novu generaciju (Al-Rasheed, 2021).

Specifičnost političkog sistema Saudijske Arabije je i postojanje paralelnih struktura moći. Uz formalne institucije vlasti, postoje i neformalni centri moći koji imaju značajan uticaj

na donošenje odluka. To uključuje plemenske veze, mrežu patrona i klijenata, i religijski establišment. Thompson (2022) navodi da su ove neformalne strukture često ključne za razumijevanje stvarnih procesa donošenja odluka u kraljevini.

Religija ima centralnu ulogu u saudijskom društvu i političkom sistemu. Islam nije samo dominantna religija, već je i osnova državnog identiteta, pravnog sistema i društvenih normi. Saudijska Arabija sebe vidi kao čuvara islamskih svetih mjesta i zaštitnika islamskih vrijednosti. Zvanična interpretacija islama u zemlji je vahabizam, puritanski pokret unutar sunitskog islama koji zagovara strogo tumačenje Kurana i hadisa (predanja o Muhamedovom životu). Vahabizam promoviše vraćanje izvornim islamskim praksama iz vremena proroka Muhameda i prvih generacija muslimana, odbacujući kasnije inovacije kao neislamske. Ova interpretacija islama utiče na sve aspekte života u Saudijskoj Arabiji, od zakonodavstva do svakodnevnih društvenih normi (Commins, 2020).

Religijski establišment ima značajnu moć u Saudijskoj Arabiji, iako je ta moć posljednjih godina donekle ograničena reformama koje je pokrenuo MBS. Viši religijski učenjaci (ulema) organizovani su u nekoliko tijela, uključujući Vijeće viših ulema, tijelo koje izdaje fetve (religijska mišljenja) o različitim pitanjima. Na čelu Vijeća je veliki muftija, najviši religijski autoritet u zemlji. Religijska policija, poznata kao Komitet za promociju vrline i prevenciju poroka, dugo je imala ovlaštenja da sprovodi islamske norme u javnom prostoru, iako su ta ovlaštenja značajno smanjena nakon 2016. godine (Shaker, 2023). Saudijsko društvo karakteriše snažan konzervativizam i tradicionalne vrijednosti ukorijenjene u plemenskoj kulturi i islamskoj tradiciji. Porodica je osnovna društvena jedinica, a porodične veze i plemena imaju važnu ulogu u društvenom i političkom životu. Patrijarhat je duboko ukorijenjen, a rodne uloge su jasno definisane. Međutim, posljednjih godina došlo je do značajnih promjena, posebno u položaju žena. Prema Le Renard (2021), postepeno popuštanje segregacije i ograničenja za žene dovelo je do njihovog većeg učešća u javnom životu.

Kulturne specifičnosti Saudijske Arabije odražavaju se u arhitekturi, umjetnosti, muzici, kuhinji i književnosti, iako su mnogi oblici kulturnog izražavanja bili ograničeni zbog strogih religijskih normi. Tradicija beduinskog nomadizma, iako danas manje zastupljena zbog urbanizacije, i dalje utiče na kulturni identitet. Arhitektura kombinuje tradicionalne elemente s modernim uticajima, posebno u velikim urbanim centrima poput Rijada, Džede i Damama. Saudijska kuhinja odražava uticaje arapske i bliskoistočne kulinarske tradicije, sa jelima poput kabse (riža s mesom) i mandi (začinjeno jelo s mesom) koja su široko popularna (Al-Khateeb, 2022).

Arapski jezik je službeni jezik Saudijske Arabije i ima centralnu ulogu u kulturnom identitetu. Standardni arapski se koristi u zvaničnoj komunikaciji, obrazovanju i medijima, dok se u svakodnevnom govoru koriste različiti dijalekti. Islam, kao dominantna religija, prožima sve aspekte kulture, od arhitekture do književnosti. Prema Batravy (2022), religijski konzervativizam je dugo ograničavao određene kulturne izraze, poput muzike, plesa i vizuelnih umjetnosti, iako se to mijenja s nedavnim reformama. Međutim, religijska i kulturna homogenost koju saudijske vlasti često naglašavaju prikriva značajnu raznolikost u zemlji. Prema Mahmoodu (2021), u Saudijskoj Arabiji postoje značajne regionalne razlike u običajima i tradicijama. Zapadna regija Hidžaz, gdje se nalaze Meka i Medina, istorijski je kosmopolitska zbog godišnjeg hadža (hodočašća) koji privlači muslimane iz cijelog svijeta. Istočna provincija, dom većine šiitske manjine u zemlji, ima svoje distinktivne kulturne karakteristike. Centralna regija Nedžd, iz koje potiče vladajuća porodica, tradicionalno je najkonzervativnija.

Šiitsko stanovništvo, koje čini između 10% i 15% ukupne populacije, koncentrisano je uglavnom u Istočnoj provinciji. Ova zajednica je istorijski bila marginalizovana i suočavala se s diskriminacijom u obrazovanju, zapošljavanju i vjerskoj praksi. Povremeni protesti šiitske zajednice za veća prava i jednakost često su bili suzbijani, a tenzije su pogoršane regionalnim rivalstvom sa šiitskim Iranom. Jones (2023) navodi da su odnosi između sunitske većine i šiitske manjine i dalje kompleksni, s određenim poboljšanjima posljednjih godina, ali i kontinuiranim izazovima.

Saudijska Arabija ima oko 10 miliona stranih radnika koji čine približno 30% ukupnog stanovništva. Ovi radnici dolaze prvenstveno iz južne Azije, Filipina, Indonezije i drugih arapskih zemalja. Oni su ključni za funkcionisanje ekonomije, posebno u sektorima poput građevinarstva, usluga i kućne pomoći. Međutim, njihov položaj je često težak, s ograničenim pravima i zaštitom. Sistem kafala (sponzorstva), koji daje poslodavcima značajnu kontrolu nad stranim radnicima, bio je predmet međunarodne kritike zbog potencijala za zloupotrebu, iako su nedavne reforme donekle poboljšale situaciju (Human Rights Watch, 2022).

Saudijska Arabija ima neke od najstrožih zakona o ženskim pravima na svijetu, iako su posljednjih godina implementirane značajne reforme. Do 2018. godine, Saudijska Arabija je bila jedina zemlja na svijetu koja je zabranjivala ženama da voze automobile. Sistem muškog starateljstva, prema kojem žene trebaju dozvolu muškog staratelja (oca, muža, brata ili čak sina) za mnoge osnovne aktivnosti, značajno je ublažen nakon 2019. godine, ali nije potpuno ukinut. Žene sada mogu putovati bez dozvole muškog staratelja, samostalno se prijaviti za pasoš, registrovati brak, razvod ili rođenje djeteta, i biti zakonski staratelji maloljetne djece. Međutim, i dalje postoje značajna ograničenja, posebno u porodičnom zakonu (Al Sulami, 2023). Uprkos

svim ovim društvenim i kulturnim specifičnostima, Saudijska Arabija se nalazi usred ambicioznog programa transformacije poznatog kao Vizija 2030. Ova strategija, pokrenuta 2016. godine pod vođstvom prestolonasljednika Muhameda bin Salmana, ima za cilj diverzifikaciju ekonomije, smanjenje zavisnosti od nafte, razvoj javnog sektora i povećanje stranih ulaganja (Kingdom of Saudi Arabia, 2021).

Vizija 2030 predstavlja najambiciozniji program reformi u modernoj historiji Saudijske Arabije, s ciljem transformacije ekonomije, društva i međunarodnog položaja zemlje. Ovaj plan je direktan odgovor na nekoliko izazova s kojima se kraljevina suočava: prevelika zavisnost od prihoda od nafte, visoka nezaposlenost među mladima, neefikasan javni sektor i potreba za modernizacijom društva kako bi se privukle strane investicije.

Glavni ciljevi Vizije 2030 uključuju: diverzifikaciju ekonomije i smanjenje zavisnosti od nafte; razvoj sektora poput turizma, zabave, rudarstva i obnovljivih izvora energije; povećanje učešća privatnog sektora u ekonomiji sa 40% na 65% BDP-a; smanjenje nezaposlenosti sa 11,6% na 7%; povećanje učešća žena u radnoj snazi; razvoj turizma, uključujući religijski turizam; povećanje stranih direktnih investicija; razvoj malih i srednjih preduzeća; i ambiciozne projekte poput NEOM-a, futurističkog grada vrijednog 500 milijardi dolara koji se gradi na sjeverozapadu zemlje (Saudi Vision 2030, 2023). Uz ekonomske reforme, Vizija 2030 predviđa i značajne društvene promjene. Posljednjih godina uvedene su brojne reforme koje su ublažile neka od strogih društvenih ograničenja. Religijska policija je izgubila mnoga ovlaštenja, otvoreni su bioskopi nakon više od 35 godina zabrane, organizuju se javni koncerti i zabavne manifestacije, a turistima je omogućen lakši pristup zemlji kroz nova pravila o vizama. Žene su dobile pravo da voze i učestvuju u sportu, a sistema muškog starateljstva je djelimično reformisan (Hvidt, 2022). Ove društvene reforme predstavljaju značajan zaokret od tradicionalno konzervativnog pristupa. Međutim, kritičari napominju da se političke reforme ne odvijaju istim tempom. Prema Human Rights Watch (2022), dok se društvena ograničenja ublažavaju, politička represija se zapravo pojačala, s pojačanim pritiscima na disidente, aktiviste i kritičare vlasti. Ubistvo novinara Džamala Kašogija u saudijskom konzulatu u Istanbulu 2018. godine izazvalo je međunarodnu osudu i bacilo sjenku na reformske napore prestolonasljednika.

Implikacije Vizije 2030 za geopolitički položaj Saudijske Arabije su značajne. Plan predviđa diverzifikaciju međunarodnih partnerstava i smanjenje zavisnosti od SAD-a kao glavnog saveznika. To uključuje jačanje veza s Kinom, Rusijom, Indijom i Evropskom unijom. Takođe, Saudijska Arabija nastoji povećati svoj uticaj u regionalnim pitanjima, uključujući konflikte u Jemenu, Siriji i Libiji, kao i odnose s Iranom (Kinninmont, 2021). Saudijsko

rukovodstvo je u posljednjih nekoliko godina pokrenulo brojne inicijative za poboljšanje imidža zemlje na međunarodnoj sceni. To uključuje velike investicije u sport, zabavu i turizam. Saudijska Arabija je domaćin brojnih sportskih događaja, a saudijski Javni investicioni fond (PIF) značajno je investirao u sportske klubove i događaje širom svijeta. Zemlja je također poboljšala diplomatske odnose s nekoliko zemalja i aktivno djeluje u međunarodnim organizacijama poput G20, gdje je bila domaćin samita 2020. godine (Al Omran, 2022).

Odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama, tradicionalno najvažnijim saveznikom Saudijske Arabije, doživjeli su oscilacije tokom posljednjih godina. Strateško partnerstvo koje datira još iz 1945. godine, kada su se kralj Abd al-Aziz i predsjednik Franklin D. Roosevelt sastali na američkom ratnom brodu USS Quincy, temelji se na zajedničkim interesima u oblasti sigurnosti, energije i ekonomije. SAD su decenijama pružale sigurnosne garancije Saudijskoj Arabiji, a zauzvrat su saudijski lideri osiguravali stabilno snabdijevanje naftom i podržavali američke strateške interese u regionu. Međutim, nekoliko faktora je uticalo na komplikovanje ovog odnosa. Teroristički napadi 11. septembra 2001. godine, u kojima je 15 od 19 otmičara aviona bilo saudijskog porijekla, doveli su do preispitivanja odnosa. Arapsko proljeće i različiti pristupi prema nemirima u regionu, posebno u Egiptu, također su doprinijeli tenzijama. Nuklearni sporazum s Iranom iz 2015. godine, koji je Saudijska Arabija kritikovala, dodatno je zakomplikovao odnose. Ubistvo novinara Džamala Kašogija 2018. godine izazvalo je oštru reakciju u SAD-u, s pozivima za preispitivanje odnosa sa Saudijskom Arabijom (Gause, 2021). Uprkos tim izazovima, strateški značaj odnosa ostaje. Saudijska Arabija je glavni kupac američkog oružja, a dvije zemlje sarađuju u borbi protiv terorizma i po pitanju regionalnih izazova poput Irana, Sirije i Jemena. Istovremeno, Saudijska Arabija je diverzifikovala svoje međunarodne odnose, jačajući veze s Kinom i Rusijom, dijelom kao način da smanji zavisnost od SAD-a (Jones, 2023).

Odnosi sa Kinom su poslednjih godina značajno ojačani, posebno u ekonomskoj sferi. Kina je postala najveći trgovinski partner Saudijske Arabije i glavni kupac saudijske nafte. Saudijska Arabija je također ključni dio kineske inicijative "Pojas i put". U martu 2023. godine, Kina je posredovala u normalizaciji odnosa između Saudijske Arabije i Irana, što je označilo značajan pomak u regionalnoj dinamici i pokazalo rastuću ulogu Kine na Bliskom istoku (S&P Global, 2023). Odnosi sa Rusijom također su poboljšani, posebno u kontekstu saradnje unutar OPEC+ (Organizacija zemalja izvoznica nafte plus Rusija i drugi proizvođači nafte koji nisu članovi OPEC-a). Dvije zemlje su koordinirale svoje politike u oblasti nafte kako bi stabilizovale cijene na globalnom tržištu. Takođe, bilateralni odnosi su osnaženi u oblasti trgovine, investicija i odbrane (Karasić, 2022). Odnosi sa Evropskom unijom su kompleksni i

različiti od zemlje do zemlje. Trgovinska razmjena je značajna, s fokusom na naftu, petrohemijske proizvode i oružje. Međutim, pitanja ljudskih prava i demokratskih vrijednosti često stvaraju tenzije. Uprkos tome, evropske zemlje, posebno Francuska, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo, vide Saudijsku Arabiju kao važnog partnera u ekonomskoj i sigurnosnoj sferi (European Parliament, 2023). Odnosi sa susjednim zemljama Zaliva tradicionalno su bliski, posebno unutar okvira Vijeća za saradnju arapskih država Zaliva (GCC), regionalne organizacije koja uključuje Saudijsku Arabiju, Kuvajt, Bahrein, Katar, Ujedinjene Arapske Emirate i Oman. Međutim, diplomatska kriza s Katarom od 2017. do 2021. godine pokazala je da i ovi odnosi mogu biti napeti. Kriza je riješena Al-Ula deklaracijom u januaru 2021. godine, čime je obnovljeno jedinstvo GCC-a (Ulrichsen, 2022). Odnosi sa Iranom predstavljaju jedan od najznačajnijih aspekata saudijske vanjske politike. Dvije zemlje su regionalni rivali, s različitim geopolitičkim interesima i vjerskim orijentacijama (Saudijska Arabija je većinski sunitska, a Iran većinski šiitska zemlja). Tenzije su eskalirale nakon Iranske revolucije 1979. godine i nastavile su se kroz različite regionalne sukobe, uključujući rat u Jemenu, građanski rat u Siriji i situaciju u Iraku i Libanu. Međutim, u martu 2023. godine, uz posredovanje Kine, dvije zemlje su objavile normalizaciju diplomatskih odnosa nakon sedam godina prekida, što predstavlja značajan pomak u regionalnoj dinamici (Al Jazeera, 2023).

Saudijska Arabija je takođe bila uključena u različite regionalne sukobe. Najznačajniji je rat u Jemenu, gdje je Saudijska Arabija od 2015. godine predvodila vojnu koaliciju protiv Huti pobunjenika, koje podržava Iran. Ovaj sukob je izazvao jednu od najgorih humanitarnih kriza u svijetu i pridonio dodatnim tenzijama s Iranom. Međutim, poslije sedam godina borbi, u aprilu 2022. godine, dogovoren je privremeni prekid vatre, što je dovelo do smanjenja neprijateljstava (International Crisis Group, 2023). Što se tiče palestinskog pitanja, Saudijska Arabija tradicionalno podržava palestinsku stranu u sukobu s Izraelom i zagovara rješenje dvije države. Međutim, posljednjih godina bilo je naznaka mogućeg pomaka u ovoj politici. Za razliku od Ujedinjenih Arapskih Emirata i Bahreina, koji su normalizovali odnose s Izraelom kroz "Abrahamske sporazume" iz 2020. godine, Saudijska Arabija je izjavila da neće formalizovati odnose s Izraelom bez značajnog napretka u pravima Palestinaca. Uprkos tome, postoje izvještaji o nezvaničnim kontaktima između dvije zemlje u oblasti sigurnosti i tehnologije (Middle East Institute, 2023).

U kontekstu globalne ekonomije, Saudijska Arabija ima značajnu ulogu kao članica OPEC-a i G20. Zemlja koristi svoju poziciju kao najveći izvoznik nafte na svijetu za uticaj na globalne energetske politike i cijene nafte. Kroz svoj suvereni fond, Javni investicioni fond (PIF), koji upravlja imovinom od preko 620 milijardi dolara, Saudijska Arabija je postala

značajan globalni investitor. PIF je investirao u različite sektore, uključujući tehnologiju, zabavu, sport i nekretnine širom svijeta (Sovereign Wealth Fund Institute, 2023).

Ekonomska diverzifikacija je ključni cilj Vizije 2030, s obzirom na to da nafta čini oko 70% izvoznih prihoda i 40% BDP-a. Plan uključuje razvoj sektora poput turizma, zabave, rudarstva i obnovljivih izvora energije. Jedan od najambicioznijih projekata je NEOM, futuristički grad vrijedan 500 milijardi dolara koji se gradi na sjeverozapadu zemlje. Ovaj grad trebalo bi da postane centar inovacija, s fokusom na nove tehnologije, obnovljivu energiju i održivi transport. Drugi značajni projekti uključuju Qiddiya, veliki zabavni kompleks blizu Rijada, i projekt Crvenog mora, luksuzno turističko odredište na zapadnoj obali (NEOM, 2023). Saudijska Arabija se takođe fokusira na razvoj industrije zabave i sporta. Zemlja je postala domaćin brojnih sportskih događaja, uključujući Formulu 1, golf turnire i bokserske mečeve. Kroz svoj investicioni fond, Saudijska Arabija je značajno investirala u sportske klubove i lige širom svijeta. Ove inicijative imaju za cilj ne samo ekonomsku diverzifikaciju, već i poboljšanje međunarodnog imidža zemlje (Saudi Press Agency, 2023). Razvoj sektora turizma je još jedan ključni aspekt Vizije 2030. Zemlja je uvela nove režime turističkih viza i radi na razvoju turističke infrastrukture. Poseban fokus je na religijskom turizmu, s ciljem povećanja broja hodočasnika koji posjećuju Meku i Medinu, ali i na razvoju odredišta za kulturni, pustolovni i luksuzni turizam (Saudi Tourism Authority, 2023).

Tehnološki razvoj i digitalna transformacija takođe su prioriteta. Saudijska Arabija ulaže u razvoj tehnoloških startapa, vještačku inteligenciju i digitalnu infrastrukturu. Zemlja je domaćin tehnoloških konferencija i nastoji privući globalne tehnološke kompanije da uspostave regionalna sjedišta u kraljevini (Digital Saudi Authority, 2023). U oblasti obrazovanja, Vizija 2030 predviđa reforme obrazovnog sistema kako bi bolje odgovorio na potrebe tržišta rada. To uključuje razvoj stručnog obrazovanja, jačanje STEM (nauka, tehnologija, inženjering i matematika) programa i unapređenje visokog obrazovanja. Značajan broj saudijskih studenata studira u inostranstvu kroz vladin program stipendija, s ciljem prenošenja znanja i vještina nazad u zemlju (Ministry of Education, Saudi Arabia, 2023). Zdravstveni sektor takođe prolazi kroz reforme, s fokusom na unapređenje kvaliteta zdravstvenih usluga i povećanje učešća privatnog sektora. Plan uključuje razvoj medicinskog turizma i lokalne farmaceutske industrije. Saudijska Arabija takođe nastoji poboljšati javno zdravlje kroz programe prevencije i promovisanje zdravog životnog stila (Ministry of Health, Saudi Arabia, 2023).

U oblasti zaštite životne sredine, Saudijska Arabija se obavezala na ambiciozne ciljeve u borbi protiv klimatskih promjena, uključujući inicijativu "Zeleni Saudija" koja ima za cilj smanjenje emisija ugljen-dioksida i povećanje udjela obnovljivih izvora energije u energetskom

miksu. Zemlja planira da do 2030. godine generiše 50% svoje električne energije iz obnovljivih izvora. Ovi napori su dio šire strategije za unapređenje kvaliteta života u saudijskim gradovima i održivi razvoj (Saudi Green Initiative, 2023). Progres u implementaciji Vizije 2030 je mješovit. Prema izvještaju Međunarodnog monetarnog fonda (2023), Saudijska Arabija je ostvarila napredak u nekoliko oblasti, uključujući fiskalnu konsolidaciju, razvoj infrastrukture i regulatorne reforme. Nezaposlenost među saudijskim državljanima je smanjena, a učešće žena u radnoj snazi je povećano. Međutim, i dalje postoje izazovi, uključujući privlačenje dovoljno stranih investicija, stvaranje radnih mjesta za rastuću mladu populaciju i razvoj privatnog sektora koji bi mogao zamijeniti naftnu industriju kao motor ekonomskog rasta.

Uspješna implementacija Vizije 2030 zavisi od nekoliko faktora. Jedan od ključnih je sposobnost saudijskog rukovodstva da održi društvenu stabilnost dok provodi značajne ekonomske i društvene reforme. Prema Hertog (2021), balansiranje između tradicionalističkih elemenata društva i potrebe za modernizacijom predstavlja značajan izazov. Drugi faktor je globalno ekonomsko okruženje, posebno cijene nafte, koje i dalje imaju značajan uticaj na saudijsku ekonomiju uprkos naporima za diverzifikaciju. Geopolitički kontekst takođe utiče na implementaciju Vizije 2030. Regionalne tenzije, posebno sa Iranom, mogu odvući resurse i pažnju od razvojnih ciljeva. Iako je nedavna normalizacija odnosa s Iranom pozitivan korak, dugoročna stabilnost ovih odnosa ostaje neizvjesna. Prema Al-Sharif (2023), geopolitička nestabilnost u regionu Bliskog istoka predstavlja jedan od najvećih rizika za uspjeh saudijskog programa reformi.

Pitanje saudijskog identiteta u eri promjena takođe je relevantno. Kraljevina pokušava balansirati između očuvanja tradicionalnih vrijednosti i potrebe za modernizacijom. Ovo je posebno izazovno u kontekstu društvenih reformi koje se implementiraju. Farid (2022) navodi da se saudijsko društvo nalazi u prelaznom periodu, sa tenzijama između konzervativnih i progresivnih elemenata. Uloga mladih u saudijskom društvu je od posebnog značaja, s obzirom na to da oko 60% stanovništva ima manje od 30 godina. Ova demografska grupa je ključna za uspjeh Vizije 2030, kako kao radna snaga tako i kao potencijalni izvor inovacija i preduzetništva. Prema studiji koju je sproveo Arab Youth Survey (2023), saudijska omladina generalno podržava program reformi, ali takođe izražava zabrinutost zbog nezaposlenosti i visokih troškova života.

Položaj žena se značajno poboljšao posljednjih godina, s ukidanjem brojnih ograničenja i povećanjem njihovog učešća u radnoj snazi i javnom životu. Međutim, i dalje postoje značajni izazovi, posebno u oblasti porodičnog prava i patrijarhalnih društvenih normi. Prema Le Renard (2022), iako su formalna ograničenja smanjena, društveni pritisci i očekivanja i dalje oblikuju

živote mnogih saudijskih žena. U međunarodnom kontekstu, Saudijska Arabija nastoji redefinisati svoj imidž od konzervativne monarhije zasnovane na nafti do moderne, diverzifikovane ekonomije i društva. Ovaj napor uključuje značajne investicije u međunarodne sportske i zabavne događaje, kao i aktivnu diplomatiju. Međutim, pitanja ljudskih prava i demokratskih sloboda i dalje predstavljaju izazov za međunarodni imidž zemlje.

Klimatske promjene i globalna tranzicija prema čistijoj energiji predstavljaju egzistencijalni izazov za ekonomiju zasnovanu na nafti. Iako Vizija 2030 prepoznaje ovu stvarnost i postavlja plan za diverzifikaciju, brzina i obim potrebne transformacije su značajni. Prema Alsweilem (2022), Saudijska Arabija ima ograničen vremenski okvir da transformiše svoju ekonomiju prije nego što globalna potražnja za naftom počne značajno opadati. Saudijska Arabija predstavlja jedinstveni primjer države koja se nalazi usred ambiciozne transformacije. Njen politički sistem, koji kombinuje apsolutnu monarhiju s islamskim pravom i plemenskom tradicijom, stvara specifičan kontekst za ove reforme. Vjerske i kulturne specifičnosti zemlje, uključujući dominantnu ulogu vahabizma i tradicionalne društvene norme, utiču na tempo i obim promjena. Vizija 2030, kao sveobuhvatni program reformi, ima za cilj ne samo ekonomsku diverzifikaciju već i širu društvenu transformaciju. Uspjeh ovih reformi imaće značajne implikacije ne samo za Saudijsku Arabiju već i za cijeli region Bliskog istoka. Kao regionalna sila, najveći izvoznik nafte na svijetu i čuvar islamskih svetih mjesta, Saudijska Arabija ima značajan uticaj na regionalnu stabilnost i globalno energetske tržište. Stoga je razumijevanje geopolitičkog konteksta u kojem se odvijaju saudijske reforme od ključnog značaja za shvatanje budućih trendova u ovom važnom dijelu svijeta.

Politička ekonomija Saudijske Arabije

Saudijska Arabija, kao ključni globalni izvoznik nafte i zemlja sa najvećim dokazanim rezervama nafte na svijetu, predstavlja jedinstveni primjer države čija je politička i ekonomska stvarnost neraskidivo povezana s jednim prirodnim resursom. Međutim, u posljednjih nekoliko decenija postalo je jasno da ovaj model nije održiv na dugi rok. Volatilnost cijena nafte, globalna energetska tranzicija i potreba za stabilnijim ekonomskim razvojem prisiljavaju saudijsko rukovodstvo da preispita svoju dugogodišnju zavisnost od naftnih prihoda i traži nove puteve ekonomskog razvoja. Ova tranzicija nije samo ekonomsko pitanje, već duboko zadire u same temelje saudijskog društva, političkog sistema i geopolitičkog položaja. Istorijski posmatrano, otkriće nafte u Saudijskoj Arabiji 1938. godine bilo je prekretnica koja je transformisala siromašnu pustinjsku zemlju u jednu od najbogatijih država svijeta. Pod vođstvom kralja Abdulaziza ibn Sauda, osnivača moderne saudijske države, započeo je proces razvoja naftne industrije koji je kulminirao 1970-ih godina kada je pod kraljem Faisalom nacionalizovana naftna industrija i osnovana kompanija Saudi Aramco. Naftni embargo iz 1973. godine, koji je Saudijska Arabija predvodila kao odgovor na zapadnu podršku Izraelu u Jomkipurskom ratu, demonstrirao je moć nafte kao geopolitičkog oružja i učvrstio poziciju zemlje kao ključnog aktera u globalnim energetske odnosima (Vitalis, 2020). Ovaj period označio je početak stvaranja tzv. "rentijerske države" u Saudijskoj Arabiji, gdje država predstavlja glavnog primatelja vanjskih renti (prihoda) od prodaje nafte, koje zatim redistribuira stanovništvu kroz mehanizme socijalne pomoći, subvencije i zapošljavanje u javnom sektoru. Prema Hertogu (2010), ovaj model omogućio je saudijskoj monarhiji da održi politički sistem bez značajnijeg oporezivanja građana, što je smanjilo pritisak za političkom participacijom i demokratizacijom. Kroz redistributivne politike država je izgradila svojevrsni "društveni ugovor" sa građanima – ekonomsko blagostanje u zamjenu za političku stabilnost i autoritarnu vlast dinastije Al Saud.

Međutim, ovaj model stvorio je i duboku strukturnu zavisnost koja je vremenom postala sve problematičnija. Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda, nafta i naftni derivati činili su preko 90% saudijskog izvoza i oko 87% državnih prihoda do 2014. godine (IMF, 2021). Ova zavisnost učinila je saudijsku ekonomiju izuzetno osjetljivom na fluktuacije u globalnim cijenama nafte, što se dramatično pokazalo kada su cijene nafte pale sa preko 100 dolara po barelu u 2014. godini na manje od 30 dolara po barelu u 2016. godini. Fiskalni deficit Saudijske Arabije dostigao je tada rekordnih 15% BDP-a, prisiljavajući vladu da prvi put izda međunarodne obveznice i povuče značajna sredstva iz svojih suverenih fondova kako bi

finansirala budžetski deficit. Suočena sa ovim izazovima, ali i dugoročnim perspektivama globalne energetske tranzicije i smanjenja potražnje za fosilnim gorivima, Saudijska Arabija je 2016. godine predstavila ambiciozni plan ekonomske i socijalne transformacije nazvan "Vizija 2030". Ovaj plan, koji predvodi prestolonasljednik Mohammed bin Salman (često nazivan MBS), predstavlja najsveobuhvatniji pokušaj diverzifikacije saudijske ekonomije do sada. Glavni ciljevi ovog plana uključuju smanjenje udjela naftnog sektora u BDP-u sa 42% na 16% do 2030. godine, povećanje udjela privatnog sektora sa 40% na 65%, smanjenje nezaposlenosti sa 11,6% na 7%, te povećanje udjela direktnih stranih investicija sa 3,8% na 5,7% BDP-a (Kingdom of Saudi Arabia, 2016).

Za postizanje ovih ambicioznih ciljeva, Vizija 2030 predviđa niz inicijativa, uključujući djelimičnu privatizaciju državnih preduzeća (najznačajnija je inicijalna javna ponuda Saudi Aramca iz 2019. godine, koja je bila najveća IPO u historiji), razvoj ne-naftnih sektora (posebno turizma, zabave, rudarstva i obnovljivih izvora energije), razvoj ljudskog kapitala kroz reformu obrazovnog sistema i povećanje učešća žena u radnoj snazi, te stvaranje megaprojekata poput NEOM-a – futurističkog grada vrijednog 500 milijardi dolara koji se gradi na obali Crvenog mora. Implementacija Vizije 2030 pokazala je do sada mješovite rezultate. S jedne strane, postignuti su određeni uspjesi, posebno u domenu socijalnih reformi (ukidanje zabrane vožnje za žene, otvaranje bioskopa i zabavnih centara, ublažavanje strogih vjerskih propisa) i privlačenja međunarodne pažnje kroz hosting velikih sportskih i zabavnih događaja. IPO Saudi Aramca u decembru 2019. godine prikupio je 25,6 milijardi dolara za 1,5% kompanije, postavljajući temelje za dalju transformaciju ovog naftnog giganta u globalni energetski konglomerat.

Sa druge strane, brojni aspekti ekonomske diverzifikacije suočavaju se sa ozbiljnim izazovima. Prema Al-Suwailemu (2021), ključni problem predstavlja razvoj konkurentnog privatnog sektora koji je trenutno nedovoljno razvijen i previše zavisian od državnih ugovora i subvencija. Privatni sektor u Saudijskoj Arabiji tradicionalno je ograničen na trgovinu, nekretnine i usluge s niskom dodanom vrijednošću, dok proizvodne aktivnosti s visokom dodanom vrijednošću uglavnom nisu razvijene izvan naftnog sektora. Takođe, uprkos značajnim ulaganjima u obrazovanje tokom proteklih decenija, obrazovni sistem nije uspio proizvesti radnu snagu s vještinama potrebnim za konkurentnu ekonomiju znanja, što rezultira paradoksalnom situacijom visoke nezaposlenosti među obrazovanim mladim Saudijcima (oko 30% za mlade do 30 godina) i istovremene zavisnosti o stranoj radnoj snazi u mnogim sektorima.

Još jedan značajan izazov je politička ekonomija reformi. Istorijski gledano, prethodni pokušaji ekonomske diverzifikacije u Saudijskoj Arabiji bili su ograničeni zbog otpora ukorijenjenih interesa. Političke elite, vjerski establišment, plemena i velike poslovne porodice imaju koristi od status *quo*-a i često se opiru promjenama koje bi mogle ugroziti njihove pozicije. Muhamed bin Salman pokazao je spremnost da se suoči s nekim od ovih interesa, što se manifestovalo kroz antikorupcijsku kampanju iz 2017. godine kada je pritvoren veliki broj prinčeva i poslovnih lidera. Međutim, ova kampanja je takođe izazvala zabrinutost među potencijalnim stranim investitorima u pogledu vladavine prava i stabilnosti investicijskog okruženja.

Pandemija COVID-19 donijela je dodatne izazove za saudijsku ekonomiju. Pad globalne potražnje za naftom tokom pandemije rezultirao je značajnim smanjenjem prihoda, dok su istovremeno zdravstvena kriza i mjere zatvaranja negativno uticale na ne-naftne sektore, posebno turizam i maloprodaju. Prema podacima Svjetske banke, BDP Saudijske Arabije smanjio se za 4,1% u 2020. godini, dok se fiskalni deficit povećao na 11,3% BDP-a (World Bank, 2021). Iako se ekonomija počela oporavljati u 2021. godini, pandemija je naglasila ranjivost saudijske ekonomije i hitnost diverzifikacije.

Uprkos ovim izazovima, Saudijska Arabija posjeduje značajne prednosti koje bi mogle olakšati ekonomsku tranziciju. Zemlja ima mladu populaciju (više od 60% stanovništva je mlađe od 30 godina), što predstavlja potencijal za dinamičnu radnu snagu i domaće tržište. Takođe, geografski položaj na raskrsnici Azije, Evrope i Afrike daje joj stratešku prednost kao logističkom čvorištu. Sa značajnim finansijskim rezervama (procijenjenim na preko 450 milijardi dolara u 2021. godini), Saudijska Arabija ima finansijska sredstva za finansiranje ambicioznih razvojnih projekata. Konačno, zemlja ima značajan potencijal za razvoj obnovljivih izvora energije, posebno solarne energije, s obzirom na visoku insolaciju i velike neiskorištene pustinjske površine.

U domenu energetske diverzifikacije, Saudijska Arabija već poduzima značajne korake. U aprilu 2021. godine, princ Mohammed bin Salman najavio je "Saudijsku zelenu inicijativu", ambiciozni plan za smanjenje emisija ugljika za 60% do 2030. godine kroz masovno pošumljavanje (sadnja 10 milijardi stabala) i povećanje udjela obnovljivih izvora energije na 50% do 2030. godine. Zemlja takođe ulaže u razvoj "plavog" vodonika (proizvedenog iz prirodnog gasa uz hvatanje i skladištenje ugljenika) i "zelenog" vodonika (proizvedenog iz vode korištenjem obnovljive energije), s ciljem postajanja vodećim globalnim izvoznikom ovog energenta budućnosti. Kroz ove inicijative, Saudijska Arabija nastoji pozicionirati se ne kao žrtva energetske tranzicije, već kao njen aktivni učesnik i potencijalni lider.

Paralelno sa ekonomskom diverzifikacijom, Saudijska Arabija aktivno traži nove izvore moći i uticaja na globalnoj sceni kako bi osigurala svoju relevantnost u post-naftnoj eri. Tradicionalno, globalni uticaj zemlje počivao je na tri stuba: naftnom bogatstvu, poziciji čuvara dva najsvetija islamska mjesta (Meke i Medine), te strateškom partnerstvu sa Sjedinjenim Američkim Državama. Međutim, s opadanjem relativnog značaja nafte u globalnoj ekonomiji, saudijsko rukovodstvo nastoji proširiti svoj uticaj kroz nove kanale. Jedan od ključnih elemenata ove strategije je ekonomska diplomatija. Kroz svoj Javni investicijski fond (PIF), koji je među najvećim suverenim fondovima na svijetu s imovinom procijenjenom na preko 600 milijardi dolara, Saudijska Arabija strateški ulaže u sektore budućnosti širom svijeta – od tehnoloških startapa i elektromobiliteta do obnovljivih izvora energije i zabavne industrije. Ove investicije nisu motivisane samo ekonomskim povratima, već i željom za jačanjem geopolitičkog uticaja kroz ekonomsku međuzavisnost.

Druga dimenzija je kulturna i *soft power* diplomatija. Nakon decenija međunarodne percepcije kao zatvorene i konzervativne zemlje, Saudijska Arabija nastoji rebrendirati se kao otvorena, moderna i dinamična država. Ovo uključuje hosting velikih sportskih događaja (poput bokzerskih mečeva, Formula 1 trka i golferskih turnira), privlačenje međunarodnih umjetnika i zabavljača, te ulaganje u globalnu zabavnu industriju. Takođe, zemlja je značajno povećala izdvajanja za međunarodnu razvojnu pomoć, posebno usmjerenu prema muslimanskim zemljama.

Treći aspekt je diverzifikacija strateških partnerstava. Iako savez sa SAD-om ostaje temelj saudijske vanjske politike, zemlja aktivno razvija odnose s drugim globalnim silama, posebno Kinom – najvećim kupcem saudijske nafte. U martu 2023. godine, Kina je posredovala u normalizaciji odnosa između Saudijske Arabije i Irana, što je mnogi analitičari interpretirali kao znak opadanja američkog uticaja u regionu i rastućeg značaja Kine. Takođe, Saudijska Arabija jača veze s Rusijom kroz koordinaciju unutar OPEC+ grupe, te s Indijom kao rastućim ekonomskim divom i velikim uvoznikom energije.

Saudijska Arabija nastoji ojačati svoj regionalni uticaj kao protutežu iranskoj moći. Ovo se manifestuje kroz vojnu intervenciju u Jemenu (započetu 2015. godine), podršku određenim frakcijama u Libiji i Siriji, te ekonomski i politički pritisak na Katar (2017-2021). Iako je Muhammad bin Salman pokazao određenu pragmatičnost u posljednje vrijeme, normalizirajući odnose s Katarom i inicirajući indirektno pregovore s Iranom, regionalna konkurencija ostaje važan aspekt saudijske vanjske politike. Međutim, ova aktivna vanjska politika nosi i značajne rizike. Vojna intervencija u Jemenu pretvorila se u dugotrajni sukob koji je rezultirao humanitarnom katastrofom, međunarodnim osudama i velikim finansijskim troškovima.

Ubistvo saudijskog novinara Jamala Khashoggija u saudijskom konzulatu u Istanbulu 2018. godine izazvalo je međunarodnu krizu koja je privremeno izolovala prestolonasljednika na međunarodnoj sceni i otežala napore za rebrendiranje zemlje. Takođe, agresivna politika protiv Irana doprinijela je regionalnoj nestabilnosti i potencijalno ugrožava sigurnost saudijske energetske infrastrukture, što se pokazalo nakon napada dronovima na postrojenja Aramca u septembru 2019. godine.

U kontekstu ovih izazova, ključno pitanje za budućnost Saudijske Arabije je može li ona uspješno transformisati svoju ekonomiju i pronaći nove izvore legitimnosti i moći u post-naftnoj eri. Istorija drugih petrodržava koje su pokušale sličnu tranziciju nije ohrabrujuća. Međutim, Saudijska Arabija ima jedinstvene prednosti – značajne finansijske rezerve, veličinu domaćeg tržišta, geostratešku poziciju i mladu populaciju – koje bi mogle olakšati ovu tranziciju. Takođe, za razliku od ranijih reformskih inicijativa koje su često bile reaktivne i parcijalne, Vizija 2030 predstavlja sveobuhvatni plan s jasnim ciljevima i mehanizmima implementacije. Ipak, uspjeh će zavisi od sposobnosti saudijskog rukovodstva da održi balans između potrebe za ekonomskom modernizacijom i očuvanja društvene stabilnosti, između otvaranja zemlje stranim investicijama i idejama i očuvanja njenog islamskog identiteta, te između centraliziranog vođstva potrebnog za provođenje ambicioznih reformi i razvoja inkluzivnijih političkih institucija koje bi mogle osigurati dugoročnu stabilnost. Ovo je težak zadatak koji će testirati granice saudijskog modela razvoja i njegova sposobnost za adaptaciju u 21. vijeku.

Politička ekonomija Saudijske Arabije nalazi se na istorijskoj prekretnici. Dugoročna održivost naftno-zasnovanog modela razvoja dovedena je u pitanje kako zbog kratkoročnih fluktuacija u cijenama nafte, tako i zbog dugoročnih trendova energetske tranzicije. Kroz Viziju 2030 i povezane inicijative, saudijsko rukovodstvo pokrenulo je ambiciozni proces ekonomske diverzifikacije i društvene transformacije. Istovremeno, zemlja aktivno traži nove izvore moći i uticaja kako bi zamijenila tradicionalne naftne poluge. Uspjeh ovih napora imaće duboke implikacije ne samo za Saudijsku Arabiju, već i za širi Bliski istok i globalnu energetska politiku.

Evolucija saudijske meke moći

Saudijska Arabija, zemlja pustinjskih prostranstava i ogromnih naftnih bogatstava, decenijama je svoju međunarodnu poziciju gradila oslanjajući se na kombinaciju svojih jedinstvenih geografskih, religijskih i ekonomskih prednosti. Kao najveći izvoznik nafte na svijetu, čuvar dva najsvetija mjesta islama i ključni američki saveznik na Bliskom istoku, Kraljevina je uspjela osigurati sebi značajnu ulogu u međunarodnim odnosima bez obzira na njenu relativno malu populaciju od približno 35 miliona stanovnika. Međutim, u posljednjih nekoliko godina, suočena s promjenjivim geopolitičkim pejzažem, nestabilnošću cijene nafte i potrebom za ekonomskom diverzifikacijom, Saudijska Arabija je pokrenula ambiciozni program rekonfiguracije svoje međunarodne uloge i izvora uticaja. U središtu ovih napora nalazi se nastojanje da se tradicionalni izvori "tvrde moći" (vojni i ekonomski kapaciteti) dopune sofisticiranijim arsenalom "meke moći" – sposobnošću da se oblikuju preferencije drugih kroz privlačnost, a ne kroz prisilu ili plaćanje. Ova evolucija saudijske meke moći, od tradicionalnih religijskih i ekonomskih temelja do novih strateških pravaca koji uključuju kulturnu diplomatiju, turizam, zabavu i međunarodne investicije, predstavlja fascinantan primjer kako se jedna konzervativna monarhija prilagođava izazovima 21. vijeka i nastoji redefinisati svoju ulogu na globalnoj sceni.

Istorijski gledano, religijski uticaj predstavljao je najznačajniji izvor saudijske meke moći. Kao čuvar dva najsvetija mjesta islama – Meke i Medine – Saudijska Arabija uživa jedinstvenu poziciju autoriteta u muslimanskom svijetu. Ova uloga nije samo simbolična; ona daje Kraljevini mogućnost da svake godine ugosti više od dva miliona muslimana tokom hadža, hodočašća koje predstavlja jedan od pet stubova islama i obavezu za svakog fizički i finansijski sposobnog muslimana barem jednom u životu. Kroz upravljanje ovim masovnim godišnjim okupljanjem, Saudijska Arabija ima priliku da projektuje svoju viziju islama i demonstrira svoje organizacione kapacitete pred globalnom muslimanskom zajednicom (ummom). Prema Al-Rasheedu (2016), ova uloga čuvara svetih mjesta bila je ključna u legitimizaciji saudijske monarhije, kako na domaćem tako i na međunarodnom planu, omogućavajući joj da se predstavi kao zaštitnik islamske tradicije i vrijednosti.

Saudijska kontrola nad svetim mjestima omogućila joj je i širenje njene specifične interpretacije islama – vehabizma ili, kako se službeno naziva, salafizma – širom muslimanskog svijeta. Kroz finansiranje džamija, islamskih centara, vjerskih škola (madrasa) i distribuciju religijske literature, Kraljevina je decenijama promovisala svoju verziju islama od Maroka do Indonezije. Prema podacima koje navodi Farquhar (2017), u periodu između 1970-ih i ranih

2000-ih godina, Saudijska Arabija potrošila je više od 100 milijardi dolara na međunarodne religijske aktivnosti, uključujući izgradnju hiljada džamija i islamskih centara širom svijeta. Ove aktivnosti značajno su doprinijele globalnom širenju konzervativnijih interpretacija islama, što je, kako navodi Kepel (2006), imalo duboke posljedice za razvoj muslimanskih zajednica širom svijeta i za njihove odnose s nemuslimanskim društvima.

Međutim, ovaj tradicionalni izvor meke moći postao je dvosjekli mač nakon terorističkih napada 11. septembra 2001. godine. Činjenica da je 15 od 19 otmičara bilo saudijskog porijekla, kao i optužbe da su određeni saudijski donatori finansirali ekstremističke grupe, bacili su sjenku na saudijski religijski uticaj. Kraljevina se našla u nezavidnoj poziciji da mora dokazivati kako njena vjerska misija nije povezana s ekstremizmom i terorizmom. Ovo je dovelo do određenog smanjenja finansiranja međunarodnih religijskih aktivnosti i strožijeg nadzora nad vjerskim institucijama. Takođe, uspon drugih regionalnih sila, poput Katara i Turske, koje su ponudile alternativne modele islamskog liderstva, dodatno je izazvao tradicionalni saudijski religijski autoritet. Ipak, uloga čuvara svetih mjesta i dalje ostaje jedinstveni resurs saudijske meke moći koji nijedna druga muslimanska zemlja ne može osporiti.

Drugi tradicionalni izvor saudijske meke moći bila je njena pozicija kao globalnog naftnog lidera. Iako se nafta prvenstveno posmatra kao izvor "tvrde" ekonomske moći, način na koji je Saudijska Arabija koristila svoju naftnu politiku takođe ima značajne dimenzije meke moći. Kao osnivač i de facto lider Organizacije zemalja izvoznika nafte (OPEC), Saudijska Arabija ima ključnu ulogu u određivanju globalne naftne politike. Zahvaljujući svojim ogromnim rezervama nafte, relativno niskim troškovima proizvodnje i značajnim kapacitetima za povećanje ili smanjenje proizvodnje, Kraljevina ima jedinstvenu sposobnost da utiče na globalne cijene nafte, a time i na svjetsku ekonomiju. Ovu sposobnost Saudijska Arabija koristila je ne samo za ostvarivanje direktnih ekonomskih koristi već i kao instrument geopolitičkog uticaja.

Klasičan primjer ovog uticaja bio je naftni embargo iz 1973. godine, kada je Saudijska Arabija predvodila arapske zemlje u ograničavanju snabdijevanja naftom zapadnih zemalja koje su podržavale Izrael u Jomkipurskom ratu. Iako je ovaj potez više primjer "tvrde" nego "meke" moći, dugoročne posljedice uključivale su sklapanje strateškog saveza sa Sjedinjenim Američkim Državama, kroz koji je Saudijska Arabija dobila garancije sigurnosti u zamjenu za osiguravanje stabilnog snabdijevanja globalnog tržišta naftom. Ovaj sporazum omogućio je Saudijskoj Arabiji da postane ključni partner SAD-a na Bliskom istoku, dajući joj pristup

najvišim nivoima američke politike i globalni uticaj daleko iznad onoga što bi njena veličina ili drugi resursi omogućili.

U novije vrijeme, Saudijska Arabija nastavila je koristiti svoju naftnu politiku kao instrument meke moći, posebno u odnosima s velikim ekonomijama u razvoju poput Kine i Indije. Kroz garancije stabilnog snabdijevanja naftom, povoljne uslove plaćanja i zajedničke investicije u rafinerije i petrohemijska postrojenja, Kraljevina je izgradila duboke ekonomske veze s ovim zemljama. Ove veze zatim služe kao temelj za širu diplomatsku, sigurnosnu i kulturnu saradnju. Prema podacima koje navodi Sez nec (2016), saudijske investicije u kinesku i indijsku energetska infrastrukturu premašile su 25 milijardi dolara između 2010. i 2015. godine, demonstrirajući kako se naftna diplomatija koristi za izgradnju dugoročnih strateških partnerstava.

Međutim, globalna energetska tranzicija predstavlja značajan izazov za ovaj tradicionalni izvor saudijske meke moći. Rastući udio obnovljivih izvora energije, elektrifikacija transporta i globalne klimatske politike prijete da dugoročno smanje potražnju za naftom, a time i saudijski uticaj zasnovan na njoj. Prema projekcijama Međunarodne agencije za energiju, globalna potražnja za naftom mogla bi dostići svoj vrhunac u narednoj deceniji, što bi značajno umanjilo geopolitički značaj naftnih resursa. Svjesna ovog izazova, Saudijska Arabija pokrenula je ambiciozne planove za diverzifikaciju svoje ekonomije kroz inicijativu "Vizija 2030", ali i za transformaciju svoje naftne kompanije Saudi Aramco u globalnog energetska lidera koji će biti relevantan i u post-naftnoj eri.

Treći tradicionalni stub saudijske meke moći bila je njena uloga kao velikodušnog međunarodnog donatora i pružaoca humanitarne pomoći. Zahvaljujući svojim ogromnim naftnim prihodima, Saudijska Arabija decenijama je bila među vodećim svjetskim donatorima strane pomoći, posebno usmjerene prema muslimanskim zemljama i zajednicama. Kroz institucije poput Saudijskog fonda za razvoj (SFD), Kraljevina je finansirala infrastrukturne projekte, bolnice, škole i programe za smanjenje siromaštva širom svijeta u razvoju. Prema podacima koje navodi Shirbon (2018), u periodu između 1975. i 2015. godine, saudijska razvojna pomoć premašila je 115 milijardi dolara, što je čini jednim od najdarežljivijih globalnih donatora u odnosu na veličinu svoje ekonomije. Ova pomoć igrala je ključnu ulogu u izgradnji saudijskog uticaja, posebno u siromašnijim muslimanskim zemljama Afrike i Azije, stvarajući mrežu država koje su često podržavale saudijske pozicije u međunarodnim forumima poput Ujedinjenih nacija ili Organizacije islamske saradnje.

Paralelno sa formalnim programima razvojne pomoći, saudijski kraljevski dvor, pojedini prinčevi i privatne fondacije takođe su bili uključeni u ekstenzivne filantropske

aktivnosti širom svijeta. Ova "kraljevska diplomatija" bila je posebno vidljiva u trenucima prirodnih katastrofa ili humanitarnih kriza u muslimanskom svijetu, kada bi saudijski vladari često bili među prvima koji bi ponudili značajnu pomoć. Naprimjer, nakon razornog zemljotresa i cunamija u Indoneziji 2004. godine, Saudijska Arabija bila je među najvećim donatorima hitne pomoći i dugoročne obnove, što je značajno poboljšalo njen imidž u najmnogoljudnijoj muslimanskoj zemlji na svijetu.

Međutim, kao i u slučaju religijskog uticaja, saudijski programi pomoći našli su se pod povećanim međunarodnim nadzorom nakon 11. septembra, zbog zabrinutosti da bi neki fondovi mogli biti preusmjereni ekstremističkim grupama. Ovo je dovelo do strožih kontrola i veće transparentnosti u saudijskim donatorskim aktivnostima. Takođe, ekonomski izazovi uzrokovani padom cijena nafte nakon 2014. godine prisilili su Kraljevinu da revidira neke od svojih ekstenzivnih programa međunarodne pomoći. Ipak, humanitarna i razvojna pomoć ostaje važan instrument saudijske meke moći, posebno u kontekstu regionalnih kriza poput rata u Siriji ili Jemenu, gdje je Saudijska Arabija bila među vodećim donatorima humanitarne pomoći, usprkos svojoj kontroverznoj ulozi u jemenskom konfliktu. U posljednjoj deceniji, a posebno nakon dolaska na vlast kralja Salmana i uspona njegovog sina, prestolonasljednika Mohammeda bin Salmana (MBS), Saudijska Arabija značajno je proširila svoj arsenal meke moći, razvijajući nove strateške pravce koji ranije nisu bili dio njenog repertoara. Ovaj zaokret dijelom je motivisan potrebom za poboljšanjem međunarodnog imidža Kraljevine, koji je bio narušen kontroverzama vezanim za ljudska prava, ulogom u regionalnim konfliktima i, najpoznatije, ubistvom novinara Jamala Khashoggija 2018. godine. Međutim, ova evolucija takođe odražava šire strateško razmišljanje o budućnosti saudijskog uticaja u svijetu koji se mijenja, gdje tradicionalni izvori moći možda neće biti dovoljni za održavanje relevantnosti Kraljevine.

Jedan od najzanimljivijih novih pravaca saudijske meke moći je kulturna i obrazovna diplomatija. Istorijski, Saudijska Arabija bila je relativno zatvorena zemlja s ograničenom kulturnom razmjenom sa svijetom izvan islamskog konteksta. Međutim, u posljednjih nekoliko godina, Kraljevina je pokrenula niz inicijativa usmjerenih na promociju svoje kulture i nasljeđa, kao i na jačanje obrazovnih veza s vodećim svjetskim institucijama. Osnivanje Ministarstva kulture 2018. godine simbol je za ovu novu orijentaciju. Pod vođstvom princa Badra bin Abdullaha bin Mohammeda bin Farhana Al Sauda, ministarstvo je pokrenulo ambiciozni program kulturnog razvoja koji uključuje osnivanje muzeja, galerija, koncertnih dvorana i kulturnih festivala širom Kraljevine.

Jedan od najambicioznijih kulturnih projekata je razvoj AlUla regije, historijskog područja na sjeverozapadu Saudijske Arabije koje uključuje drevni nabatejski grad Hegru (Madain Salih), prvi saudijski lokalitet na UNESCO-voj listi svjetske baštine. Kroz Royal Commission for AlUla (RCU), Kraljevina ulaže milijarde dolara u očuvanje, istraživanje i razvoj ovog područja kao globalnog kulturnog odredišta. Prema podacima koje navodi Winter (2020), projekat AlUla uključuje saradnju s vodećim međunarodnim institucijama poput francuske agencije Afalula, Instituta za arhitekturu Getty i Smithsonian Instituta, demonstrirajući kako Saudijska Arabija koristi svoje historijsko naslijeđe kao platformu za međunarodnu kulturnu saradnju i poboljšanje svog imidža.

U domenu obrazovne diplomatije, Saudijska Arabija značajno je povećala ulaganja u međunarodnu akademsku saradnju. Kraljevina je osnovala nekoliko prestižnih univerziteta, poput Kralja Abdullaha za nauku i tehnologiju (KAUST) i Princeze Noure bint Abdulrahman Univerziteta, koji privlače međunarodne studente i istraživače. Takođe, kroz program stipendija kralja Abdullaha, hiljade saudijskih studenata poslato je na studije u inostranstvo, stvarajući novu generaciju globalno povezanih saudijskih profesionalaca. Prema podacima koje navodi Pasha (2019), između 2005. i 2015. godine, više od 200.000 saudijskih studenata studiralo je na stranim univerzitetima, većinom u SAD-u, Velikoj Britaniji i Australiji, što predstavlja jednu od najvećih inicijativa akademske mobilnosti u historiji. Ova obrazovna diplomatija ima višestruke ciljeve: razvoj ljudskog kapitala potrebnog za ekonomsku diverzifikaciju, izgradnju mostova razumijevanja s drugim kulturama, i stvaranje mreže saudijskih "ambasadora" koji mogu artikulirati saudijske pozicije i interese u globalnim profesionalnim krugovima. Međutim, ova strategija nije bez izazova; postoji zabrinutost da bi izlaganje saudijskih studenata liberalnim zapadnim vrijednostima moglo dovesti do društvenih tenzija po njihovom povratku u Kraljevinu. Ipak, saudijsko rukovodstvo očito smatra da su koristi veće od rizika, i nastavlja ulagati u obrazovanje kao ključni instrument svoje nove strategije meke moći.

Drugi novi pravac saudijske meke moći je razvoj turizma i zabavne industrije. U sklopu "Vizije 2030", Saudijska Arabija postavila je ambiciozni cilj da privuče 100 miliona turističkih posjeta godišnje do 2030. godine, što bi je svrstalo među 10 najposjećenijih zemalja na svijetu. Da bi postigla ovaj cilj, Kraljevina je značajno liberalizirala svoju viznu politiku, uvodeći 2019. godine elektronske turističke vize za građane 49 zemalja. Takođe, pokrenuti su masivni projekti turističke infrastrukture, uključujući luksuzna odmarališta na Crvenom moru, futuristički grad NEOM vrijedan 500 milijardi dolara, i tematski zabavni park Qiddiya koji bi trebao postati "saudijska prijestolnica zabave, sporta i umjetnosti".

Paralelno sa ovim infrastrukturnim razvojem, Saudijska Arabija značajno je ublažila neka od svojih konzervativnih društvenih ograničenja koja su ranije odvrćala mnoge potencijalne posjetioce. Ukinuta je zabrana bioskopa, dozvoljena su javna muzička i kulturna događanja, a ženama je dozvoljeno da putuju bez pratnje muškog staratelja. Takođe, Opšta uprava za zabavu (GEA), osnovana 2016. godine, aktivno radi na razvoju domaće zabavne industrije i privlačenju međunarodnih događaja. Prema podacima koje navodi Foley (2019), u 2019. godini, prije pandemije COVID-19, Saudijska Arabija organizovala je više od 3.000 javnih zabavnih događaja, uključujući koncerte globalno poznatih umjetnika poput Mariah Carey, 50 Cent i BTS-a, što predstavlja revolucionarnu promjenu za zemlju u kojoj su takvi događaji donedavno bili nezamislivi.

Saudijska Arabija takođe se aktivno profiliše kao domaćin velikih sportskih događaja, uključujući Formula 1 Grand Prix, profesionalne bokserske mečeve (poput "Clash on the Dunes" između Anthonyja Joshue i Andyja Ruiza), golf turnire i reli Dakar. Kroz organizaciju *General Sports Authority* i *Public Investment Fund-a*, Kraljevina takođe ulaže u sportske klubove i lige širom svijeta, najpoznatije kroz kontroverzno preuzimanje engleskog fudbalskog kluba Newcastle United i osnivanje profesionalne golf lige LIV Golf. Ova "sportska diplomatija" ima za cilj ne samo ekonomsku diverzifikaciju već i promjenu percepcije Saudijske Arabije kao konzervativne, zatvorene zemlje u dinamično odredište za globalne sportske događaje. Kritičari ove strategije često je označavaju kao "sportsko pranje" (*sportswashing*), tvrdeći da Saudijska Arabija koristi sport i zabavu kako bi skrenula pažnju s problematičnih aspekata svog političkog sistema i bilansa ljudskih prava. Međutim, iz saudijske perspektive, ove inicijative dio su šireg procesa modernizacije i otvaranja koji će, dugoročno, dovesti do postupnih društvenih reformi. Kako navodi Dorsey (2020), saudijske vlasti vjeruju da će izlaganje stanovništva međunarodnim kulturnim i sportskim događajima pomoći u stvaranju društvene atmosfere koja je otvorenija za promjene, istovremeno poboljšavajući međunarodni imidž zemlje.

Treći novi pravac saudijske meke moći su strateške međunarodne investicije. Kroz svoj suvereni fond bogatstva, Public Investment Fund (PIF), koji upravlja imovinom procijenjenom na više od 620 milijardi dolara, Saudijska Arabija sve aktivnije ulaže u različite sektore širom svijeta, od tehnologije i zabave do nekretnina i infrastrukture. Ove investicije imaju dvojaku svrhu: ostvarivanje finansijskih povrata koji će pomoći u diverzifikaciji saudijske ekonomije, i izgradnja strateških veza s ključnim globalnim igračima i sektorima. Neki od najzapaženijih primjera ovih investicija uključuju 45 milijardi dolara uloženi u SoftBank Vision Fund, najveći tehnološki investicijski fond na svijetu, 20 milijardi dolara u fond za infrastrukturu

kojim upravlja američka kompanija Blackstone, i značajne investicije u kompanije poput Uber, Lucid Motors i Disney. Kroz ove investicije, Saudijska Arabija nastoji pozicionirati se ne samo kao izvor kapitala već i kao partner u razvoju sektora budućnosti, poput vještačke inteligencije, električne mobilnosti i obnovljivih izvora energije. Prema podacima koje navodi Kamel (2022), između 2016. i 2021. godine, saudijske investicije u stranim startup kompanijama premašile su 16 milijardi dolara, što predstavlja dramatično povećanje u odnosu na prethodni period. Ove investicije služe i kao instrument meke moći, stvarajući mreže uticaja u ključnim globalnim centrima poput Silicijske doline, Wall Streeta i Hollywooda. Kroz finansijske veze s vodećim kompanijama i investicijskim fondovima, Saudijska Arabija dobija pristup najvišim nivoima globalnog korporativnog svijeta, što joj omogućava da promoviše svoje interese i oblikuje percepcije na načine koji možda nisu dostupni kroz tradicionalnu diplomatiju. Takođe, investicije u medijske i zabavne kompanije potencijalno daju Kraljevini suptilni uticaj na globalne narative, iako su takvi uticaji teško mjerljivi i često predmet kontroverzi.

Ipak, ova investicijska strategija nije bez rizika i ograničenja. Ubistvo novinara Jamala Khashoggija 2018. godine izazvalo je privremeno povlačenje mnogih zapadnih kompanija i investitora iz poslovanja sa Saudijskom Arabijom, demonstrirajući kako problemi s ljudskim pravima mogu ugroziti ekonomske veze. Takođe, postoji zabrinutost da bi geopolitičke tenzije, posebno između SAD-a i Kine, mogle ograničiti saudijsku sposobnost da istovremeno njeguje ekonomske veze s obje supersile. Uprkos ovim izazovima, Saudijska Arabija nastavlja svoju globalnu investicijsku ofanzivu, verujući da će ekonomska međuzavisnost dugoročno prevladati političke tenzije. Kroz cijeli spektar svojih aktivnosti – od religijskog uticaja i naftne diplomatije do kulturnih inicijativa, turizma i globalnih investicija – Saudijska Arabija nastoji izgraditi sveobuhvatnu strategiju meke moći koja će joj pomoći da usmjerava kompleksno međunarodno okruženje 21. vijeka. Ova evolucija nije bez kontradikcija i tenzija; Kraljevina pokušava istovremeno sačuvati svoj islamski identitet i tradicionalne vrijednosti, a ipak projektovati sliku moderne, otvorene zemlje koja je sposobna za dijalog s različitim kulturama i civilizacijama. Takođe, postoji inherentna tenzija između nastojanja da se poboljša međunarodni imidž i kontinuiranog održavanja autoritarnog političkog sistema s ograničenim građanskim slobodama.

Uprkos ovim izazovima, evolucija saudijske meke moći predstavlja fascinantno primjer kako se tradicionalna monarhija može prilagoditi promjenjivom globalnom kontekstu i razviti sofisticirane strategije uticaja koje prevazilaze konvencionalne diplomatske i vojne instrumente. Kroz kombinaciju svojih jedinstvenih istorijskih prednosti – pozicije čuvara islamskih svetih mjesta i ogromnog naftnog bogatstva – i novih inicijativa u domenima kulture,

obrazovanja, turizma i globalnih investicija, Saudijska Arabija nastoji osigurati svoju poziciju relevantnog globalnog aktera i u post-naftnoj eri. Hoće li ova transformacija biti uspješna u dugoročnoj perspektivi, ostaje da se vidi, ali neosporno je da saudijska evolucija od tradicionalne, zatvorene monarhije do proaktivnog globalnog igrača predstavlja jednu od najzanimljivijih geopolitičkih priča našeg vremena.

Kritičari saudijskog pristupa mekoj moći ističu nekoliko ključnih ograničenja. Prvo, postoji fundamentalni nesklad između konzervativnih domaćih politika i progresivnijeg međunarodnog imidža koji Kraljevina nastoji projektovati. Ova disonanca stvara problem vjerodostojnosti koji može bacati sumnju na efektivnost saudijske meke moći. Drugo, fokus na megaprojekte i događaje visokog profila može stvoriti površni, artifičijelni oblik kulturne diplomatije koji ne uspijeva izgraditi autentične veze s globalnim publikama. Treće, kontinuitet izazova vezanih za ljudska prava, posebno ograničenja slobode izražavanja i politička represija, ostaju značajne prepreke za poboljšanje globalnog imidža Kraljevine. Ipak, uz sve ove kvalifikacije, ne može se poreći da Saudijska Arabija prolazi kroz period transformacije koji uključuje značajno preoblikovanje njene strategije meke moći. Ovaj proces ima potencijal ne samo da promijeni način na koji je Kraljevina percipirana globalno, već i da postepeno transformiše saudijsko društvo kroz njegovo veće izlaganje međunarodnim uticajima. U svijetu gdje je privlačnost kulture, vrijednosti i ideja često jednako važna kao i ekonomska ili vojna snaga, evolucija saudijske meke moći predstavlja važan element u širem procesu prilagođavanja Kraljevine izazovima 21. vijeka.

Sportska diplomatija Saudijske Arabije – studija slučaja

Saudijska Arabija, zemlja bogata naftom i pustinjским prostranstvima, posljednjih godina je iznenadila svijet transformišući se u globalnu sportsku silu. Ova promjena nije slučajna, već predstavlja pažljivo osmišljenu strategiju kojom Kraljevina nastoji redefinisati svoj međunarodni imidž, diverzifikovati ekonomiju i osigurati dugoročnu političku stabilnost u eri post-naftne budućnosti. Sportska diplomatija postala je jedan od ključnih stubova saudijske vanjske politike, pretvarajući zemlju koja je decenijama bila zatvorena za mnoge međunarodne sportske događaje u globalno središte koje privlači najveće svjetske sportske zvijezde i najznačajnija međunarodna takmičenja. Takva transformacija nije samo ekonomska ili sportska, već duboko politička – predstavlja način na koji Saudijska Arabija pokušava repositionirati se na globalnoj sceni i osigurati svoju relevantnost u svijetu koji se mijenja. Istorijski gledano, sport je u Saudijskoj Arabiji imao marginalni značaj u javnom životu, ograničen prvenstveno na fudbal kao popularnu narodnu zabavu i tradicionalne sportove poput konjičkih trka i lova sa sokolovima koji su reflektovali beduinsko naslijeđe zemlje. Stroga vjerska tumačenja često su ograničavala sportske aktivnosti, posebno za žene, a infrastruktura je bila nedovoljno razvijena. Međutim, dolaskom na vlast mladog i ambicioznog prestolonasljednika Muhameda bin Salmana (poznatog kao MBS) 2015. godine, sport je dobio centralnu ulogu u široj strategiji modernizacije i transformacije zemlje. Razumijevanje razvoja saudijske sportske diplomatije nemoguće je bez razumijevanja strateškog plana "Vizija 2030", ambicioznog dokumenta koji je MBS predstavio 2016. godine s ciljem transformacije saudijske ekonomije i društva.

"Vizija 2030" postavila je sport kao jedan od ključnih faktora za postizanje nekoliko strateških ciljeva. Prvo, sport je prepoznat kao važan element za poboljšanje kvaliteta života saudijskih građana i javnog zdravlja, s obzirom na visoku stopu gojaznosti i dijabetesa u zemlji. Drugo, sportska industrija viđena je kao potencijalni generator ekonomske aktivnosti i zaposlenosti u ne-naftnom sektoru. Treće, međunarodni sportski događaji prepoznati su kao sredstvo za razvoj turizma i privlačenje stranih posjetilaca. Konačno, i možda najvažnije za ovu analizu, sport je identifikovan kao moćno sredstvo "meke moći" i instrument za poboljšanje međunarodnog imidža zemlje.

Za realizaciju ovih ambicija, Saudijska Arabija je uspostavila sveobuhvatan institucionalni okvir koji obuhvata različite državne organe i tijela zadužena za implementaciju sportske strategije. Na vrhu ove strukture nalazi se Ministarstvo sporta, ranije poznato kao Generalna sportska uprava (GSA). Ministarstvo je osnovano 2016. godine kraljevskim

dekretom, transformacijom prethodnog tijela poznatog kao Generalno predsjedništvo za dobrobit mladih (GPYW), koje je postojalo od 1974. godine. Ova transformacija nije bila samo promjena imena, već odraz povećanog značaja koji se pridaje sportu u ukupnoj državnoj strategiji. Ministarstvo sporta je dobilo mandat da razvija sportsku infrastrukturu, povećava učešće stanovništva u sportskim aktivnostima, privlači međunarodne sportske događaje i upravlja sportskim federacijama zemlje.

Ključnu ulogu u institucionalnom okviru saudijske sportske diplomatije ima Javni investicioni fond (Public Investment Fund – PIF), suvereni fond bogatstva Saudijske Arabije. Osnovan 1971. godine, PIF je dugo imao relativno pasivnu ulogu u upravljanju državnim finansijama. Međutim, pod vodstvom MBS-a, koji je postao njegov predsjednik 2015. godine, PIF je transformisan u agresivni investicijski fond s ambicijom da postane jedan od najvećih suverenih fondova na svijetu. Prema posljednjim podacima, PIF upravlja imovinom vrijednom oko 925 milijardi dolara, što ga svrstava među šest najvećih suverenih fondova globalno. Fond je postavljen kao glavni finansijski instrument za implementaciju "Vizije 2030", a sportske investicije postale su jedan od njegovih prioritetnih sektora. PIF nije samo finansijer sportskih projekata unutar Kraljevine, već i aktivan investitor u međunarodne sportske franšize i lige. Pored Ministarstva sporta i PIF-a, nekoliko drugih državnih tijela igra važnu ulogu u implementaciji sportske strategije. Saudijska federacija za sport za sve (Saudi Sports for All Federation – SFA), osnovana 2018. godine, ima mandat da povećava učešće građana u sportskim aktivnostima na svim nivoima. Opšta uprava za zabavu (General Entertainment Authority – GEA), osnovana 2016. godine, zadužena je za razvoj zabavne industrije, uključujući sportske događaje. Saudijska turistička uprava (Saudi Tourism Authority) radi na promociji sportskog turizma kao dijela šire strategije razvoja turističkog sektora.

Novu institucionalnu strukturu dopunjuju brojne sportske federacije za pojedinačne sportove, koje su doživjele značajnu transformaciju posljednjih godina. Tradicionalno dominantni Saudijski fudbalski savez dobio je društvo u novoosnovanim federacijama za golf, boks, tenis, e-sportove i druge discipline koje ranije nisu imale značajno prisustvo u zemlji. Takođe, osnovane su ženske divizije u mnogim sportskim savezima, što odražava promjenu u pristupu ženskom sportu. Važno je napomenuti da je 2016. godine princeza Reema bint Bandar Al Saud imenovana za potpredsjednicu Odjela za ženska pitanja u Ministarstvu sporta, što je predstavljalo prekretnicu u razvoju ženskog sporta u Kraljevini. Ovaj institucionalni okvir omogućio je koordinirano djelovanje različitih aktera u implementaciji sportske strategije. Iako se formalno radi o odvojenim institucijama, u stvarnosti su one usko povezane kroz centralnu koordinaciju koju vrši Kraljevski dvor i posebno prestolonasljednik MBS, koji je glavni

arhitekta i pokretač cijele strategije. Takva centralizacija odlučivanja omogućava brzu implementaciju ambicioznih projekata, ali istovremeno izaziva pitanja o dugoročnoj održivosti i institucionalnoj stabilnosti sistema koji je u velikoj mjeri zavisn od jedne osobe. Ono što izdvaja saudijsku sportsku strategiju od sličnih inicijativa u drugim zemljama jeste obim i raznolikost investicija. PIF je postao jedan od najaktivnijih globalnih investitora u sportskoj industriji, ulažući milijarde dolara u različite sportske poduhvate. Prema dostupnim podacima, od 2016. godine, PIF je uložio više od 51 milijardu dolara u sportsku industriju, čineći Saudijsku Arabiju jednim od najvećih ulagača u globalni sport. Ove investicije mogu se kategorisati u nekoliko ključnih područja.

Prvo, PIF je uložio značajna sredstva u akviziciju međunarodnih sportskih franšiza. Najpoznatiji primjer je kupovina engleskog fudbalskog kluba Newcastle United 2021. godine za preko 400 miliona dolara. Ova akvizicija je bila posebno značajna jer je omogućila Saudijskoj Arabiji da stekne vlasnički udio u jednoj od najprestižnijih svjetskih fudbalskih liga – engleskoj Premier ligi. Osim toga, PIF je kroz svoju podružnicu Savvy Games Group uložio milijarde dolara u e-sportove i industriju video igara, uključujući akvizicije kompanija i organizaciju turnira. Drugo, PIF je finansirao stvaranje novih sportskih liga i takmičenja. Najznačajniji primjer je LIV Golf, profitabilna golf liga pokrenuta 2022. godine kao direktni konkurent etabliranoj *PGA Tour*. Sa inicijalnim ulaganjem od preko 2 milijarde dolara, LIV Golf je uspio privući neke od najvećih imena ovog sporta, uključujući Phila Mickelsona, Dustina Johnsona i Brooksa Koepku, nudeći im nezapamćene novčane iznose. Slično tome, Boxing Promotions Company, u vlasništvu PIF-a, organizuje velike bokserske događaje s rekordnim novčanim nagradama. Treće, PIF je uložio značajna sredstva u unaprjeđenje domaćih sportskih liga i privlačenje međunarodnih zvijezda. Saudijska Pro Liga (SPL) transformisana je kroz masivne investicije koje su omogućile klubovima da ponude rekordne plate svjetskim fudbalskim zvijezdama. Kristijano Ronaldo, koji je potpisao ugovor vrijedan 75 miliona dolara godišnje s klubom Al-Nassr u 2023. godini, postao je simbol ove strategije, a slijedili su ga mnogobrojni drugi elitni igrači poput Neimara, Karima Benzeme i N'Golo Kantea. Četvrto, PIF finansira ambiciozni program razvoja sportske infrastrukture unutar Kraljevine. Projekat Qiddiya, "glavni grad zabave i sporta", uključuje izgradnju ultramodernih stadiona, arene za borilačke sportove, staze za Formulu 1 i druge sportske objekte. Procjenjuje se da će ukupna ulaganja u ovaj megaprojekt premašiti 10 milijardi dolara. Paralelno s tim, gradi se i novi aerodrom Kralja Salmana, koji će do 2030. godine povećati kapacitet za 380%, omogućavajući dolazak 120 miliona putnika godišnje, što je ključno za podršku sportskom turizmu.

PIF aktivno finansira sponzorske ugovore sa vodećim sportskim organizacijama i događajima. Među mnogobrojnim primjerima ističu se partnerstvo s FIFA-om kroz saudijsku naftnu kompaniju Aramco (vrijedno 100 miliona dolara godišnje), sponzorstva u Formuli 1, ATP i WTA teniskim turnejama, i Međunarodnom kriket vijeću. Prema istraživanju danske nevladine organizacije Play the Game, PIF i njegove podružnice osigurali su najmanje 346 sponzorstava širom globalnog sporta samo u 2024. godini. Iza ovih masivnih investicija stoji jasna metodologija i skup definisanih ciljeva. Saudijska sportska diplomatija nije nasumični niz investicija, već koherentna strategija s kratkoročnim, srednjoročnim i dugoročnim ciljevima. Analizirajući različite dokumente, izjave zvaničnika i konkretne poteze, mogu se identifikovati sljedeći ključni ciljevi saudijske sportske diplomatije.

Prvi i najočigledniji cilj je ekonomska diverzifikacija. Saudijska Arabija, kao zemlja čiji budžet je tradicionalno visoko zavisao od prihoda od nafte (oko 87% prije 2014. godine), suočava se s egzistencijalnim izazovom zbog globalnog prelaska na obnovljive izvore energije. "Vizija 2030" postavlja ambiciozan cilj smanjenja udjela naftnog sektora u BDP-u sa 42% na 16% do 2030. godine. Sport je identifikovan kao jedan od sektora s visokim potencijalom rasta koji može doprinijeti ovoj diverzifikaciji. Prema procjenama saudijskih zvaničnika, sportski sektor bi do 2030. godine trebao doprinositi sa više od 1% BDP-a zemlje i stvoriti desetine hiljada novih radnih mjesta. Ovo uključuje direktne prihode od sportskih događaja, ali i prateće ekonomske aktivnosti poput turizma, ugostiteljstva, transporta i maloprodaje.

Drugi ključni cilj je transformacija međunarodnog imidža zemlje. Saudijska Arabija je dugo bila posmatrana kroz prizmu konzervativnog islamskog društva s problematičnim bilansom ljudskih prava. Ova percepcija je postala posebno problematična nakon terorističkih napada 11. septembra 2001. (većina napadača bili su Saudijci) i ubistva novinara Jamala Khashoggija 2018. godine. Sport je prepoznat kao moćno sredstvo za "meku moć" koje može pomoći u promjeni ove percepcije. Domaćinstvo velikih sportskih događaja i vlasništvo nad prestižnim klubovima omogućava Saudijskoj Arabiji da se predstavi kao moderna, otvorena i progresivna zemlja. Kritičari ovu strategiju nazivaju "sportskim pranjem" (*sportswashing*), opisujući je kao pokušaj skretanja pažnje s problema ljudskih prava kroz sjaj sportskih spektakala.

Treći cilj je razvoj sportske kulture i poboljšanje javnog zdravlja unutar same Kraljevine. Saudijska Arabija se suočava s ozbiljnim zdravstvenim izazovima – prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, više od 35% odrasle populacije pati od gojaznosti, a preko 18% ima dijabetes. Kroz programe poput "Sport za sve", vlada nastoji povećati stopu učešća u sportskim aktivnostima sa 13% (2015. godine) na 40% populacije do 2030. godine.

Ovo uključuje izgradnju rekreativne infrastrukture, promociju aktivnog životnog stila i razvoj školskog sporta. Poseban fokus stavljen je na ženski sport, koji je bio značajno ograničen do nedavno. Od 2017. godine, djevojčice u školama imaju časove fizičkog vaspitanja, ženama je dozvoljeno prisustvovanje sportskim događajima, a sportistkinje predstavljaju zemlju na međunarodnim takmičenjima.

Četvrti cilj je jačanje nacionalnog ponosa i domaćeg legitimiteta vladajuće dinastije. U zemlji gdje više od 60% stanovništva ima manje od 30 godina, sport služi kao sredstvo za povezivanje sa mladom populacijom i stvaranje osjećaja nacionalnog jedinstva. Uspjesi saudijskih sportista na međunarodnoj sceni, kao što je bila pobjeda fudbalske reprezentacije nad eventualnim svjetskim prvakom Argentinom na Svjetskom prvenstvu 2022. godine, izazivaju talas nacionalnog ponosa. Istovremeno, dovodenje globalnih sportskih zvijezda u zemlju i organizacija prestižnih događaja pružaju zabavu i razonodu mladoj populaciji, što se može posmatrati kao dio šire strategije "hljeba i igara" u kontekstu ograničenih političkih sloboda.

Konačni cilj je geopolitičko pozicioniranje i stvaranje međunarodnih savezništava kroz sport. Saudijska Arabija koristi sport kao instrument za jačanje bilateralnih odnosa s ključnim globalnim silama i regionalnim partnerima. Primjera radi, organizacija španskog Superkupa u Saudijskoj Arabiji jača veze s Evropom, dok investicije u azijske sportove poput kriketa pomažu u razvoju odnosa s važnim tržištima poput Indije. Na regionalnom nivou, sportsko rivalstvo s Katarom i Ujedinjenim Arapskim Emiratima, koji takođe ulažu masivno u sportsku diplomatiju, reflektuje šire geopolitičko nadmetanje između ovih zaljevskih sila.

Metodologija implementacije ovih ciljeva počiva na nekoliko ključnih principa. Prvi je princip "šokantnog i strašenja" (shock and awe) – masivne investicije koje značajno premašuju tržišne standarde i privlače globalnu pažnju. Potpis Kristijana Ronalda za saudijski klub uz godišnju platu od 175 miliona funti, što je višestruko više od bilo koje plate u evropskim ligama, primjer je ovog pristupa. Drugi princip je diverzifikacija portfolija – ulaganje u širok spektar sportova, od fudbala i golfa do boksa, tenisa, formule 1, e-sportova i drugih, čime se maksimizuje doseg i umanjuje rizik. Treći princip je dugoročno strateško planiranje – investicije su dio šire strategije s jasnim miljokazima do 2030. godine i dalje. Četvrti princip je leveridž postojećih institucija – umjesto stvaranja potpuno novih struktura, Saudijska Arabija često djeluje kroz postojeće međunarodne sportske organizacije, kupujući uticaj kroz sponzorstva i partnerstva. Konačno, peti princip je kombinovanje domaćih i međunarodnih inicijativa, čime se osigurava da sportska diplomatija služi i vanjskopolitičkim ciljevima i domaćim potrebama.

Implementacija ove ambiciozne sportske strategije, međutim, suočava se s brojnim izazovima i kontradikcijama. Prvi i najočigledniji izazov je pitanje održivosti. Trenutni nivo ulaganja u sportsku industriju, s platama sportista koje značajno premašuju globalne standarde, teško je održiv dugoročno. Postoji bojazan da bi saudijska sportska ekonomija mogla postati vještačka konstrukcija zavisna o kontinuiranim državnim subvencijama, a ne samoodrživ ekonomski sektor. Iskustva drugih zaljevskih zemalja, poput Katara, pokazuju da je teško razviti autentičnu sportsku kulturu i kompetitivne domaće lige samo kroz finansijska ulaganja. Drugi izazov je međunarodni skepticizam i kritike. Mnoge međunarodne organizacije za ljudska prava, kao i zapadni mediji, oštro kritikuju saudijsku sportsku diplomatiju kao pokušaj "sportskog pranja" problematičnog bilansa ljudskih prava. Ove kritike ponekad završavaju bojkotima i protestima, kao što se desilo prilikom pokušaja saudijskog preuzimanja *Newcastle Uniteda*, kada su brojni navijači i aktivisti protestovali protiv transakcije. Takve reakcije mogu ograničiti efektivnost sporta kao sredstva za poboljšanje međunarodnog imidža Kraljevine. Treći izazov je kulturna tranzicija unutar same Saudijske Arabije. Nakon decenija strogih društvenih ograničenja, posebno za žene, brza liberalizacija sportskog sektora izaziva tenzije s konzervativnim segmentima društva. Iako su reforme poput omogućavanja ženama da prisustvuju sportskim događajima ili učestvuju u takmičenjima široko pozdravljene međunarodno, one se suočavaju s otporom određenih vjerskih i tradicionalnih krugova unutar zemlje. Balansiranje između modernizacije i očuvanja kulturnog i vjerskog identiteta predstavlja delikatan zadatak za saudijske vlasti.

Četvrti izazov je geopolitička dinamika. Saudijska sportska diplomatija ne odvija se u vakumu, već u kontekstu kompleksnih regionalnih i globalnih odnosa. Rivalstvo s Katarom i Ujedinjenim Arapskim Emiratima, koji takođe ulažu značajno u sportsku diplomatiju, može dovesti do neefikasnog nadmetanja i inflacije troškova. Istovremeno, globalne geopolitičke tenzije, poput one između SAD-a i Kine, mogu ograničiti saudijsku sposobnost da balansira odnose s različitim silama kroz sportsku diplomatiju. Dok su neki rezultati sportske diplomatije lako mjerljivi (broj turista koji posjećuju sportske događaje, ekonomski uticaj sportskog sektora), drugi su mnogo teže kvantifikabilni (poboljšanje međunarodnog imidža, jačanje nacionalnog ponosa). Ovo otežava objektivnu procjenu efektivnosti strategije i prilagođavanje pristupa na osnovu rezultata. Uprkos ovim izazovima, prvi rezultati saudijske sportske diplomatije pokazuju značajne uspjehe. Na ekonomskom planu, sportski sektor bilježi brzi rast. Prema zvaničnim podacima, do 2023. godine, broj kompanija koje rade u sportskom sektoru povećao se za 300% u odnosu na 2017. godinu, dok je broj radnih mjesta u sektoru porastao za više od 250%. Prihodi od sportskog turizma takođe bilježe značajan rast, s preko milion

posjetilaca koji su došli u Kraljevinu zbog sportskih događaja samo u 2023. godini. Sponzorski ugovori saudijskih brendova sa međunarodnim sportskim entitetima porasli su za više od 400% od 2018. godine, stvarajući nove marketinške kanale za saudijske kompanije.

Na društvenom planu, sportska participacija među građanima pokazuje ohrabrujući trend. Prema podacima Ministarstva sporta, stopa učešća u sedmičnim sportskim aktivnostima porasla je sa 13% u 2015. na 48% u 2022. godini, približavajući se cilju od 40% postavljenom u "Viziji 2030". Posebno je impresivan napredak u ženskom sportu – broj registrovanih sportistkinja povećao se za više od 150% od 2018. godine, s preko 330.000 registrovanih sportistkinja i hiljadama trenerica, mentorica, sutkinja i sportskih doktorica. Broj žena koje pohađaju sportske događaje takođe je značajno porastao, s nekih događaja gdje žene čine više od 40% publike – nezamisliv scenario samo nekoliko godina ranije.

Na međunarodnom planu, Saudijska Arabija je uspjela osigurati domaćinstvo brojnih prestižnih sportskih događaja, uključujući FIFA Svjetsko prvenstvo 2034. godine, za koje je izabrana kao jedini kandidat. Zemlja takođe organizuje trke Formule 1, profesionalne bokzerske mečeve, turnire Svjetske teniske asocijacije, WWE događaje i mnoga druga globalna takmičenja. Ovi događaji značajno povećavaju međunarodnu vidljivost Kraljevine – prema zvaničnim podacima, sportski događaji u 2023. godini generisali su 1,7 milijardi impresija na društvenim medijima i dosegli publikaciju u 190 zemalja. Ipak, možda najznačajniji uspjeh saudijske sportske diplomatije je postupna normalizacija prisustva Kraljevine u globalnom sportu. Dok su prve velike saudijske investicije, poput pokretanja LIV Golfa ili kupovine *Newcastle United*-a, izazvale oštre kontroverze i kritike, noviji poduhvati nailaze na sve manje otpora. Spajanje LIV Golfa s *PGA Tour*-om u junu 2023. godine simbolizuje ovaj proces – nakon početne konfrontacije, etablirane sportske institucije sve više prihvataju saudijski novac i uticaj kao neizbježnu realnost globalne sportske ekonomije.

Saudijska sportska diplomatija predstavlja fascinantan slučaj kako zemlja s tradicionalno konzervativnim društvenim uređenjem i ekonomijom zavisnom o jednom resursu pokušava transformisati svoj međunarodni položaj kroz strateške investicije u globalni sport. Za razliku od ranijih primjera sportske diplomatije, koji su često bili ograničeni na domaćinstvo pojedinačnih mega-događaja poput Olimpijskih igara ili Svjetskog prvenstva, saudijski pristup je sveobuhvatniji, diverzifikovaniji i dugoročniji. On kombinuje elemente tradicionalne javne diplomatije, ekonomskog razvoja, društvene transformacije i geopolitičkog pozicioniranja u jedinstven model koji bi se mogao nazvati "sportskom diplomatijom 21. vijeka". Ono što čini saudijski primjer posebno zanimljivim je način na koji on odražava šire transformacije u globalnom političkom i ekonomskom poretku. Saudijska sportska diplomatija simbolizuje

rastuću ulogu ne-zapadnih aktera u oblikovanju globalnih normi i institucija, uključujući i one u domenu sporta koji je tradicionalno bio dominantan zapadnim silama. Ona takođe reflektuje uspon "autoritarnog kapitalizma" kao alternative zapadnom liberalnom modelu – demonstrirajući kako centralizovano odlučivanje i državno usmjeravanje ekonomije mogu omogućiti brzu mobilizaciju resursa i implementaciju ambicioznih strategija.

U širem kontekstu Bliskog istoka, saudijska sportska diplomatija dio je regionalnog nadmetanja između zaljevskih monarhija, gdje svaka nastoji pozicionirati se kao regionalni lider i globalni igrač. Katar sa domaćinstvom Svjetskog prvenstva 2022. godine, Ujedinjeni Arapski Emirati s vlasništvom nad *Manchester City*-jem i drugim klubovima, i sada Saudijska Arabija sa svojim masivnim sportskim investicijama, koriste sport kao instrument za jačanje svog geopolitičkog uticaja i prestiža. Ovo nadmetanje ima potencijal da transformiše ne samo regionalni politički pejzaž, već i globalni sportski ekosistem. Za globalnu sportsku industriju, ulazak saudijskog kapitala predstavlja istovremeno priliku i izazov. S jedne strane, masivne saudijske investicije donose neophodan finansijski podsticaj mnogim sportovima, posebno u post-pandemijskom periodu kada su mnoge lige i klubovi suočeni s finansijskim poteškoćama. S druge strane, ove investicije mijenjaju tradicionalne strukture moći u globalnom sportu, izazivajući etablirane institucije i potencijalno stvarajući nove nejednakosti između onih koji imaju pristup saudijskom kapitalu i onih koji nemaju. Za samu Saudijsku Arabiju, konačni uspjeh sportske diplomatije zavisice od sposobnosti da balansira između različitih, ponekad kontradiktornih ciljeva. Ona mora pomiriti ekonomsku racionalnost investicija s njihovom političkom svrhom, zadovoljiti i međunarodnu i domaću publiku, promovisati modernizaciju bez gubitka kulturnog identiteta, i koristiti sport za poboljšanje odnosa s drugim zemljama bez izazivanja novih tenzija. To je izuzetno kompleksan zadatak koji će testirati granice saudijske "meke moći" i diplomatske vještine u godinama koje dolaze.

Bez obzira na konačni ishod, saudijska sportska diplomatija već je značajno promijenila globalnu sportsku scenu i postavila presedan koji bi mogle slijediti druge zemlje s ambicijama za jačanje svog međunarodnog uticaja kroz sport. Ona predstavlja inovativni pristup tradicionalnom konceptu "meke moći", demonstrirajući kako kulturni i zabavni resursi poput sporta mogu biti strateški mobilisani za postizanje širih političkih i ekonomskih ciljeva u 21. vijeku. U svijetu gdje se tradicionalni izvori moći transformišu, a nove sile traže svoje mjesto na globalnoj sceni, sport je postao ne samo zabava ili takmičenje, već i važno polje geopolitičkog nadmetanja i diplomatskog manevrisanja.

Ključni sportski projekti i inicijative

Posljednjih godina svjedočimo značajnom prodoru Saudijske Arabije na međunarodnu sportsku scenu kroz strateške investicije u razne sportske discipline. Ovaj fenomen predstavlja dio šireg nastojanja kraljevine da kroz sportsku diplomatiju ostvari nekoliko ključnih ciljeva - preusmjeri svoju ekonomiju dalje od zavisnosti o nafti, poboljša međunarodni ugled zemlje i poveća globalni uticaj. Kraljevina se oslanja na svoju finansijsku moć kroz Javni investicioni fond (PIF), koji kao jedan od najvećih suverenih investicionih fondova na svijetu raspolaže sa preko 900 milijardi dolara imovine. Sport se pokazao kao idealno sredstvo za postizanje ovih ciljeva zbog svoje popularnosti, globalnog dometa i medijske privlačnosti. Saudijska strategija ogleda se u nizu pažljivo odabranih sportskih projekata koji obuhvataju fudbal, golf, borilačke sportove, motorni sport i velike sportske događaje poput Svjetskog prvenstva u fudbalu.

Strategija sportskih investicija Saudijske Arabije je sistematično razvijena kao dio šireg plana ekonomske i društvene transformacije pod nazivom "Vizija 2030". Ovaj ambiciozni plan, koji predvodi prestolonasljednik Mohammed bin Salman, ima za cilj diverzifikaciju ekonomije, smanjenje zavisnosti o nafti i stvaranje novog imidža kraljevine. Sport je identifikovan kao jedan od ključnih sektora za postizanje ove transformacije zbog svog potencijala da privuče međunarodnu pažnju, generiše prihode i stvori nove poslovne mogućnosti. Kroz sportske investicije, Saudijska Arabija nastoji pozicionirati se kao globalno središte sporta, turizma i zabave, istovremeno razvijajući domaću sportsku infrastrukturu i industriju. Ove sportske investicije nailaze na različite reakcije u međunarodnoj zajednici. Dok pristalice ističu ekonomske koristi i potencijal za pozitivne društvene promjene, kritičari ove napore često karakterišu kao "sportsko pranje" (*sportswashing*) - strategiju kojom se nastoji skrenuti pažnja sa problematičnih aspekata ljudskih prava i političkih kontroverzi. Bez obzira na perspektivu, neosporno je da saudijske investicije transformišu globalni sportski pejzaž, mijenjajući način na koji sportovi funkcionišu i razvijaju se na globalnom nivou.

Jedna od najznačajnijih saudijskih sportskih investicija bilo je preuzimanje engleskog premijerligaša *Newcastle United*-a u oktobru 2021. godine. Konzorcijum predvođen saudijskim Javnim investicionim fondom (PIF), koji uključuje i PCP Capital Partners te RB Sports & Media, završio je akviziciju vrijednu 305 miliona funti. PIF je inicijalno stekao 80% vlasništva u klubu, da bi kasnije povećao svoj udio na 85%. Prema riječima guvernera PIF-a i novog izvršnog direktora *Newcastle United*-a, Yasira Al-Rumayyana, cilj preuzimanja je bio "stvoriti dosljedno uspješan tim koji će se redovno takmičiti za velike trofeje i generisati ponos širom svijeta" .(AGBI, 2024) Takvo preuzimanje je od početka bilo obavijeno kontroverzama.

Premier liga je prvobitno odbijala ratifikovati dogovor zbog zabrinutosti oko vlasničke strukture i potencijalnog uticaja saudijske vlade na klub. Međutim, akvizicija je konačno odobrena nakon što je Premier liga navodno dobila "pravno obavezujuća uvjerenja da Kraljevina Saudijska Arabija neće kontrolisati Newcastle United Football Club" (Wikipedia, 2025a). Uprkos tome, organizacije za ljudska prava, uključujući Amnesty International, kritikovale su Premier ligu zbog omogućavanja PIF-u da kupi klub, ističući problematičan odnos Saudijske Arabije prema ljudskim pravima.

Preuzimanje *Newcastle United*-a predstavlja samo dio šire saudijske strategije u fudbalu. U junu 2023. godine, PIF je stekao 75% udjela u četiri najveća kluba Saudijske Pro Lige: Al-Ahli, Al-Hilal, Al-Ittihad i Al-Nassr (Wikipedia, 2025b). Ovo je omogućilo masovne investicije u dovođenje svjetskih fudbalskih zvijezda poput Kristijana Ronalda, Karima Benzeme, Neimara, Ngolo Kantea i drugih vrhunskih igrača. Saudijska Pro Liga postala je drugi najveći potrošač na transfernom tržištu u 2023. godini, odmah iza engleske Premijer lige. Ulaganja u Saudijsku Pro Ligu počela su donositi rezultate. Istraživanja pokazuju da je liga značajno povećala svoju globalnu vidljivost i privlačnost. Prema izvještaju *ResearchAndMarkets.com*, Saudijska Pro Liga 2024/25 očekuje prihod od oko 80,1 miliona dolara samo od domaćih medijskih prava (Business Wire, 2024). Saudi Sports Company (SSC) obezbijedio je prava emitovanja u Srednjem istoku i Sjevernoj Africi, dok je streaming platforma DAZN stekla prava za Ujedinjeno Kraljevstvo, Irsku, Njemačku i Austriju. Kristijano Ronaldo, koji je potpisao za *Al-Nassr* u januaru 2023. godine za navodno 200 miliona eura godišnje, postao je simbol saudijske fudbalske ambicije i najplaćeniji sportista na svijetu. Prema izvještaju *CEO Today* magazina, od deset najviše plaćenih fudbalera u 2024. godini, četvorica dolaze iz Saudijske Pro Lige (CEO Today, 2024). Ova investicija u zvijezde dala je rezultate u smislu povećanja interesovanja za ligu i poboljšanja kvaliteta igre. Međutim, postoje i izazovi. Uprkos povećanom interesovanju, liga se suočava s poteškoćama u održavanju gledanosti nakon početnog vrhunca popularnosti. Takođe, mnogi igrači su doživjeli pad tržišne vrijednosti nakon prelaska u Saudijsku Pro Ligu (Planet Football, 2024). To postavlja pitanja o dugoročnoj održivosti trenutnog modela potrošnje.

Saudijska fudbalska investicijska strategija pokazuje ozbiljne ambicije koje prevazilaze kratkotrajni sjaj dovođenja zvijezda. U 2023. godini, PIF je osnovao SRJ Sports Investments, kompaniju koja ima za cilj ubrzati rast sportskog sektora u Saudijskoj Arabiji i šire u regiji. Prema riječima Raida Ismaila, direktora MENA direktnih investicija u PIF-u, cilj je "stvarati i ulagati u međunarodna sportska IP prava, poboljšavati iskustvo navijača kroz organizaciju velikih globalnih događaja i ulagati u transformativne tehnologije" (NUFC The Mag, 2023).

Pored fudbala, golf predstavlja drugu ključnu sportsku oblast u koju Saudijska Arabija ulaže značajna sredstva. U oktobru 2021. godine, legendarni golfer Greg Norman imenovan je za izvršnog direktora LIV Golf Investments, kompanije koja je većinski u vlasništvu saudijskog PIF-a (Arab News, 2021a). Norman je odmah objavio seriju od 10 novih godišnjih događaja na Azijskoj golf turi, što predstavlja investiciju od 200 miliona dolara tokom 10 godina. Međutim, ovo je bio samo početak mnogo ambicioznije vizije.

U februaru 2022. godine, Norman je najavio formiranje LIV Golf lige, konkurenta *PGA Tour*-u, sa fondom nagrada od 405 miliona dolara za sezonu 2023 (Golf Monthly, 2023). LIV Golf je uveo format od 54 rupe (umjesto tradicionalnih 72), bez *cut*-a, sa početkom igre putem *shotgun* starta, i sa timskim formatom gdje najviše 48 igrača čini 12 timova od po četiri člana. Ova radikalna promjena u formatu i strukturi takmičenja imala je za cilj modernizovati golf i učiniti ga privlačnijim mlađoj publici. LIV Golf je uspio privući neke od najvećih imena u svijetu golfa, uključujući *Phila Mickelsona*, *Dustina Johnsona*, *Brooksa Koepku*, *Brysona DeChambeaua* i druge. Igrači su bili privučeni ogromnim garantovanim platama i nagradnim fondovima, što je izazvalo sukob sa *PGA Tour*-om, koji je suspendovao igrače koji su se pridružili LIV Golf-u. Norman je branio saudijske investicije u golf, tvrdeći da je to komercijalna prilika koja će pomoći rastu sporta globalno. "PIF (Javni investicioni fond), koji je naš većinski investitor, je očigledno komercijalna operacija. Oni su vrlo autonomni. Oni donose investicione odluke širom svijeta" (Golf Digest, 2021), izjavio je Norman u intervjuu za Golf Digest. Međutim, kritičari su vidjeli LIV Golf kao napor "sportskog pranja" od strane Saudijske Arabije da skrene pažnju sa svoje problematične evidencije o ljudskim pravima. Sukob između LIV Golf-a i *PGA Tour*-a dostigao je vrhunac u junu 2023. godine, kada su dvije organizacije neočekivano najavile namjeru o spajanju. Prema svjedočenju Rona Pricea, glavnog operativnog direktora *PGA Tour*-a, pred američkim Kongresom, saudijski PIF je pristao uložiti više od milijardu dolara u novi komercijalni entitet kontrolisan od strane *PGA Tour*-a (News Tribune, 2023). Dio dogovora je navodno uključivao i smjenu Grega Normana s pozicije izvršnog direktora LIV Golf-a. Međutim, proces spajanja je složen i još uvijek nije finalizovan. *PGA Tour* i PIF nastavljaju pregovore, a rok za završetak dogovora, prvobitno postavljen za 31. decembar 2023. godine, je probijen. U međuvremenu, LIV Golf nastavlja svoje operacije, a Greg Norman još uvijek ostaje na čelu organizacije, iako je nedavno izvješteno da PIF razmatra njegovu zamjenu (Yahoo Sports, 2024).

Zanimljivo je napomenuti da je Norman dugo zagovarao ideju alternativne golf ture, još od ranih 1990-ih. Kao igrač, bio je frustriran brojem turnira koje je morao igrati na *PGA Tour*-u (15) da bi održao svoja prava igranja. Želio je igrati manje događaja u SAD-u i više u

različitim dijelovima svijeta, gdje bi mogao zarađivati velike naknade za pojavljivanje (Golf.com, 2021). Sada, uz podršku saudijskog kapitala, Norman je konačno mogao realizovati svoju viziju. Uprkos kontroverzama, LIV Golf je postigao određeni uspjeh. Liga je privukla značajnu pažnju medija, povećala nagradne fondove u golfu i prisilila tradicionalne golf organizacije da preispitaju svoje poslovne modele. *PGA Tour* je povećao svoje nagradne fondove i uveo Program inovacija za igrače (Player Impact Program) kao odgovor na izazov koji predstavlja LIV Golf.

Pored fudbala i golfa, Saudijska Arabija je takođe strateški uložila u borilačke sportove, posebno u profesionalni boks i MMA (mješovite borilačke vještine), prepoznajući njihovu globalnu popularnost i potencijal za privlačenje međunarodne pažnje. U posljednjih nekoliko godina, Saudijska Arabija je postala važno odredište za velike bokzerske mečeve. U decembru 2023. godine, Anthony Joshua je pobijedio Otta Wallina tehničkim nokautom u Kraljevskoj areni u Rijadu, što je bio dio njegove strategije za povratak na vrh teškaškog boksa (AP News, 2024). Zatim je u martu 2024. godine Joshua pobijedio bivšeg UFC šampiona teške kategorije Francisa Ngannoua nokautom u drugoj rundi, takođe u Saudijskoj Arabiji (Wikipedia, 2025c).

Saudijski angažman u boksu dodatno je ojačan u martu 2025. godine, kada je Turki Alalshikh, predsjednik Generalnog tijela za zabavu Saudijske Arabije i otvoreni fan boksa, sklopio višegodišnje partnerstvo sa TKO Grupom i Selom, saudijskom podržanom kompanijom (CNBC, 2025). Cilj ovog partnerstva je stvaranje nove, globalne bokzerske promocijske platforme. Umjesto da samostalno ulazi na tržište, Sela je potražila TKO Grupu kao partnera, sa idejom da će predsjednik UFCa i izvršni direktor Dana White i predsjednik WWE-a Nick Khan operativno voditi bokzersku kompaniju. Ova saradnja pokazuje sofisticirani pristup Saudijske Arabije sportskim investicijama. Umjesto da pokušavaju izgraditi novu bokzersku organizaciju od nule, odlučili su se partnerstvu sa etabliranim igračima koji imaju dokazani uspjeh u borilačkim sportovima. TKO Grupa, koja posjeduje UFC i WWE, ima veliko iskustvo u organizaciji borilačkih događaja i pregovaranju o medijskim pravima.

Iako je partnerstvo tek nedavno najavljeno i konkretni planovi još nisu javno objavljeni, očekuje se da će nova platforma značajno uticati na profesionalni boks. Zanimljivo je da je Turki Alalshikh brzo demantovao glasine da je nova liga namijenjena eliminaciji drugih promotera ili zvaničnika trenutno u boksu (CNBC, 2025). Ovo sugeriše da Saudijska Arabija želi sarađivati s postojećim strukturama u boksu, a ne ih zamijeniti.

Saudijska Arabija je takođe pokazala interes za MMA, posebno za UFC (Ultimate Fighting Championship). U februaru 2025. godine, UFC je održao događaj u Rijadu, što pokazuje rastući interes kraljevine za ovu borilačku disciplinu (CNBC, 2025). Iako Saudijska Arabija još uvijek

nema vlasničke udjele u UFC-u, njihova saradnja s TKO Grupom u boksu otvara vrata za potencijalne buduće investicije u MMA. Saudijske investicije u borilačke sportove ukazuju na želju kraljevine da diverzifikuje svoj sportski portfolio i privuče različite demografske grupe. Boks i MMA imaju značajnu globalnu publiku i omogućavaju Saudijskoj Arabiji da se pozicionira kao središte za velike borilačke događaje, privlačeći međunarodnu pažnju i turiste.

Motorni sportovi, sa posebnim naglaskom na Formulu 1, predstavljaju još jedno važno područje saudijskih sportskih investicija. Saudijska Arabija je prvi put ugostila Veliku nagradu Formule 1 2021. godine, a trka u Džedi postala je redovni dio kalendara F1 (Reuters, 2025). Trenutno se gradi i nova staza u Kidiji, koja bi trebala preuzeti organizaciju Saudijske Velike nagrade kada bude završena. Energetski gigant Aramco, kompanija koja je većinski u vlasništvu saudijske države, postao je globalni partner Formule 1, a ujedno je i naslovni sponzor Aston Martin F1 tima (Reuters, 2025; Aston Martin F1 Team, n.d.). PIF je takođe uložio u McLaren 2021. godine i već posjeduje udio od 20,5% u luksuznom proizvođaču automobila Aston Martin. Međutim, važno je napomenuti da je ovaj udio u automobilskoj kompaniji odvojen od F1 tima, kojim upravlja kanadski milijarder Lawrence Stroll. Zanimljivo je da je u julu 2022. godine Aston Martin objavio značajan finansijski dogovor koji je rezultirao time da je saudijski investicioni fond PIF preuzeo 16,7% udjela u kompaniji, postavši tako drugi najveći dioničar iza Strollovog konzorcijuma (Planet F1, 2022). Stroll je opisao ovu investiciju kao "revolucionarnu", a sredstva su namijenjena poboljšanju poslovanja i razvoju novih tehnologija.

Saudijska Arabija ne skriva ambicije za dalje investicije u Formulu 1. Prema riječima princa Khalida bin Sultana Al-Abdullaha Al-Faisala, predsjednika Saudijske automobilsko-motociklističke federacije, kupovina F1 tima mogla bi biti sljedeći logičan korak za kraljevinu (Racer, 2025; ESPN, 2025). "Lično, volio bih vidjeti saudijski tim. Ali ako Saudijska Arabija ili jedna od saudijskih kompanija bude uključena u jedan od timova, volio bih da to učine na pravi način i budu uspješni," izjavio je princ Khalid. Postoje spekulacije o potencijalnim metama za preuzimanje, uključujući Aston Martin F1 i Alpine tim u vlasništvu Renaulta. S obzirom na to da će američki Cadillac ući u Formulu 1 iduće godine kao 11. tim, ostaje prostor za još jedan tim, budući da trenutni Konkord sporazum dozvoljava maksimalno 12 timova na gridu (Racer, 2025).

Nedavno je objavljeno da je Aston Martin navodno ponudio rekordni ugovor od 264 miliona eura aktuelnom svjetskom prvaku Maxu Verstappenu za trogodišnji angažman od 2026. do 2028. godine, uz podršku saudijskog PIF-a (Express Tribune, 2025). Prema izvještajima, ponuda je dio šireg pokušaja preuzimanja, s ciljem da PIF stekne potpunu kontrolu

nad timom od trenutnog vlasnika Lawrencea Strolla. Ovo bi omogućilo Verstappenu da se ponovo ujedini s tehničkim direktorom Adrianom Neweyjem, koji je prošle godine prešao u Aston Martin nakon odlaska iz Red Bulla. Saudijska Arabija je aktivna i u drugim motornim sportovima. PIF surađuje s Formulom E, električnom verzijom Formule 1, demonstrirajući interes kraljevine za održive sportske inicijative (Aston Martin F1 Team, n.d.). Ova raznovrsnost ulaganja u motorni sport pokazuje stratešku viziju Saudijske Arabije da se pozicionira kao lider u različitim vrstama automobilskih takmičenja. Motorni sportovi pružaju Saudijskoj Arabiji platformu za promociju svoje rastuće automobilske industrije i tehnoloških kapaciteta. Takođe, F1 privlači globalnu, bogatiju publiku, što je u skladu sa saudijskim ciljevima razvoja luksuznog turizma i promjene percepcije zemlje kao konzervativne i zatvorene države.

Vrhunac saudijskih sportskih ambicija predstavlja uspješna kandidatura za organizaciju FIFA Svjetskog prvenstva u fudbalu 2034. godine. Dana 11. decembra 2024. godine, FIFA je službeno potvrdila da će Saudijska Arabija biti domaćin turnira (Wikipedia, 2025d; NPR, 2024). Ovo će biti treći put da Azijska fudbalska konfederacija ugošćuje Svjetsko prvenstvo, nakon turnira 2002. godine u Japanu i Južnoj Koreji te turnira 2022. godine u Kataru. Takođe će biti drugi put da se turnir održava na Bliskom istoku, nakon Katara 2022. Proces kandidature za Svjetsko prvenstvo 2034. započeo je 4. oktobra 2023. godine, kada je FIFA objavila vremenski okvir za podnošenje ponuda. Zanimljivo je da je saudijska kandidatura objavljena istog dana, što ukazuje na visok nivo koordinacije i pripremljenosti (Wikipedia, 2025e). Nakon što je Australija odlučila da se ne kandiduje, Saudijska Arabija je ostala jedini kandidat za domaćina turnira.

Saudijska kandidatura je od početka bila kontroverzna. Kritičari su tvrdili da je FIFA mijenjala pravila kako bi olakšala put Saudijskoj Arabiji. Prema izvještavanju The New York Timesa, predsjednik FIFA-e Gianni Infantino igrao je ključnu ulogu u izmjeni FIFA-inih pravila i olakšavanju izbora Saudijske Arabije za domaćina (Wikipedia, 2025d). Dana 30. novembra 2024. godine, FIFA je objavila izvještaj o evaluaciji saudijske kandidature. Prema izvještaju, Saudijska Arabija je dobila prosječnu ocjenu 4,2 od 5, što je navodno najviša ocjena u historiji (Wikipedia, 2025e). Međutim, organizacije za ljudska prava, uključujući Amnesty International, kritikovale su FIFA-inu evaluaciju kao "zapanjujuće izbjeljivanje" saudijskih problema s ljudskim pravima (Amnesty International, 2024a). Saudijska kandidatura predviđa održavanje turnira u pet gradova - Rijadu, Džedi, Al Kobaru, Abhi i Neomu - s ukupno 15 stadiona, od kojih će 11 biti novoizgrađeni (Wikipedia, 2025e; Saudi 2034, n.d.). Planirani King Salman Stadium u Rijadu trebao bi ugostiti otvaranje i finale turnira. Pored stadiona, predložene

su po dvije lokacije FIFA Fan Festivala u svakom od gradova domaćina. Amnesty International i Alijansa za sport i prava (SRA) pozvali su FIFA-u da zaustavi proces izbora Saudijske Arabije za domaćina Svjetskog prvenstva 2034. godine, osim ako prije glasanja članova FIFA-e ne budu najavljene velike reforme ljudskih prava (Amnesty International, 2024b). Organizacije su istakle niz problema s ljudskim pravima u Saudijskoj Arabiji, uključujući represiju nad aktivistima za ljudska prava, zakone koji diskriminiraju žene i LGBTI osobe te eksploativni sistem rada. Uprkos kritikama, Saudijska Arabija nastavlja sa pripremama za turnir. Domaćinstvo Svjetskog prvenstva 2034. godine predstavlja krunu saudijskih sportskih ambicija i priliku za kraljevinu da se predstavi svijetu kao moderna i progresivna zemlja. Takođe, to je značajna prilika za ekonomski razvoj, uključujući izgradnju infrastrukture, povećanje turizma i stvaranje radnih mjesta.

Saudijska Arabija je u posljednjih nekoliko godina postala nezaobilazan faktor u globalnom sportu. Kroz strateške investicije u fudbal, golf, borilačke sportove, motorni sport i velike sportske događaje, kraljevina nastoji diverzifikovati svoju ekonomiju, poboljšati svoj međunarodni imidž i povećati svoj globalni uticaj. Preuzimanje Newcastle Uniteda i investicije u Saudijsku Pro Ligu transformisali su fudbalski pejzaž, privlačeći neke od najvećih zvijezda sporta u kraljevinu. LIV Golf je izazvao tradicionalni poredak u golfu, prisiljavajući *PGA Tour* na saradnju i promjene. Investicije u boks i MMA posredstvom partnerstva sa TKO Grupom pokazuju sofisticirani pristup borilačkim sportovima. Aktivnosti u Formuli 1 i drugim motornim sportovima proširuju saudijski sportski portfolio. Konačno, domaćinstvo Svjetskog prvenstva u fudbalu 2034. godine predstavlja vrhunac saudijskih sportskih ambicija. Međutim, ove investicije nisu bez kontroverzi. Kritičari ih vide kao napore "sportskog pranja" kojima se nastoji skrenuti pažnja sa problematične evidencije o ljudskim pravima. Organizacije poput Amnesty Internationala pozivaju na reforme kao uslov za organizaciju velikih sportskih događaja u kraljevini. Uprkos kritikama, saudijske sportske investicije nastavljaju nesmanjenim intenzitetom. Kraljevina je jasno pokazala da ima namjeru biti dugoročni igrač u globalnom sportu, a ne prolazni fenomen. Kako se približavamo 2030. godini, koja označava krajnji rok za ostvarenje ciljeva "Vizije 2030", možemo očekivati da će sport nastaviti igrati ključnu ulogu u saudijskoj strategiji ekonomske diverzifikacije i poboljšanja međunarodnog imidža.

Komparativna analiza sa drugim državama Perzijskog zaliva

U protekle dvije decenije, države Perzijskog zaliva značajno su transformisale svoje ekonomije, društva i međunarodnu reputaciju kroz strateška ulaganja u sport. Posebno upadljivi u ovom kontekstu su Katar i Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE), koji su prepoznali sportsku diplomatiju kao ključni instrument geopolitičke i ekonomske strategije. Dok Saudijska Arabija nastupa kao moćni igrač u ovoj areni, Katar i UAE prednjače u sofisticiranosti i dužini trajanja svojih sportsko-diplomatskih angažmana. Ova strategija, često nazivana "sportskom diplomatijom", predstavlja višeslojni pristup korištenju sporta za promociju nacionalnih interesa, poboljšanje međunarodnog imidža, diverzifikaciju ekonomije i jačanje geopolitičkog uticaja. Kroz pažljivo planirana ulaganja u međunarodne sportske događaje, vlasništvo nad prestižnim evropskim fudbalskim klubovima i izgradnju impresivne sportske infrastrukture, ove zemlje su transformisale svoju ulogu na globalnoj sceni. U ovom poglavlju analiziraćemo komparativne aspekte sportske diplomatije Katara i UAE, istražujući njihove specifične pristupe, međusobnu konkurenciju, kao i povremenu saradnju. Kroz detaljno ispitivanje ključnih inicijativa, ciljeva i rezultata, nastojimo razumjeti kako ove dvije države koriste sport kao instrument meke moći u širem kontekstu njihovih nacionalnih strategija razvoja i transformacije, te kako se to odnosi na saudijski pristup sportskoj diplomatiji. Istraživanje će ukazati na složene odnose između sportskih investicija, geopolitičkih interesa i konkurencije između država Perzijskog zaliva, pružajući dublji uvid u evoluciju njihovih odnosa kroz prizmu sportske diplomatije.

Katarska sportska diplomatija predstavlja jedan od najambicioznijih i najsveobuhvatnijih primjera korištenja sporta kao instrumenta meke moći u modernoj historiji. Ova mala država Perzijskog zaliva s populacijom od samo oko 2,7 miliona stanovnika sistematski je razvila dugoročnu strategiju globalnog pozicioniranja kroz sport (Luša, 2016). Za razliku od mnogih drugih zemalja koje koriste sport sporadično ili reaktivno, Katar je formulisao sveobuhvatnu viziju u kojoj sport igra centralnu ulogu u nacionalnom razvoju, ekonomskoj diverzifikaciji i međunarodnoj diplomatiji. Katar je svoju sportsku strategiju počeo razvijati još 1990-ih, ali je ona dobila značajan zamah nakon 2000. godine, posebno pod vođstvom emira Hamada bin Kalifa Al Tanija, a zatim i njegovog sina Tamima. Ključni trenutak u katarskoj sportskoj diplomatiji dogodio se 2010. godine kada je FIFA dodijelila Kataru domaćinstvo Svjetskog prvenstva u fudbalu 2022. godine, uprkos brojnim kontroverzama i pitanjima o pogodnosti zemlje za organizaciju događaja takvog obima. Ovaj uspjeh označio je kulminaciju dugogodišnjih napora Katara da se pozicionira kao ozbiljan igrač

u svijetu sporta i međunarodne politike. Katarska strategija uključuje nekoliko ključnih komponenti. Prva je organizacija velikih međunarodnih sportskih događaja. Pored Svjetskog prvenstva u fudbalu 2022, Katar je bio domaćin Azijskih igara 2006, Svjetskog prvenstva u rukometu 2015, Svjetskog atletskog prvenstva 2019. i brojnih drugih turnira. Ovi događaji nisu samo sportske manifestacije već i platforme za predstavljanje Katara svijetu, demonstraciju organizacionih kapaciteta zemlje i izgradnju međunarodnih veza. Prema Evropskom parlamentu (2022), Katar je potrošio oko 300 milijardi USD za pripremu Svjetskog prvenstva u fudbalu, što ga čini najskupljim svjetskim prvenstvom u istoriji.

Druga komponenta je vlasništvo nad prestižnim sportskim klubovima i organizacijama. Najistaknutiji primjer je kupovina francuskog fudbalskog kluba Paris Saint-Germain (PSG) 2011. godine od strane Qatar Sports Investments (QSI), koja je investicionom fondu u državnom vlasništvu. QSI je platio oko 70 miliona eura za kupovinu kluba, a zatim uložio milijarde u dovođenje svjetskih fudbalskih zvijezda poput Zlatana Ibrahimovića, Neymara i Kyliana Mbappéa (Pomeps.org, 2023). Prema izvještajima, PSG je nedavno bio u pregovorima s investitorima o prodaji 15% udjela za 4 milijarde eura, što pokazuje višestruko povećanje vrijednosti kluba pod katarskim vlasništvom (Top1000funds.com, 2023). Pored PSG-a, Katar je 2022. godine kupio 22% udjela u portugalskom klubu SC Braga, označavajući svoj prvi ulazak u vlasništvo nad više klubova (Wikipedia, 2025a). Takođe, QSI je osnivač i vlasnik Premier Padel Toura, prestižnog međunarodnog turnira u padelu, što pokazuje diverzifikaciju sportskih interesa.

Treća komponenta je izgradnja impresivne sportske infrastrukture. Za potrebe Svjetskog prvenstva, Katar je izgradio osam stadiona svjetske klase, od kojih je mnoge dizajnirala globalno priznata arhitekta Zaha Hadid. Ovi stadioni nisu samo funkcionalni sportski objekti već i arhitektonska remek-djela koja simbolizuju ambicije zemlje i njenu posvećenost izvrsnosti. Osim stadiona, Katar je razvio i mrežu sportskih akademija, trenažnih centara i rekreativnih objekata, kao dio šire vizije promovisanja sportske kulture među stanovništvom. Prema istraživanju Cimerfraj.hr (2022), za Svjetsko prvenstvo 2022, Katar je izgradio 4 nova stadiona i obnovio 4 postojeća, a najveći Lusail ima kapacitet od 80.000 ljudi. Infrastrukturne investicije uključile su i nove sisteme vozova i metroa koji povezuju tri grada domaćina, kao i povećanje kapaciteta zračne luke u Dohi s 30 na 50 miliona putnika godišnje. Četvrta komponenta je sportski marketing i sponzorstva. Qatar Airways, nacionalna aviokompanija, jedan je od najaktivnijih sponzora u svijetu sporta, s partnerstvima s klubovima poput FC Barcelona, Bayern Munich i AS Roma. Ova sponzorstva nisu samo marketinške inicijative već strateški potezi dizajnirani da povezuju Katar s prestižnim brendovima i

povećaju globalnu vidljivost zemlje. Katar je razvio i domaću sportsku infrastrukturu kroz obrazovne inicijative i programe razvoja talenata. Aspire Academy, osnovana 2004. godine, primjer je institucije fokusirane na identifikovanje i razvoj mladih sportskih talenata. Ova akademija ne služi samo katarskim sportistima već privlači talente iz cijelog svijeta, posebno iz Afrike, jačajući tako sportske i diplomatske veze s brojnim zemljama. Katarska sportska diplomatija služi višestrukim ciljevima. Prvi je ekonomska diverzifikacija. Kao zemlja čija se ekonomija tradicionalno oslanjala na izvoz prirodnog gasa, Katar nastoji diverzifikovati svoje ekonomske aktivnosti kroz razvoj turizma, zabave i uslužnih djelatnosti povezanih sa sportom. Svjetsko prvenstvo u fudbalu 2022. trebalo je privući oko 1,2 miliona posjetilaca, značajno dopunivši uobičajenih 2 miliona turista koje Katar ugosti godišnje (Cimerfraj.hr, 2022).

Drugi cilj je poboljšanje međunarodnog imidža. Katar se suočava sa kritikama zbog svojih politika u oblastima ljudskih prava, radničkih prava i demokratskih sloboda. Kroz sport, zemlja nastoji predstaviti moderniju, otvoreniju sliku sebe, demonstrirajući svoju sposobnost da organizuje globalne događaje i saraduje s međunarodnim partnerima. Treći cilj je jačanje nacionalnog identiteta i kohezije. Sport služi kao sredstvo okupljanja katarskog stanovništva oko zajedničkih ciljeva i postignuća, promovišući osjećaj nacionalnog ponosa i jedinstva. Četvrti cilj je geopolitičko pozicioniranje. U regionu obilježenom kompleksnim političkim odnosima i rivalstvima, sport pruža Kataru platformu za projekciju moći i uticaja izvan svojih fizičkih granica. Kroz sportsku diplomatiju, Katar nastoji osigurati svoju poziciju kao relevantan i uticajan igrač u regionalnim i globalnim poslovima. Međutim, katarska sportska diplomatija suočava se i s izazovima. Kritičari često ističu fenomen "sportskog pranja" (*sportswashing*), odnosno korištenje sporta za skretanje pažnje s problematičnih aspekata katarske politike i društva. Posebno su bile glasne kritike vezane za tretman radnika migranata angažovanih na izgradnji infrastrukture za Svjetsko prvenstvo. Prema navodima britanskog lista The Guardian iz februara 2021, više od 6500 imigranata umrlo je u Kataru od početka priprema za Svjetsko prvenstvo (Wikipedia, 2025b). Ove kontroverze umanjile su efektivnost katarske sportske diplomatije kod određenih međunarodnih publika.

Uprkos tim izazovima, katarska sportska diplomatija postigla je značajne uspjehe. Organizacija Svjetskog prvenstva u fudbalu 2022. godine generalno se smatra uspješnom, uprkos početnim sumnjama i kritikama. Katar je uspio transformisati svoju međunarodnu percepciju od relativno nepoznatog zaljevskog emirata do globalno prepoznatljivog aktera. Kroz svoja ulaganja u PSG, Katar je stekao uticaj u evropskom fudbalu i ostvario veze s ključnim sportskim i političkim figurama. Konačno, katarska sportska infrastruktura postala je model za druge zemlje u regionu koje teže modernizaciji i diverzifikaciji.

Sportska diplomatija Ujedinjenih Arapskih Emirata (UAE) predstavlja fascinantnu studiju slučaja o tome kako relativno mala država može koristiti sport kao višedimenzionalno sredstvo za postizanje širokog spektra ciljeva – od ekonomske diverzifikacije do geopolitičkog pozicioniranja. Iako se često poredi s katarskim pristupom, emiratska sportska strategija ima svoje jedinstvene karakteristike i ambicije koje odražavaju specifični kontekst i viziju zemlje. Za razliku od centralizovanog pristupa Katara, sportska diplomatija UAE karakteristična je po decentraliziranoj strukturi koja odražava federalni karakter države. Sedam emirata koji čine UAE imaju različite stepene angažmana u sportskoj diplomatiji, s Abu Dhabijem i Dubajem kao glavnim akterima. Ova decentralizacija omogućava fokusiranje i diverzifikovane inicijative prilagođene specifičnim prednostima i ambicijama svakog emirata. Ključna komponenta sportske diplomatije UAE je organizacija prestižnih međunarodnih sportskih događaja. Dubai je domaćin Dubai Tennis Championships, Dubai Desert Classic golf turnira i Dubai World Cup u konjičkim trkama, dok Abu Dhabi ugošćuje Formula 1 Abu Dhabi Grand Prix, UFC borbe i HSBC golf Championship. Ovi događaji nisu samo sportske manifestacije; oni su strateški dizajnirani da privuku globalnu elitu, generišu medijsku pokrivenost i pozicioniraju UAE kao destinaciju za luksuzni turizam i poslovanje.

Druga ključna komponenta je vlasništvo nad prestižnim sportskim klubovima i sponzorstva. Najistaknutiji primjer je kupovina Manchester City Football Club 2008. godine od strane Abu Dhabi United Group, investicione kompanije pod vođstvom šeika Mansoura bin Zajeda Al Najhana, člana kraljevske porodice Abu Dhabija. Prema izvještajima, Abu Dhabi United Group kupio je Manchester City za 360 miliona dolara od bivšeg kontroverznog tajlandskog premijera Thaksina Shinawatre (Pomeps.org, 2023). Iako se isprva smatralo da je ulaganje bilo dio aktivnosti državnog investicionog fonda, a sponzori koji su uslijedili su većinom državne kompanije, Al Nahyan je insistirao na tome da je riječ o privatnoj investiciji (Telegram.hr, 2016). Od preuzimanja, u klub su uložene milijarde dolara za dovođenje vrhunskih igrača i trenera, što je imalo za rezultat značajan uspjeh na terenu, uključujući višestruke titule u Premier ligi. Pored Manchester Cityja, City Football Group, holding kompanija u vlasništvu Abu Dhabija, stekla je udjele u klubovima širom svijeta, uključujući New York City FC (SAD), Melbourne City FC (Australija), Mumbai City FC (Indija) i druge, stvarajući globalnu mrežu klubova.

Sponzorstva takođe igraju ključnu ulogu u sportskoj diplomatiji UAE. Emirates Airlines, nacionalni avioprevoznik sa sjedištem u Dubaiju, jedan je od najaktivnijih sportskih sponzora globalno, s partnerstvima s fudbalskim klubovima poput Real Madrida, Arsenala i AC Milana, te s teniskim turnirima, konjičkim trkama i drugim sportskim događajima. Ova

sponzorstva služe dvostrukoj svrsi: promociji brenda Emirates i povećanju vidljivosti i prestiža UAE na globalnoj sceni. Prema Pomeps.org (2023), Royal Emirates Group investirao je 90 miliona funti u španski klub Getafe CF 2011. godine, a Fly Emirates sponzorirao je Real Madrid 2017. godine s 336 miliona dolara. Treća komponenta je razvoj domaće sportske infrastrukture i talenata. UAE je investirao u izgradnju impresivnih sportskih objekata, uključujući fudbalske stadione, golf terene, trkačke staze i multifunkcionalne arene. Yas Marina Circuit u Abu Dabiju, domaćin Formula 1 trke, i Dubai Sports City, kompleks koji uključuje stadione, akademije i rekreativne objekte, primjeri su ove posvećenosti. Pored infrastrukture, UAE aktivno radi na razvoju domaćih sportskih talenata kroz akademije i programe treninga, iako se, kao i Katar, često oslanja na domaće sportiste za međunarodna takmičenja. Četvrta komponenta, koja je posebno relevantna u posljednjih nekoliko godina, je diverzifikacija sportskih ulaganja. UAE je proširio svoj portfolio sa tradicionalnih sportova poput fudbala, golfa i konjičkih trka na nove arene, uključujući borilačke sportove (posebno UFC), kriket i e-sportove. Ova diverzifikacija odražava strateški pristup koji prepoznaje evoluciju globalne sportske industrije i potencijal novih sportova za privlačenje različitih publika.

UAE je razvio sofisticirani pristup korištenju sporta za ekonomsku diverzifikaciju. Kroz integraciju sportskih inicijativa s turizmom, nekretninama, zabavom i tehnologijom, UAE je stvorio ekosistem u kojem sport služi kao katalizator za širi ekonomski razvoj. Yas Island u Abu Dhabiju, koji kombinuje Formula 1 stazu sa tematskim parkovima, hotelima i maloprodajnim objektima, primjer je ovog holističkog pristupa. Ciljevi sportske diplomatije UAE su višestruki. Prvi je ekonomska diverzifikacija i razvoj. Kao i druge zemlje Perzijskog zaliva, UAE nastoji smanjiti svoju zavisnost o prihodima od nafte i razviti održivije sektore poput turizma, sporta i zabave. Sport služi kao pokretač ovog procesa, privlačeći investicije, turiste i globalne brendove. Drugi cilj je poboljšanje međunarodnog imidža i prestiža. Kroz sport, UAE nastoji prevazići percepciju tradicionalne zaljevske države i pozicionirati se kao moderna, dinamična i otvorena zemlja. Uspjesi Manchester Cityja, globalna vidljivost Emirates Airlines-a i prestižni sportski događaji služe kao moćni simboli ove transformacije. Treći cilj je geopolitičko pozicioniranje. U kontekstu kompleksnih regionalnih odnosa, sport pruža UAE platformu za projekciju moći i uticaja. Kroz svoja sportska ulaganja, UAE gradi veze s ključnim globalnim akterima, diverzifikuje svoje međunarodne odnose i jača svoju poziciju nezavisno od tradicionalnih regionalnih savezništava. Četvrti cilj je socijalni razvoj i kohezija. Sport se koristi kao sredstvo za promociju zdravijeg životnog stila među populacijom, izgradnju nacionalnog identiteta i podsticanje socijalne kohezije u zemlji s velikom populacijom ekspatriota. Inicijative poput Dubai Fitness Challenge odražavaju ovu posvećenost korištenju

sporta za društveni napredak. Sportska diplomatija UAE suočava se i s izazovima. Kao i Katar, UAE se suočava s kritikama vezanim za "sportsko pranje" – korištenje sporta za skretanje pažnje s problematičnih aspekata svoje politike i društva. Pitanja ljudskih prava, radničkih prava i političkih sloboda često se ističu od strane kritičara. Drugi izazov je kompleksnost ostvarivanja autentičnog sportskog nasljeđa u zemlji bez duboke sportske tradicije. Uprkos značajnim investicijama, UAE se suočava s izazovima u razvoju široke baze domaćih sportskih talenata i održive sportske kulture. Pojačana konkurencija iz drugih zemalja regiona, posebno Katara i sve više Saudijske Arabije, predstavlja izazov za distinktivnost sportske diplomatije UAE. Kako sve više zemalja usvaja slične strategije, UAE se moraju kontinuirano unaprjeđivati kako bi održali svoju poziciju.

Uprkos ovim izazovima, sportska diplomatija UAE postigla je značajne uspjehe. Manchester City se transformisao iz prosječnog kluba u globalnu fudbalsku silu, donoseći prestiž i uticaj svojim vlasnicima iz Abu Dhabija. Dubai i Abu Dhabi postali su prepoznatljive destinacije za sportski turizam, privlačeći milione posjetilaca godišnje na svoje sportske događaje. UAE se uspješno pozicionirao kao regionalni lider u organizaciji sportskih događaja, od Formula 1 trke do UFC borbi i golf turnira. Konačno, sport je dao značajan doprinos naporima UAE za širenje poslovanja, generišući prihode, radna mjesta i investicije izvan tradicionalnog naftnog sektora.

Dinamika između Katara i UAE u području sportske diplomatije oslikava šire geopolitičke odnose u regionu Perzijskog zaliva. Ova dva susjeda, koja dijele mnoge kulturne, istorijske i ekonomske karakteristike, razvila su odnos obilježen intenzivnom konkurencijom, ali i povremenom saradnjom i paralelnim strategijama. Konkurencija između Katara i UAE u sportu manifestuje se na nekoliko nivoa. Prvi i najvidljiviji je rivalstvo između fudbalskih klubova u njihovom vlasništvu – Paris Saint-Germain (Katar) i Manchester City (Abu Dhabi). Ova dva kluba, transformisana ogromnim ulaganjima svojih vlasnika iz zaljevskih država, postali su glavni rivali u evropskom fudbalu. Njihovi međusobni dueli, posebno u UEFA Ligi prvaka, poprimili su dodatnu dimenziju geopolitičkog rivalstva, često nazivani "derbijem Perzijskog zaliva". Kako navodi Telegram.hr (2016), utakmice između PSG-a i Manchester Cityja nisu samo sportski događaji već i odraz rivalstva između Dohe i Abu Dhabija, između porodica Al Tani i Al Nahjan. Ovo rivalstvo ima i političku dimenziju: Katar, koji finansijski pomaže pojedine islamističke skupine, protiv Ujedinjenih Arapskih Emirata, koji im se suprotstavljaju. Osim političke dimenzije, to je i konkurencija dvije elitne turističke destinacije i dva investicijska bloka koji imaju uticaj u različitim projektima širom svijeta.

Drugi nivo konkurencije je nadmetanje za domaćinstvo prestižnih sportskih događaja. I Katar i UAE aktivno nastoje privući velike međunarodne turnire i takmičenja, videći ih kao platforme za demonstraciju svojih organizacionih kapaciteta i povećanje globalnog prestiža. Dok je Katar ostvario značajan uspjeh s domaćinstvom Svjetskog prvenstva u fudbalu 2022, UAE je razvio portfolio redovnih godišnjih događaja poput Formula 1 trke u Abu Dhabiju i Dubai Tennis Championships. Treći nivo je konkurencija kroz sportska sponzorstva. Qatar Airways i Emirates Airlines, nacionalni avioprevoznici ove dvije zemlje, među najaktivnijim su sponzorima u svijetu sporta, s preklapajućim interesima u fudbalu, tenisu i drugim sportovima. Njihova sponzorstva nisu samo marketinške inicijative već strateška ulaganja dizajnirana da povećaju vidljivost i prestiž njihovih zemalja. Četvrti nivo konkurencije je nadmetanje za uticaj u međunarodnim sportskim organizacijama. I Katar i UAE nastoje osigurati pozicije za svoje predstavnike u tijelima poput FIFA-e, Međunarodnog olimpijskog komiteta i drugih sportskih federacija, prepoznajući da takve pozicije donose uticaj na odluke o domaćinstvima događaja, pravilima takmičenja i strateškim pravcima različitih sportova. Postoji konkurencija u razvoju domaće sportske infrastrukture i ekosistema. Obje zemlje ulažu milijarde u izgradnju impresivnih sportskih objekata, akademija i trenažnih centara, nastojeći nadmašiti jedna drugu u kvalitetu i razmjeru svojih sportskih kompleksa. Međutim, uprkos ovoj intenzivnoj konkurenciji, postoje i elementi saradnje i paralelnih strategija. Prva zajednička karakteristika je korištenje sporta za ekonomsku diverzifikaciju. I Katar i UAE prepoznaju potrebu za smanjenjem zavisnosti o prihodima od nafte i gasa i vide sport kao ključni sektor za budući ekonomski razvoj. Njihove strategije, iako konkurentske, dijele zajedničku viziju transformacije ekonomija kroz sport, turizam i zabavu.

Druga zajednička karakteristika je korištenje sporta za poboljšanje međunarodnog imidža. Obje zemlje suočavaju se sa sličnim kritikama vezanim za ljudska prava, radnička prava i političke slobode, i obje koriste sport kao sredstvo za prezentovanje modernijeg, otvorenijeg lica svijetu. Dok se njihovi specifični pristupi razlikuju, fundamentalni cilj poboljšanja reputacije kroz sportske uspjehe zajednički je objema zemljama. Treća zajednička karakteristika je fokus na dugoročnu strategiju. Za razliku od kratkodočnih ili *ad hoc* sportskih inicijativa koje se vide u mnogim drugim zemljama, i Katar i UAE usvojili su dugoročni, sistematičan pristup sportskoj diplomatiji, integrišući je u svoje šire nacionalne vizije razvoja. Katarska Nacionalna vizija 2030 i vizija Abu Dhabija 2030 eksplicitno prepoznaju sport kao ključni stub budućeg razvoja i međunarodnog pozicioniranja. Četvrta zajednička karakteristika je regionalni aspekt. Iako se prvenstveno nadmeću na globalnoj sceni, i Katar i UAE takođe nastoje ojačati svoju poziciju unutar regiona Perzijskog zaliva i šireg Bliskog istoka. Kroz

ulaganja u regionalne sportske inicijative, podršku arapskim sportistima i promociju sporta kao sredstva za društveni razvoj u regionu, obje zemlje demonstriraju posvećenost jačanju sportske kulture izvan svojih granica.

Dinamika između Katara i UAE dodatno je komplikovana njihovim odnosima sa Saudijskom Arabijom, dominantnom silom u regionu. Saudijska Arabija je u posljednjih nekoliko godina značajno povećala svoja ulaganja u sport, s inicijativama koje često premašuju one Katara i UAE po obimu i ambiciji. Ova "trka na naoružanju" u sportskoj diplomatiji odražava šire geopolitičke tenzije i savezništva u regionu. Konkretno, katarska blokada od 2017. do 2021. godine, kada su Saudijska Arabija, UAE, Bahrein i Egipat prekinuli diplomatske i ekonomske veze s Katarom, imala je značajne implikacije za sportsku diplomatiju u regionu. Tokom ovog perioda, sportska rivalstva dobila su dodatnu političku dimenziju, s ograničenjima na putovanja sportista i navijača između ovih zemalja. Ipak, rezolucija krize na Al-Ula samitu u januaru 2021. otvorila je put za normalizaciju sportskih odnosa u regionu. Ono što je važno za razumijevanje dinamike jeste da sportska diplomatija nije samo refleksija postojećih geopolitičkih odnosa već i aktivni instrument za oblikovanje tih odnosa. Kroz svoje sportske inicijative, Katar i UAE ne samo da odražavaju postojeće tenzije i savezništva već i nastoje aktivno uticati na percepcije, stavove i odnose s drugim zemljama.

Slučaj fudbalskih klubova PSG i Manchester City posebno je ilustrativan za razumijevanje kompleksnosti ove dinamike. Ova dva kluba, transformisana ulaganjima Katara i Abu Dhabija, postali su ne samo sportski rivali već i simboli širih geopolitičkih ambicija i strategija svojih vlasnika. Njihov uspjeh ili neuspjeh na terenu često se interpretira kroz prizmu nacionalnog prestiža i efektivnosti sportske diplomatije njihovih vlasnika.

Prema Top1000funds.com (2023), ključni motiv za kupovinu ovih klubova rijetko je finansijski – umjesto toga, prednjače faktori poput vrijednosti ugodnosti u fudbalski orijentisanim zaljevskim državama, moći mekog uticaja i regionalnog rivalstva. "Postoji jasno i dimenzija meke moći i aspekt regionalnog konkurentstva u ovim kupovinama", navodi se u izvještaju. Iako su oba kluba postigla značajne sportske uspjehe pod novim vlasništvom, njihov ekonomski uspjeh ostaje sekundaran u odnosu na šire diplomatske i strateške koristi koje donose svojim vlasnicima. Pored sportskih klubova, još jedna arena konkurencije između Katara i UAE su ulaganja u sportsku infrastrukturu. Obje zemlje su razvile impresivne sportske objekte, od stadiona svjetske klase do multifunkcionalnih arena i trenažnih centara. Ova infrastruktura služi dvostrukoj svrsi: omogućava organizaciju prestižnih međunarodnih događaja i prikazuje tehnološku sofisticiranost i organizacione kapacitete zemlje. Katar je, na primjer, razvio stadione s inovativnim rashladnim sistemima koji omogućavaju igranje fudbala

u ekstremnim vrućinama, dok je Abu Dhabi izgradio Yas Marina Circuit, jednu od najmodernijih Formula 1 staza na svijetu. Konkurencija takođe postoji u oblasti sportskih sponzorstava, posebno kroz nacionalne avioprijevoznike Qatar Airways i Emirates Airlines. Ove dvije kompanije među najaktivnijim su sportskim sponzorima globalno, s partnerstvima s prestižnim klubovima, turnirima i ligama. Njihova sponzorstva služe ne samo za promociju njihovih brendova već i za jačanje globalnog prisustva i prestiža njihovih matičnih zemalja. Zanimljivo je da, uprkos intenzivnoj konkurenciji, postoje određene oblasti gdje ove dvije kompanije nastupaju na paralelnim tržištima, fokusirajući se na različite sportove ili regionalna tržišta.

Značajna karakteristika sportske diplomatije Katara i UAE je njena evolucija tokom vremena. U ranim fazama, fokus je bio prvenstveno na privlačenju globalnih sportskih zvijezda i događaja kao sredstvo za povećanje vidljivosti i prestiža. Međutim, s vremenom, pristup je postao sofisticiraniji, s većim fokusom na razvoj domaćih sportskih ekosistema, integraciju sporta s drugim sektorima i korištenje sporta za postizanje konkretnih diplomatskih i ekonomskih ciljeva. Ova evolucija odražava šire sazrijevanje strategija meke moći ove dvije zemlje. Od relativno jednostavnih inicijativa usmjerenih na poboljšanje vidljivosti, i Katar i UAE razvili su nijansirane, višedimenzionalne pristupe koji koriste sport kao instrument za postizanje šireg spektra nacionalnih ciljeva. Ova transformacija nije bila bez izazova, uključujući kritike "sportskog pranja", pitanja održivosti i izazove u razvoju autentične sportske kulture.

Regionalni kontekst takođe značajno oblikuje dinamiku sportske diplomatije u Perzijskom zalivu. Dok se Katar i UAE često fokusiraju na svoje globalne sportske inicijative, oni takođe moraju usmjeravati kompleksnim regionalnim odnosima i rivalstvima. Katarska blokada 2017-2021. godine, kada su Saudijska Arabija, UAE, Bahrain i Egipat prekinuli diplomatske odnose s Katarom, imala je značajne implikacije za sportsku diplomatiju u regionu. Sportska takmičenja između ovih zemalja bila su suspendovana, a regionalne sportske organizacije suočile su se s podjelama i izazovima. Ova epizoda ilustrira kako širi geopolitički odnosi mogu direktno uticati na sportsku diplomatiju i obrnuto.

Rezolucija Zaljevske krize početkom 2021. godine otvorila je nove mogućnosti za sportsku saradnju u regionu. Povratak diplomatskih i ekonomskih veza između Katara i blokirajućih zemalja omogućio je obnavljanje sportskih odnosa, uključujući učešće katarskih timova na turnirima u UAE i obrnuto. Ovaj razvoj događaja naglašava dvosmernu prirodu odnosa između sporta i diplomatije: dok se diplomatske tenzije odražavaju u sportskim odnosima, sport takođe može služiti kao sredstvo za poboljšanje diplomatskih odnosa.

U ovom regionalnom kontekstu, Saudijska Arabija sve više izranja kao ključni igrač u sportskoj diplomatiji. S ambicioznim inicijativama poput projekta NEOM, koji uključuje značajne sportske komponente, i rastućim ulaganjima u međunarodne sportske događaje i klubove, Saudijska Arabija predstavlja rastući izazov dominaciji Katara i UAE u regionalnoj sportskoj diplomatiji. Ova trostrana dinamika dodaje još jedan sloj kompleksnosti sportskom pejzažu Perzijskog zaliva. Kako je spomenuo Pomeps.org (2023), sportske investicije Zaljevskih država postaju sve više interwebe. Na primjer, šaik Hamad bin Kalifa Al Nahjan iz UAE nedavno je predložio kupovinu 50% udjela u izraelskom fudbalskom klubu Beitar Jerusalem, koji se povezuje s ekstremnom desnicom. Brand Finance je zabilježio da "polovina od 10 vodećih fudbalskih klubova ima koristi od investicija iz Arapskog zaliva kroz sponzorstva i vlasništvo".

Sportska diplomatija Katara i UAE takođe se suočava s izazovima i kritikama. Najistaknutija kritika je koncept "sportskog pranja" – korištenje sporta za skretanje pažnje s problematičnih aspekata politike i društva ovih zemalja. Kritičari tvrde da ulaganja u sport služe za odvratanje pažnje od pitanja ljudskih prava, radničkih prava i političkih sloboda. Posebno je bio istaknut slučaj radnika migranata angažovanih na projektima povezanim sa Svjetskim prvenstvom u fudbalu 2022. u Kataru, gdje su se pojavile zabrinjavajuće informacije o uslovima rada i broju smrtnih slučajeva. Druga kritika odnosi se na održivost ovih sportskih inicijativa. S obzirom na ogromna finansijska ulaganja potrebna za održavanje klubova poput PSG i Manchester City, infrastrukturu svjetske klase i organizaciju velikih događaja, postavlja se pitanje dugoročne održivosti ovih projekata, posebno u kontekstu globalnih ekonomskih neizvjesnosti i fluktuacija cijena energenata.

Treći izazov je autentičnost. I Katar i UAE suočavaju se s izazovom razvoja autentične sportske kulture i domaće baze talenata, umjesto oslanjanja isključivo na uvezene sportiste, trenere i organizatore događaja. Dok obje zemlje ulažu u razvoj mladih talenata i promociju sporta među lokalnim stanovništvom, rezultati ovih napora još uvijek se razvijaju. Postoji izazov mjerenja efikasnosti. Iako postoje jasni indikatori sportskog uspjeha, poput osvojenih trofeja ili organizacije uspješnih događaja, teže je kvantifikovati šire diplomatske, ekonomske i društvene koristi sportske diplomatije. Ovo otežava procjenu povrata ulaganja i optimizaciju budućih strategija. Uprkos ovim izazovima, sportska diplomatija ostaje ključni stub vanjskih politika i razvojnih strategija i Katara i UAE. Kroz pažljivo planirana ulaganja, strateška partnerstva i dugoročnu viziju, obje zemlje su uspjele transformirati svoje pozicije u globalnom sportskom pejzažu i koristiti sport kao moćan instrument za projektovanje uticaja i prestiža izvan svojih granica.

Komparativna analiza sportske diplomatije Katara i UAE pruža vrijedne uvide u evoluciju koncepta meke moći u 21. vijeku. Ova dva slučaja prikazuju kako relativno male države s ograničenim tradicionalnim oblicima moći mogu koristiti strateška ulaganja u sport za projektovanje uticaja, poboljšanje međunarodnog imidža i postizanje širih nacionalnih ciljeva. Nekoliko ključnih zaključaka proizlazi iz ove analize. Prvi je strateška vrijednost sporta kao instrumenta meke moći. I Katar i UAE pokazali su da sport može biti izuzetno efektivno sredstvo za povećanje globalnog profila i poboljšanje međunarodnog imidža države. Kroz vlasništvo nad prestižnim klubovima, organizaciju velikih događaja i razvoj impresivne infrastrukture, ove dvije zemlje su transformisale svoju percepciju na globalnoj sceni od relativno nepoznatih zaljevskih država do prepoznatljivih globalnih aktera. Drugi zaključak je integracija sportske diplomatije s širim nacionalnim strategijama. I Katar i UAE razvili su sofisticirane pristupe koji povezuju sportske inicijative s drugim prioritetima, poput ekonomske diverzifikacije, razvoja turizma i poboljšanja kvaliteta života lokalnog stanovništva. Ova integracija omogućava maksimum povrata ulaganja i stvaranje sinergijskih efekata između različitih sektora i inicijativa. Treći zaključak je važnost dugoročne vizije i posvećenosti. Sportska diplomatija zahtijeva značajna finansijska ulaganja i dugoročnu perspektivu, s opipljivim rezultatima koji se često materijalizuju tek nakon godina ili čak decenija ulaganja. I Katar i UAE demonstrirali su ovu dugoročnu perspektivu, uklapajući svoje sportske inicijative u šire nacionalne vizije razvoja koje se protežu na decenije u budućnost. Četvrti zaključak je uloga konkurencije kao pokretača inovacije. Rivalstvo između Katara i UAE, kao i sa drugim regionalnim akterima poput Saudijske Arabije, potaklo je kontinuirano nadmetanje i inovaciju u sportskoj diplomatiji. Ova "trka u naoružanju" meke moći dala je rezultat sve sofisticiranijim i ambicioznijim inicijativama koje su podigle ljestvicu za sportsku diplomatiju globalno. Peti zaključak je dvosmjerna priroda odnosa između sporta i diplomatije. Dok tradicionalno razumijevanje sportske diplomatije fokusira se na korištenje sporta za postizanje diplomatskih ciljeva, slučajevi Katara i UAE pokazuju da ovaj odnos djeluje u oba smjera: dok sport može biti instrument za poboljšanje diplomatskih odnosa, diplomatski odnosi takođe direktno utiču na sportske aktivnosti i inicijative.

Za Saudijsku Arabiju, iskustva Katara i UAE pružaju vrijedne lekcije za razvoj vlastite strategije sportske diplomatije. Važno je usvojiti dugoročnu perspektivu koja integriše sportske inicijative s širim nacionalnim ciljevima, balansirati globalnu vidljivost s razvojem održivog domaćeg sportskog ekosistema, anticipirati i adresirati kritike vezane za "sportsko pranje" i druga etička pitanja, te razviti sofisticirane metrike za mjerenje efikasnosti sportske diplomatije izvan jednostavnih sportskih rezultata. Šire implikacije sportske diplomatije Katara i UAE

protežu se izvan regiona Perzijskog zaliva. Njihovi pristupi pružaju model za druge zemlje, posebno one s ograničenim tradicionalnim oblicima moći, o tome kako koristiti strateška ulaganja u sport za projektovanje uticaja i postizanje nacionalnih ciljeva. Istovremeno, njihova iskustva naglašavaju izazove i ograničenja sportske diplomatije, uključujući pitanja održivosti, autentičnosti i balansa između sportskih i diplomatskih ciljeva. U kontekstu evolucije međunarodnih odnosa u 21. vijeku, sportska diplomatija Katara i UAE predstavlja fascinantnu studiju slučaja o transformaciji koncepta moći i uticaja. Dok tradicionalni oblici tvrde moći ostaju relevantni, ovi slučajevi prikazuju rastući značaj meke moći i sposobnost manjih država da projektuju uticaj kroz strateška ulaganja u područja poput sporta, kulture i obrazovanja. Sportska diplomatija Katara i UAE naglašava centralni paradoks sporta u međunarodnim odnosima. Sa jedne strane, sport ima univerzalnu privlačnost koja prevazilazi političke, kulturne i ideološke granice, omogućavajući zemljama da komuniciraju i povezuju se s globalnom publikom. S druge strane, sport je inherentno politički, odražavajući i često pojačavajući postojeće tenzije, rivalstva i dinamike moći. Usmjeravanje ovim paradoksom - korištenje univerzalne privlačnosti sporta dok se istovremeno upravlja njegovim političkim dimenzijama - ostaje ključni izazov za aktere sportske diplomatije, uključujući Katar i UAE. U suštini, sportska diplomatija Katara i UAE predstavlja fascinantnu studiju slučaja koja ilustruje kompleksnost i potencijal sporta kao instrumenta meke moći u 21. vijeku. Kroz svoja strateška ulaganja, dugoročnu viziju i sofisticirani pristup, ove dvije države transformisale su ne samo vlastite pozicije na globalnoj sceni već i samo razumijevanje uloge sporta u međunarodnim odnosima. Njihova iskustva pružaju vrijedne lekcije za druge aktere koji nastoje koristiti sport kao sredstvo za postizanje širih nacionalnih ciljeva, naglašavajući i mogućnosti i izazove ovog jedinstvenog oblika diplomatije.

Analiza efekata saudijske sportske diplomatije

Saudijska Arabija je tokom protekle decenije izrasla u globalnog igrača u oblasti sporta, ulažući ogromne sume novca u razne sportove širom svijeta. Ova ulaganja predstavljaju ključni dio strategije „Vizija 2030“, strateškog plana za diverzifikaciju saudijske ekonomije izvan naftnog sektora, pri čemu sport služi kao sredstvo za postizanje brojnih ciljeva, uključujući poboljšanje međunarodnog imidža zemlje, razvoj turizma, otvaranje novih radnih mjesta i stvaranje diplomatskih veza. Efekti ove sportske diplomatije vidljivi su kako na regionalnom tako i na globalnom nivou, donoseći značajne promjene u ekonomskom, političkom i društvenom pozicioniranju Kraljevine. Analiza efekata saudijske sportske diplomatije zahtijeva sveobuhvatno razumijevanje njenih različitih dimenzija, motivacija i dugoročnih implikacija, kako na regionalnom tako i na globalnom nivou. Sportska diplomatija Saudijske Arabije ostvarila je značajan uticaj na regionalnu dinamiku, posebno u kontekstu njenog pozicioniranja u odnosu na regionalne rivale i uloge u regionalnim konfliktima. Ovaj dio analize fokusira se na način na koji je sport postao instrument saudijske vanjske politike u regionu Bliskog istoka.

Saudijska sportska diplomatija direktno je povezana sa nastojanjima Kraljevine da učvrsti svoju poziciju kao regionalnog lidera, posebno u odnosu na dugogodišnje rivale poput Irana, Katara i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Kroz strateška ulaganja u sport, Saudijska Arabija je željela da uspostavi dominantan položaj u regionu, koristeći meku moć kao instrument geopolitičkog pozicioniranja. Istorijski gledano, odnosi između Saudijske Arabije i njenih regionalnih rivala, posebno Irana, bili su obilježeni tenzijama i konkurencijom za uticaj u regionu. Kako navodi Stratis (2016), „od tada je Iran uporno podržavao politiku nemiješanja velikih sila, pogotovo Sjedinjenih država, u regionalne poslove dok je Saudijska Arabija podržavala prisustvo SAD-a u Zaljevu i na Bliskom istoku“. Ova fundamentalna razlika u geopolitičkom pristupu je decenijama oblikovala konkurentstvo između ove dvije regionalne sile. U kontekstu sportske diplomatije, Saudijska Arabija se uključila u svojevrsnu „trku u naoružanju“ sa svojim regionalnim rivalima, posebno Katarom i UAE, koji su takođe uložili značajna sredstva u sport kao sredstvo za poboljšanje svog međunarodnog imidža i proširenje diplomatskog uticaja. Katar je bio domaćin FIFA Svjetskog prvenstva 2022. godine, što je Saudijsku Arabiju motivisalo da ubrza sopstvene sportske inicijative, uključujući uspješnu kandidaturu za domaćinstvo Svjetskog prvenstva 2034. godine.

Prema Novakoviću (2023), „Saudijska Arabija je ne samo regionalna sila, njen emotivni kapital – kao zaštitnica dva najsvetija hrama u islamu, oduvek je imala veliki uticaj u muslimanskom svetu“. Ova duhovna dimenzija pruža Saudijskoj Arabiji jedinstvenu prednost

u odnosu na regionalne konkurente i služi kao temelj njenog šireg uticaja u muslimanskom svijetu. Kroz sportsku diplomatiju, Saudijska Arabija je nastojala da izgradi na ovom uticaju, preoblikujući svoju sliku iz konzervativne vjerske države u modernog globalnog igrača. Sportfive (2023) ističe da „kroz značajna ulaganja u akviziciju međunarodnih talenata, razvoj infrastrukture i uspostavljanje međunarodnih partnerstava, Kraljevina ima za cilj da se uspostavi kao glavni igrač u globalnom sportu". Ova strategija je direktno povezana sa nastojanjima Saudijske Arabije da nadmaši svoje regionalne rivale u korišćenju sporta kao sredstva za poboljšanje međunarodnog položaja.

Konkurencija sa Katarom je posebno intenzivna, s obzirom na to da je Katar pionir u korišćenju sportske diplomatije u regionu Zaliva. Nakon što je Katar postao domaćin Svjetskog prvenstva 2022. godine, Saudijska Arabija je ubrzala sopstvene napore da postane centar globalnog sporta. Ovo je uključivalo privlačenje vrhunskih fudbalskih zvijezda poput Kristijana Ronalda u saudijsku Pro ligu, preuzimanje *Newcastle United*-a preko svog PIF-a (Public Investment Fund) i osnivanje LIV Golf-a kao konkurenta *PGA Tour*-u (Atlantic Council, 2024). U odnosu na UAE, Saudijska Arabija se pozicionirala kao agresivniji investitor u sport, sa mnogo širim portfoliom sportskih investicija. Dok su UAE fokusirani prvenstveno na fudbal kroz vlasništvo Manchester City-ja i drugih klubova, Saudijska Arabija je diverzifikovala svoje sportske investicije da uključe golf, tenis, boks, Formulu 1, e-sportove i druge discipline (ResearchGate, 2023). Ova agresivna sportska diplomatija pomogla je Saudijskoj Arabiji da se pozicionira kao dominantna sila u regionu, mijenjajući percepciju regionalnog balansa moći. Kroz kreiranje nove sportske infrastrukture i privlačenje globalnih sportskih događaja, Saudijska Arabija se predstavila kao progresivnija i otvorenija zemlja u odnosu na neke svoje regionalne rivale, posebno Iran.

Sport je takođe postao važan instrument za Saudijsku Arabiju u navigaciji regionalnih konflikata i izgradnji novih savezničkih odnosa. Sportska diplomatija je omogućila Saudijskoj Arabiji da uspostavi kanale komunikacije i saradnje sa zemljama regiona, čak i u kontekstu postojećih političkih tenzija. Jedan od najznačajnijih primjera upotrebe sportske diplomatije u regionalnim konfliktima je postepeno poboljšanje odnosa između Saudijske Arabije i Irana, dvije zemlje koje su decenijama bile u sukobu. Radio Slobodna Evropa (2023) je izvijestila da su „Saudijska Arabija i Iran preduzeli još jedan korak u obnavljanju svojih diplomatskih veza posle višegodišnjih tenzija, što bi moglo da doprinese smanjenju neprijateljstava u širem regionu Bliskog istoka". Iako sportska diplomatija nije bila glavni pokretač ovog poboljšanja odnosa, ona je služila kao komplementarni kanal za izgradnju povjerenja između ove dvije zemlje. Sport je takođe igrao ulogu u naporima Saudijske Arabije da razriješi konflikt u Jemenu.

Prema izvještaju Radio Slobodne Evrope (2023), „otkako su obnovljene veze Rijada i Teherana, Saudijska Arabija se zalagala za mirovni sporazum s Huti pobunjenicima u Jemenu". Sportska diplomatija je služila kao sredstvo za otpočinjanje saudijske spremnosti za normalizaciju odnosa i stvaranje pozitivnije regionalne dinamike.

ResearchGate (2023) navodi da je jemenska kriza bila „rani primjer sportske diplomatije u regiji Zaliva", ukazujući na to da su sportski događaji korišćeni kao platforma za neformalne kontakte i pregovore između sukobljenih strana. Ovo ilustruje kako je Saudijska Arabija koristila sport kao sredstvo za upravljanje regionalnim konfliktima. Značajan aspekt saudijske sportske diplomatije u kontekstu regionalnih konflikata je njena uloga u normalizaciji odnosa sa Izraelom. Radio Slobodna Evropa (2023) izvještava da „Izrael i Saudijska Arabija, koji nikada nisu imali diplomatske odnose, rade na normalizaciji veza koje bi mogle imati širi uticaj na Bliski istok". Sportska diplomatija je poslužila kao jedan od neformalnih kanala za izgradnju mostova između ove dvije zemlje, stvarajući prostor za dijalog izvan tradicionalnih diplomatskih okvira. Sportska diplomatija je takođe pomogla Saudijskoj Arabiji da poboljša odnose sa drugim zemljama regiona, uključujući Egipat i Maroko, kroz zajedničke sportske inicijative i podršku sportskim događajima. Ovo je dio šire strategije za stvaranje regionalnog bloka pod saudijskim vodstvom, koji bi mogao da služi kao protivteža iranskom uticaju u regionu.

Pored regionalnih efekata, saudijska sportska diplomatija ostvarila je značajan uticaj na globalnom nivou, transformišući percepciju zemlje na međunarodnoj sceni, generišući ekonomske koristi i povrat investicija, te uticajući na šire diplomatske odnose. Jedan od primarnih ciljeva saudijske sportske diplomatije bio je transformacija međunarodne percepcije Kraljevine iz konzervativne, zatvorene države bazirane na nafti u modernog, progresivnog globalnog igrača. Kroz strateška ulaganja u sport, Saudijska Arabija je nastojala da redefiniše svoj imidž i projektuju meku moć na globalnoj sceni. Kako navodi Global Business Outlook (2023), „sport je ključni dio njihove nacionalne razvojne strategije 'Vizija 2030' i sredstvo u međunarodnim odnosima za sticanje političke dobre volje, stvaranje diplomatskih veza i privlačenje investicija". Ova strategija je već donijela značajne rezultate u transformaciji globalne percepcije Saudijske Arabije. Prije pokretanja Vizije 2030 i povezanih sportskih investicija, međunarodna percepcija Saudijske Arabije bila je u velikoj mjeri oblikovana njenom konzervativnom vjerskom politikom, zavisnošću od nafte i ograničenjima ljudskih prava. Kroz sport, Saudijska Arabija je nastojala da preusmjeri globalnu pažnju na svoje modernizacijske napore i otvorenost za saradnju sa svijetom.

Saudijski ministar sporta, princ Abdulaziz bin Turki Al Faisal, izjavio je za The Telegraph da njegova zemlja ima „nevjerojatno ambiciozne“ planove u oblasti sporta, uključujući potencijalno domaćinstvo i Olimpijskih igara i Svjetskog fudbalskog prvenstva u istoj deceniji (Index.hr, 2023). Ove ambicije odražavaju širi cilj korišćenja sporta kao platforme za globalnu promociju. Međutim, kritičari optužuju Saudijsku Arabiju za *sportswashing*, odnosno korištenje sporta za skretanje pažnje sa problema ljudskih prava i drugih kontroverznih pitanja. Kako navodi CIVICUS (2024), „Saudijska Arabija će prirediti raskošni spektakl dok žene i dalje budu sistematski diskrimisane, vladini kritičari rutinski zatvarani, ljudi pogubljeni, a prava radnika migranata – koji će graditi stadione i infrastrukturu za Svjetsko prvenstvo – široko zloupotrebjavana“. Uprkos ovim kritikama, Saudijska Arabija je postigla značajan uspjeh u promjeni globalne percepcije kroz sportsku diplomatiju. Atlantic Council (2024) ističe da su „saudijske velike finansijske opklade u svijetu sporta dio njihovog šireg plana Vizija 2030 za diverzifikaciju ekonomije izvan nafte, stvaranje više poslova u privatnom sektoru za saudijski narod (ne samo za inostrane radnike) i osiguranje održive budućnosti za Kraljevinu kada nafta eventualno presuši“. Ova strategija je dovela do značajnog poboljšanja u globalnoj percepciji Saudijske Arabije u određenim sferama, posebno u poslovnim i investicijskim krugovima. Northeastern University (2024) navodi da „simbolizam viđenja kao glavnog igrača u globalnom sportu, tržištu vrijednom oko pola biliona dolara, generiše sopstvene podsticaje“. Pored promjene međunarodne percepcije, saudijska sportska diplomatija donijela je značajne ekonomske koristi, uključujući razvoj novih industrija, otvaranje radnih mjesta i privlačenje stranih investicija i turista. Prema SetupinSaudi.com (2025), „doprinos sporta BDP-u Saudijske Arabije skoro se utrostručio između 2016. i 2019. godine, prije mnogih visokoprofilnih investicija zemlje“. Ovo ilustruje kako je sport postao značajan element saudijske ekonomije, čak i prije najnovijeg talasa ulaganja.

Ibrahim Alkassim, generalni sekretar Saudijskog fudbalskog saveza, naglasio je ekonomski značaj sportske diplomatije: „Vizija 2030 počiva na tri glavna stuba, prvi od kojih je kvalitet života. Dio kvaliteta života je sport“ (TBS News, 2023). On dalje objašnjava da „sportska nacija na kraju troši manje u drugim oblastima, što zauzvrat podstiče ekonomiju“. Jedan od ključnih ekonomskih efekata saudijske sportske diplomatije je razvoj turizma. Kroz domaćinstvo međunarodnih sportskih događaja, Saudijska Arabija je privukla značajan broj međunarodnih posjetilaca, što je doprinijelo rastu turističkog sektora. SportFive (2023) ističe da je „sportski turizam u nastajanju ključna komponenta strategije ekonomske diverzifikacije Saudijske Arabije“.

Pored turizma, sportska diplomatija je takođe doprinijela razvoju infrastrukture u Saudijskoj Arabiji. SetupinSaudi.com (2025) navodi da „za podršku ovoj sportskoj industriji, Saudijska Arabija poduzima masivne infrastrukturne razvojne projekte koji povezuju sve dijelove vizije". Ovo uključuje razvoj novih stadiona, sportskih objekata i pratećih usluga, što stvara radna mjesta i stimulira ekonomski rast. Sportska diplomatija je takođe pomogla Saudijskoj Arabiji da privuče strane investicije, posebno u sektore povezane sa sportom i zabavom. Kako navodi The Conversation (2025), „redovne interakcije između Saudijske Arabije i Zapada stvaraju razumijevanje da je Rijad 'normalno' mjesto za poslovanje - a ako je to dobar posao, nema razloga da se rizikuje odnos sa previše negodovanja zbog njenog autoritarizma i užasnog stanja ljudskih prava". Finansijski povrat od sportskih investicija Saudijske Arabije još uvijek se procjenjuje, ali postoje indikacije da su ove investicije već počele da donose ekonomske koristi. CNBC (2023) izvještava da je „dolazak zvijezda poput Kristijana Ronalda doveo do značajnog porasta interesa za saudijsku Pro ligu, kako u smislu medijske pažnje tako i komercijalnih prihoda". Sportska diplomatija Saudijske Arabije imala je značajan uticaj na njene šire diplomatske odnose sa ključnim globalnim akterima, uključujući SAD, Evropsku uniju, Kinu i Rusiju. Sport je postao važan kanal za kultivaciju bilateralnih odnosa i projekciju saudijskog uticaja na globalnoj sceni.

Prema Atlantic Council-u (2024), „ako Sjedinjene Države žele da podstaknu više ulaganja u američke kompanije i globalne infrastrukturne projekte – kao što administracija Džoa Bajdena navodno želi – neophodno je razumjeti višestranu motivaciju ovih zemalja, kao i ljudski i ekonomski potencijal njihovih građana, a ne oslanjati se isključivo na prošle negativne trope". Sportska diplomatija je omogućila Saudijskoj Arabiji da uspostavi nove kanale komunikacije sa zapadnim zemljama, zaobilazeći tradicionalna ograničenja koja proizilaze iz razlika u političkim sistemima i vrijednostima. The Conversation (2025) navodi da „za zapadne oči, najproblematičnija implikacija saudijskih sportskih investicija je normalizacija autoritarnog kapitalizma - ekonomske slobode bez političke slobode - kao osobine nastajućeg međunarodnog poretka". Saudijska sportska diplomatija takođe je služila kao sredstvo za jačanje odnosa sa azijskim silama, posebno Kinom. Kroz zajedničke sportske inicijative i investicije, Saudijska Arabija je razvila bliže veze sa Kinom, koja je i sama koristila sport kao instrument svoje globalne diplomatije. U kontekstu odnosa sa SAD-om, sportska diplomatija je igrala važnu ulogu u ublažavanju tenzija koje su proizašle iz drugih političkih i sigurnosnih pitanja. Atlantic Council (2024) ističe da „ako Amerikanci nastave da gledaju na saudijske sportske investicije prvenstveno kao na *sportswashing*, oni će postizati autogolove. Saudijci neće prekinuti svoje investicije u ovom sektoru ili u mnogim drugim sektorima

američke ekonomije". Sportska diplomatija je takođe pomogla Saudijskoj Arabiji da ojača odnose sa evropskim zemljama, posebno kroz investicije u evropski fudbal. Kroz preuzimanje *Newcastle United*-a i pokušaje investiranja u druge evropske klubove, Saudijska Arabija je nastojala da razvije dublje ekonomske i kulturne veze sa Evropom. Međutim, ova strategija je takođe naišla na otpor. Human Rights Watch (2024) tvrdi da „preplavljeni dugovima, evropski fudbal rizikuje da postane dobro plaćena lutka saudijske propagandne mašine, jačajući percepciju vlade da njena pozicija na svjetskoj sceni neće biti ugrožena njenim flagrantnim kršenjima ljudskih prava - sve dok nastavlja da ulaže u događaje koji nas odvrćaju od njih". Uprkos ovim kritikama, saudijska sportska diplomatija je uspjela da poboljša diplomatske odnose zemlje sa mnogim globalnim akterima. Kroz strateška sportska partnerstva, Saudijska Arabija je uspjela da se pozicionira kao važan međunarodni partner u različitim sferama, prevaziljeći tradicionalna ograničenja svoje vanjske politike.

Analiza efekata saudijske sportske diplomatije otkriva složenu i višedimenzionalnu strategiju koja ima značajne implikacije kako na regionalnom tako i na globalnom nivou. Kroz strateška ulaganja u sport, Saudijska Arabija je uspjela da transformiše svoju međunarodnu percepciju, stimuliše ekonomski razvoj i ojača svoje diplomatske odnose. Na regionalnom nivou, sportska diplomatija je pomogla Saudijskoj Arabiji da učvrsti svoju poziciju u odnosu na rivale poput Irana, Katara i UAE, te da igra konstruktivniju ulogu u regionalnim konfliktima. Na globalnom nivou, ova strategija je doprinijela promjeni međunarodne percepcije zemlje, generisanju ekonomskih koristi i jačanju diplomatskih veza sa ključnim globalnim akterima. Međutim, efekti saudijske sportske diplomatije nisu jednoznačni. Kritičari nastavljaju da ukazuju na izazove vezane za ljudska prava i demokratske vrijednosti, optužujući Saudijsku Arabiju za „sportswashing". Uprkos ovim kritikama, Saudijska Arabija ostaje posvećena svojoj sportskoj strategiji kao ključnom elementu šire Vizije 2030. Budući razvoj saudijske sportske diplomatije vjerovatno će biti oblikovan razvojem globalnog sportskog pejzaža, evolucijom regionalnih dinamika na Bliskom istoku i unutrašnjim reformama u okviru same Kraljevine. Dok Saudijska Arabija nastavlja da ulaže u sport kao sredstvo za poboljšanje svog međunarodnog položaja, efekti ovih ulaganja nastaviće da oblikuju regionalnu i globalnu dinamiku u godinama koje dolaze.

Ekonomsko-privredne posljedice saudijskog ulaganja u sport kao instrument meke moći

Sport kao investicija: Put do eksplozivnog spoljnotrgovinskog suficita Saudijske Arabije

Saudijska Arabija, kraljevstvo koje se nalazi u značajnom geografskom i geopolitičkom centru, počiva na potencijalu da preoblikuje svoj ekonomski pejzaž i globalni uticaj. Tradicionalno se zemlja oslanjala na izvoz nafte, ali je uviđanjem inherentne volatilnosti¹ i ograničenosti fosilnih goriva, Saudijska Arabija krenula putem ekonomske diverzifikacije. Njena strategija Vision 2030 naglašava ovu transformativnu ambiciju, ciljajući na stvaranje živahne ekonomije koja nije samo otporna na spoljne šokove, već je i globalni motor rasta i inovacija. U tom okviru, sportska diplomatija se pojavila kao moćno oruđe meke moći, sposobno da gura naprijed ekonomske interese kraljevstva uz jačanje međunarodnih veza. Sada ćemo analizirati sveobuhvatnu strategiju za ostvarivanje eksplozivnog rasta spoljnotrgovinskog suficita Saudijske Arabije putem pažljive sportske diplomatije, a sve to dok se istovremeno ističu i potencijalne zamke i ublažavajuće mjere. Ulaganje u sport dio je "šire strategije Vizije 2030 za diverzifikaciju ekonomije, stvaranje novih radnih mjesta i poboljšanje kvaliteta života građana". (Saudi General Sports Authority, 2022:12)

U središtu strategije je više aspekata: strateško ulaganje u sport, unaprijeđivanje turizma i industrije za buduće vrijeme, ciljanje ključnih spoljnotrgovinskih partnera, korištenje meke moći za brendiranje, i razvijanje robusne ekonomske infrastrukture. Prvo, strateško ulaganje u sport je osnova ovog pristupa. Suprotno tradicionalnom finansiranju sporta koji je uglavnom vezan za takmičenje, strategija Saudijske Arabije se temelji na prepoznavanju sporta kao strateške imovine za privredni rast i međunarodni uticaj. To podrazumijeva obimna ulaganja u

¹ Volatilnost i inherentna volatilnost su ključni pojmovi u finansijama koji opisuju koliko se cijena nekog finansijskog instrumenta mijenja tokom vremena. Volatilnost, u širem smislu, mjeri raspon fluktuacija cijena, obično korištenjem standardne devijacije ili varijance promjena cijena. Visoka volatilnost ukazuje na velike i česte promjene cijena, dok niska volatilnost označava stabilnije kretanje cijena. Međutim, ova jednostavna definicija ne uzima u obzir sve uticaje. Inherentna volatilnost, sa druge strane, pokušava izolovati volatilnost koja je svojstvena samom instrumentu, nezavisno o vanjskim faktorima. To je očekivana volatilnost, procjena budućeg kretanja cijena temeljena na objektivnim faktorima poput istorije cijena, osnovnih ekonomskih pokazatelja i tržišnih uslova. Razlika između ukupne i inherentne volatilnosti leži u tome što ukupna volatilnost uključuje sve faktore, i one inherentne i one eksterne, kao što su neočekivani ekonomski događaji, promjene u regulatornom okviru ili špekulacije na tržištu. Drugim riječima, inherentna volatilnost predstavlja "prirodnu" sklonost cijene kretanja, dok ukupna volatilnost uključuje i uticaje izvan samog instrumenta. Precizno mjerenje inherentne volatilnosti je izazovno, jer zahtijeva odvajanje inherentnih uticaja od vanjskih šokova, što se često radi korištenjem složenih statističkih modela. Razumijevanje razlike između ove dvije vrste volatilnosti je ključno za investitore i trgovce, jer im omogućava donošenje odluka o upravljanju rizikom i optimizaciji portfelja.

infrastrukturu svjetske klase, koja obuhvata stadione, staze, akademije za obuku i objekte za sportsku medicinu. Takva infrastruktura bi trebalo da bude namjenjena ne samo globalnim sportskim događajima već i lokalnom sportskom razvoju, postavljajući Saudijsku Arabiju kao sportski centar. Pored toga, od ključnog je značaja strateško pribavljanje i razvoj sportskih franšiza, liga i takmičenja, ne samo onih koji su popularni u Saudijskoj Arabiji, već i globalno značajnih sportova. Ovo je već evidentno kroz investicije u fudbal, golf i moto sport, ali treba ga proširiti na različite sportove koji odjekuju na različitim demografijama, kao što su košarka, atletika i tenis. Takva diverzifikacija obezbjeđuje da Saudijska Arabija može da privuče globalnu publiku i olakša međunarodnu trgovinu. Od posebnog značaja, fokus bi trebalo da bude na razvoju fudbala kao globalnog brenda Saudijske Arabije. Pošto je fudbal najpopularniji sport na svijetu, Saudijska Arabija može efikasno da utiče na globalnu svijest o brendu i turizam ulaganjem u razvoj lokalnih fudbalskih timova, organizovanjem velikih fudbalskih turnira i pribavljanjem ili izgradnjom sportskih ekosistema svjetske klase. Navedeni naponi bi trebalo da budu povezani sa sveobuhvatnom marketinškom kampanjom za promovisanje Saudijske Arabije kao vrhunske sportske destinacije. Globalno je popularno investiranje u sportske klubove i lige, a dio je "strategije razvoja profesionalnog sporta takođe i u Saudijskoj Arabiji i stvaranja atraktivne lige za sportiste i navijače". (Public Investment Fund, 2023:8)

Kroz strateška ulaganja u sportsko takmičenje i sportsku infrastrukturu, kraljevstvo ne samo da će privući međunarodne turiste već će stvoriti i ekosistem koji će podsticati razvoj talenata i promovisati izvozne mogućnosti u sportskoj opremi, sportskoj odjeći i sportskim tehnologijama. Drugo, razvoj turizma i industrije za slobodno vrijeme u spoju sa sportom je od najveće važnosti za uspjeh ove strategije. Saudijska Arabija ima bogato kulturno naslijeđe i raznovrsne pejzaže, koji su od ključnog značaja za privlačenje međunarodnih turista. Strategija treba da obuhvati razvoj jedinstvenih turističkih iskustava koja besprjekorno integrišu sportske događaje, pustinjske avanture, kulturno urovanje i obalske aktivnosti. Turizam, koji je već prepoznat kao ključni pokretač diverzifikacije, može da se pojača ako se uskladi sa velikim sportskim događajima. Na primjer, Saudijska Arabija može da organizuje sportske festivale koji traju nedeljama i koji ne samo da uključuju takmičenja već i kulturne izložbe, koncerte i kulinarska iskustva. Ovo će pomoći da se privuče širok spektar turista, a ne samo sportskih entuzijasta. Organizacija velikih međunarodnih sportskih događaja je "ključna za brendiranje Saudijske Arabije kao globalne sportske destinacije i privlačenje turista i investicija". (Saudi Tourism Authority, 2021:45) Pored toga, razvoj luksuznih ljetovališta, hotela i objekata za slobodno vrijeme uz infrastrukturu svjetske klase bio bi ključan za obezbjeđivanje visokog prihoda od turizma. Ove investicije bi trebalo da budu strateški smještene u ključnim urbanim

centrima i duž obale Crvenog mora, što bi olakšalo pristup i različitost iskustava. Pored toga, neophodna je digitalna infrastruktura za besprijekornu rezervaciju, online marketing i interaktivne karte, čime se omogućava interakcija turista sa lokalnom kulturom i uslugama. Strategija ne bi trebalo da bude opšti pristup, već onaj koji je skrojen prema specifičnim ekonomskim i geopolitičkim ciljevima Saudijske Arabije. Na primjer, angažovanje sa zemljama u kojima je fudbal popularan, poput zemalja Evrope i Latinske Amerike, može da posluži kao katalizator za ekonomske sporazume i povećanu trgovinu. Zato, kroz organizovanje prijateljskih fudbalskih utakmica, učešće u međunarodnim fudbalskim takmičenjima i saradnju u razvoju fudbalskih akademija, Saudijska Arabija može stvoriti kanale za saradnju koji prevazilaze sport. Sportska diplomatija ne samo da poboljšava imidž zemlje, nego "može privući strana ulaganja, podsticati turizam i otvarati nova tržišta za domaće proizvode". (Grix & Lee, 2013:45)

Podjednako je važno i strateško angažovanje sa zemljama koje se smatraju ključnim u razvoju tehnologije, poput Sjedinjenih Država, Južne Koreje i Japana. Fokusiranje na sportove kao što su e-sport i trke motora takođe bi bio ključan potez, jer bi to moglo dovesti do tehnološke razmjene i ulaganja u inovativne industrije. Ugovori o sponzorstvu, sportsko-tehnološki parkovi i centri za zajednički razvoj mogu da olakšaju prenos tehnologije i podstaknu ekonomski rast u zemlji. Štaviše, aktivno učešće i liderstvo u ključnim međunarodnim sportskim organizacijama i federacijama takođe može pomoći Saudijskoj Arabiji da utiče na globalne standarde i politiku. Takav angažman može osigurati da spoljnotrgovinski sporazumi budu u skladu sa njenim ekonomskim ciljevima, uz stvaranje dugoročnih partnerstava. Zašto se ne bi iskoristio uticaj koji ima FIFA i sponzorstva koja ima Saudijska Arabija kako bi se formirala sportska i turistička ekonomska zona u nekoj od najatraktivnijih zona kraljevstva? U ovom slučaju, i u drugim sličnim primjerima, sportska diplomatija postaje katalizator trgovine, ulaganja i strateške saradnje. Pored toga, meka moć brendiranja igra ključnu ulogu u stvaranju povoljne percepcije Saudijske Arabije u globalnom obimu. Sportsko brendiranje igra važnu ulogu u "saudijskoj strategiji meke moći, stvarajući pozitivnu percepciju zemlje u svijetu i privlačeći međunarodnu saradnju". (Ministry of Foreign Affairs, 2023:18) Pored ulaganja u sportske događaje i takmičenja, Saudijska Arabija bi trebalo da osmisli sveobuhvatnu strategiju brendiranja koja efikasno prikazuje svoje kulturno nasljeđe, napredak i težnje. Navedeno podrazumijeva učenje i angažovanje sa globalnim publikama kroz razne oblike medija, uključujući digitalne platforme, društvene mreže i tradicionalne medije. Zato je od najveće važnosti organizovanje kulturnih festivala, izložbi i razmjena, a sve to usklađeno sa glavnim sportskim događajima kako bi se privukla globalna pažnja. Korištenjem

sportskih poznatih ličnosti i uticajnih osoba Saudijska Arabija može da pojača svoje poruke i dosegne različite demografske grupe. Na primjer, angažovanje sa svjetski poznatim sportistima kao ambasadorima za turizam i trgovinu može da stvori jedinstvenu percepciju Saudijske Arabije kao napredne i raznolike zemlje. Ovaj napor u brendiranju² će poslužiti za ublažavanje postojećih percepcija o Saudijskoj Arabiji i može da stvori pozitivnu sliku koja privlači ulaganja, talentovane ljude i turiste. Digitalni mediji i društvene mreže pružaju "jedinstvenu platformu za brendiranje u sportu, omogućujući državama da neposredno komuniciraju sa publikom i prenose svoje poruke na globalnoj pozornici". (Chadwick, 2018:123)

Na duge staze, ulaganje u sportska dostignuća može da posluži kao oblik meke moći za stvaranje patriotskog ponosa u zemlji i promovisanje brenda Saudijske Arabije kao nacije u usponu; ovo je kritičan aspekt u kontekstu diverzifikacije svoje ekonomije i globalnog identiteta. Sve ove inicijative moraju biti podržane robusnom ekonomskom infrastrukturom za obezbjeđivanje dugoročnog ekonomskog rasta; ovo obuhvata ulaganje u digitalnu infrastrukturu, logističku infrastrukturu i razvoj ljudskog kapitala. Pored gore navedenog, strateško ulaganje u visokoobrazovne ustanove specijalizovane za sportsku medicinu, sportski menadžment i sportsku nauku obezbjeđuje da Saudijska Arabija može da razvije lokalne talente koji mogu da podrže njenu rastuću sportsku industriju. Nadalje, to može dovesti do toga da Saudijska Arabija postane glavni izvoznik znanja i stručnosti u sportu. Pored toga, vladavina prava i transparentni propisi su neophodni za stvaranje privlačnog okruženja za domaće i međunarodne investitore; ovaj okvir je od ključne važnosti za podršku sportskim takmičenjima, ali i za opštu ekonomsku aktivnost. Konačno, uspjeh ove strategije zavisi od pomnog monitoringa i procjene. Potrebna su redovna ispitivanja rezultata i ispravljanje kurseva kako bi se obezbijedilo postizanje željenih ekonomskih ishoda. Sveobuhvatan nadzorni sistem bi trebalo da prati spoljnotrgovinske bilanse, turističke statistike i učinak sponzorstava, čime se identifikuju oblasti za poboljšanje. Stalan napor treba ulagati u promovisanje održivog rasta, čime se osigurava da ekonomski uspjeh ne dolazi po cijenu socijalne ili ekološke cijene. U

² Saudijska Arabija, ulaganjem u sport kao sredstvo meke moći, treba težiti brendiranju koje je istovremeno autentično, progresivno i privlačno globalnoj publici. Prioritet bi trebalo biti brendiranje koje promovise inkluzivnost i jednakost, pokazujući napredak u društvenim normama i običajima. Istovremeno, potrebno je naglasiti bogato kulturno nasljeđe Saudijske Arabije, integrišući ga u sportske događaje i marketinške kampanje. Brendiranje treba istaknuti ambiciju Kraljevstva u inovacijama i tehnologiji, povezujući sport sa napretkom u različitim sektorima. Naglasak bi trebao biti na održivosti, pokazujući predanost zaštiti okoline i održivom razvoju sportske infrastrukture. Paralelno sa tim, potrebno je izgraditi snažan brend sportskih događaja, organizirajući međunarodna takmičenja vrhunske kvalitete i promovisući ih globalno. Brendiranje treba promovisati inkluzivnost i aktivnost, podstičući građane Saudijske Arabije i inostrane posjetioce na sportske aktivnosti. Kvalitetna sportska infrastruktura i profesionalno upravljanje sportskim događajima ključni su za stvaranje pozitivnog brenda.

suštini, sportska diplomatija je strateško sredstvo koje je sposobno da katapultira Saudijsku Arabiju u značajnu ekonomsku moć. Brendiranje destinacije treba biti usklađeno sa dugoročnim ciljevima i vizijom zemlje, kako bi se "stvorio snažan i održiv brend koji ima pozitivne dugoročne implikacije" (Kotler & Gertner, 2002:101).

Kroz strateška ulaganja u sport, razvoj turizma i industrije za slobodno vrijeme, ciljanje ključnih spoljnotrgovinskih partnera, korištenje meke moći za brendiranje i razvijanje robusne ekonomske infrastrukture, Saudijska Arabija može da postigne ogroman rast svog spoljnotrgovinskog suficita. Ključno je razmotriti i potencijalne izazove i rizike sa kojima se Saudijska Arabija može susresti na svom putu kroz ovu strategiju. Jedna od glavnih briga je mogućnost da spoljni mediji i politički krugovi okarakterišu ovaj napredak kao sportsku praksu pranja novca, a ne kao istinsku ekonomsku inicijativu. Sportska diplomatija "nije uvijek uspješna i može se suočiti sa izazovima kao što su optužbe za *sportswashing* ili neautentičnost". (D'Angelo, 2019:15) Neophodna je proaktivna komunikacija kako bi se objasnile namjere iza ulaganja i obezbijedila transparentnost i odgovornost u svim aspektima sportske industrije. Druga briga se odnosi na potencijalni uticaj socijalnih i etičkih pitanja u sportu. Saudijska Arabija mora da se bavi pitanjima ljudskih prava i osigura da su sportske prakse u skladu sa međunarodnim standardima. Neuspjeh u rješavanju ovih problema može da podrije pozitivno brendiranje Saudijske Arabije i potencijalno da utiče na njenu sposobnost da privuče partnere i investicije. Pored toga, važno je da se izbjegnu greške oslanjanja na ulaganje u sport kao što je preveliko oslanjanje na turizam, izbjegavajući strateško i taktično finansiranje ulaganja koja su povezana sa sportom. U tom kontekstu je od vitalnog značaja da Saudijska Arabija zadrži raznolikost svojih ekonomskih sektora i razvija druge industrije. Konačno, osiguranje je da koristi sportske diplomatije dođu do svih segmenata stanovništva i da doprinesu opštem društvenom razvoju, a ne samo ekonomskom rastu. Izgradnjom inkluzivne sportske infrastrukture, promovisanjem pristupa sportu za sve i investiranjem u programe razvoja mladih, Saudijska Arabija može da osigura dugoročnu održivost i društvenu koheziju. Potencijal Saudijske Arabije da raste na eksplozivan način u smislu spoljnotrgovinskog suficita u spoljnoj trgovini kroz korištenje sportske diplomatije je ogroman, ali zahtijeva pažljivo planiranje, strateško izvođenje i posvećenost transparentnosti, odgovornosti i inkluzivnosti. Ako se tim pristupom bude upravljalo sa vizijom i odlučnošću, Saudijska Arabija može da se pozicionira ne samo kao sportska sila, već i kao moćna ekonomija koja je u mogućnosti da oblikuje globalni pejzaž. Kako bi sportska diplomatija "bila učinkovita, mora biti autentična i odražavati stvarne društvene promjene, a ne samo pokušaj 'premazivanja' površine". (Levermore, 2010:177)

Teorijski model umjesto eksperimenta

Teorijski model "Sportska sinergija: Dinamički ekonomski model" temelji se na holističkom pristupu gdje sportska ulaganja ne samo da podstiču kratkoročni privredni rast, nego se strateški preoblikuju u dugoročnu ekonomsku sigurnost kroz integrisani sistem uzajamno povezanih aktivnosti. U centru ovog modela je inicijativa "Sportske inovacijske zone", mreža strateški smještenih tehnoloških i komercijalnih centara u kraljevstvu, od kojih svaki ima specifičan fokus. Na primjer, jedna zona se usmjerava na sportsku tehnologiju, istraživanje i razvoj, uključujući proizvodnju visokotehnološke sportske opreme, nosive uređaje za praćenje performansi i naprednu analitiku podataka. Ovdje se uspostavljaju partnerstva sa renomiranim sveučilištima i tehnološkim tvrtkama kako bi se razvijala napredna rješenja za sportiste i druge dijelove sportske industrije. Drugi centar je usmjeren na razvoj sportskih objekata i održivu gradnju, koristeći napredne materijale i tehnike gradnje kako bi se osigurala ekološka prihvatljivost i isplativost nove sportske infrastrukture. Ovaj centar postaje izvozni centar za vrhunske sportske infrastrukture, što privlači ulaganja i znanje izvan Saudijske Arabije. Nadalje, centar za sportski menadžment i obrazovanje razvija talentovane sportiste, trenere i sportsku administraciju, stvarajući profesionalnu radnu snagu u toj industriji i pružajući stručno znanje za razvoj sportskih institucija u Saudijskoj Arabiji. Ovaj centar postaje regionalno središte za sportsko obrazovanje i akreditaciju, što privlači studente iz cijelog svijeta. Inovativna metodologija "Sportski ekosistem finansiranja" stvara model kružnog privrednog rasta. Ulaganja u sportsku infrastrukturu, sponzorstva i prihod od događaja se ne troše samo na dalja sportska ulaganja, već se značajan dio preusmjerava u održivi fond za privredni razvoj. Ovaj fond podupire projekte van sportske industrije, uključujući razvoj novih industrija, istraživanja o obnovljivoj energiji i razvoj tehnologija koje podstiču diverzifikaciju privreda.

Nadalje, sistem je idejno povezan sa šemom "Sportski turistički bonovi", koji se prikupljaju za svakog turistu koji posjeti Saudijsku Arabiju zbog sportskih događaja ili aktivnosti. Bonovi se mogu koristiti za popuste u raznim sektorima, što potiče lokalnu privredu. Sistem pruža povratne informacije u smislu održivog ulaganja u turističku infrastrukturu i povezanih usluga. Model "Sport za zdravlje i *wellness*" takođe ima ključnu ulogu, gdje se investicije ne odnose samo na profesionalni sport već i na programe zdravlja i *wellnessa* za zajednicu. Centri za javnu rekreaciju, fitnes programi i inicijative za zdrav stil života se promoviraju i aktivno podstiču kako bi se poboljšalo zdravlje stanovništva, a to smanjuje troškove zdravstvene skrbi, što doprinosi povećanju privredne produktivnosti. Integrisan sa

inicijativom "Sportski angažman digitalnih zajednica", model koristi vještačku inteligenciju i velike podatke kako bi prilagodio sportske programe, interakcije i ulaganja različitim segmentima stanovništva. Ova strategija ne samo da poboljšava efikasnost ulaganja, već i poboljšava korisničko iskustvo. Ovaj sistem generiše vrijedne podatke za ulaganje i upravljanje politikom, i to stvara dodatni ekonomski prihod prodajom anonimnih podataka za istraživanje i analizu tržišta.

Dalja strategija "Sportsko kulturno nasljeđe" ulaže u sportske igre i prakse koje potiču iz kulture Saudijske Arabije. Ove prakse, koje su sada prepoznate i promovisane, služe kao sredstvo za podsticanje nacionalnog identiteta i privlačenje kulturološki zainteresiranih turista. Ova inicijativa podupire mala i srednja preduzeća u sektoru kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Sveobuhvatno strateško partnerstvo pod nazivom "Globalna sportska mreža" se razvija sa međunarodnim sportskim organizacijama, korporacijama i istraživačkim centrima kako bi se olakšala razmjena znanja, tehnologija i finansija. Saudijska Arabija razvija partnerstva sa međunarodnim stručnjacima kako bi mogla koristiti njihovo znanje i iskustvo u sportskom sektoru i šire. Ovo jača Saudijsku Arabiju kao globalno sportsko čvorište i osigurava da njezin privredni rast bude održiv i otporan na vanjske šokove. Dinamičkim povezivanjem sporta sa tehnologijom, turizmom, zdravstvom, obrazovanjem i kulturom, i to kroz inovativni i međusobno povezani sistem, Saudijska Arabija ne samo da diverzifikuje svoju ekonomiju, već osigurava svoju privrednu budućnost tako što generiše prihode iz raznih sektora i izvoznih mogućnosti. U suštini, model "Sportska sinergija" transformiše sportska ulaganja iz kratkoročne podrške u dugoročnu ekonomsku održivost i osigurava dugoročni prosperitet Saudijske Arabije.

Sportska industrija kao ključ diverzifikacije saudijske ekonomije i prirede

Supstitucija izvoza, podstaknuta masivnim ulaganjima Saudijske Arabije u sportski sektor, predstavlja strateški potez koji ima potencijal da transformiše ekonomiju kraljevstva i obezbijedi dugoročnu ekonomsku sigurnost nakon iscrpljivanja rezervi fosilnih goriva. Takav proces, koji uključuje prelazak sa ekonomije dominantno zasnovane na izvozu nafte na diverzifikovaniju ekonomiju vođenu inovacijom i tehnološkim napretkom, zahtijeva kompleksnu analizu različitih ekonomskih faktora i njihovih međusobnih povezanosti. Ekonomska strategija Saudijske Arabije, poput Vizije 2030, jasno ističe potrebu za diverzifikacijom izvora prihoda, a sportski sektor se pojavljuje kao ključni pokretač te transformacije. Masovna ulaganja u infrastrukturu, sportske događaje i sportski turizam

generišu direktne ekonomske koristi u vidu prihoda od ulaznica, sponzorstava, televizijskih prava i turističkih aktivnosti. Međutim, šire ekonomske posljedice su daleko značajnije i protežu se na razvoj nekoliko ključnih industrijskih grana. Razvoj sportske infrastrukture, uključujući izgradnju stadiona, sportskih centara i rekreativnih prostora, stimulira građevinski sektor i srodne industrije kao što su proizvodnja građevinskog materijala, inženjering i arhitektura. Ova infrastruktura, usmjerena ne samo na profesionalni sport, već i na rekreaciju za građane, generiše nova radna mjesta i podstiče ekonomski rast u različitim sektorima. Dalje, ulaganja u sport podstiču rast novih tehnoloških industrija.

Razvoj naprednih sportskih tehnologija, poput senzora za praćenje performansi, analiza podataka i virtualne i proširene stvarnosti, stvara nove poslovne mogućnosti i poboljšava efikasnost sportskog menadžmenta. Saudijska Arabija može da se pozicionira kao lider u ovoj oblasti, izvozeći tehnologije i ekspertizu u druge zemlje. Tu je i rast u turizmu, koji postaje sve važniji faktor u diverzifikaciji saudijske ekonomije. Privatni sektor je "sve aktivniji u sportskoj industriji Saudijske Arabije, kroz ulaganja u sportske klubove, razvoj sportskih akademija i sponzoriranje sportskih događaja". (Public Investment Fund, 2023:7) Ulaganja u sport privlače međunarodne turiste, što generiše prihode u hotelijerstvu, ugostiteljstvu, prevozu i drugim srodnim sektorima. Ovaj rast turizma može stvoriti sinergiju sa drugim industrijskim granama, kao što je proizvodnja luksuznih roba i zanatskih proizvoda, doprinoseći ukupnom ekonomskom rastu. Sportski događaji i takmičenja privlače ne samo navijače, već i medijske kuće i marketinške agencije, što stvara nova radna mjesta u sektoru medija i marketinga. Kombinacija sportskog marketinga i medijskog pokrivanja poboljšava vidljivost Saudijske Arabije na globalnom nivou, što je ključno za privlačenje investicija i promociju brenda kraljevstva. Međutim, uspješna supstitucija izvoza zahtijeva kompleksnu politiku koja balansira između državnih intervencija i tržišnog mehanizma. Sportski turizam predstavlja sve važniji "segment saudijske turističke industrije, s velikim potencijalom za privlačenje stranih turista i ostvarivanje prihoda". (Saudi Tourism Authority, 2021:32)

Vlada Saudijske Arabije može da igra ključnu ulogu u kreiranju povoljnog investicionog okruženja, ulaganjem u infrastrukturu, pružanjem poreskih olakšica i podržavanjem razvoja ključnih tehnologija. Istovremeno, važno je promovisati konkurentnost i obezbijediti uslove za rast privatnog sektora. Ovaj pristup kombinuje prednosti planske ekonomije i slobodnog tržišta, stvarajući dinamičnu i adaptivnu ekonomiju. Uspjeh ovog procesa zavisi od razvoja ljudskih resursa. Inicijative za obrazovanje i obuku, fokusirane na razvoj vještina neophodnih za različite sektore, poput sportske tehnologije, menadžmenta i turizma, su ključne za obezbijedivanje kvalifikovane radne snage. Saradnja sa međunarodnim

univerzitetima i institucijama može pomoći u razvoju akademskih programa i pružanju stručnog usavršavanja. Posljedice supstitucije izvoza su dalekosežne i ne mogu se ograničiti samo na ekonomske faktore. Razvoj sportskog sektora može doprinjeti jačanju nacionalnog identiteta i stvaranju pozitivne slike Saudijske Arabije na međunarodnoj sceni. Jačanje meke moći ima pozitivan uticaj na privlačenje investicija, talenata i turizma. Istovremeno, održivi razvoj sportskog sektora zahtijeva pažljivo upravljanje okolišnim uticajima, uz korišćenje ekološki prihvatljivih materijala i tehnologija. Integracija održivih praksi u sportsku infrastrukturu i događaje može pomoći u smanjenju ugljeničnog otiska i promovisanju zelenog rasta. Međutim, ovaj proces nije bez izazova. Saudijska Arabija se suočava sa konkurencijom od drugih zemalja koje takođe ulažu u razvoj sportskog sektora. Da bi se zadržala konkurentnost, neophodno je kontinuirano ulaganje u inovacije i razvoj novih tehnologija. Pored toga, važno je obezbijediti da se koristi od sportskog razvoja ravnomjerno raspodijele, kako bi se smanjila nejednakost i poboljšao životni standard građana. Saudijska Arabija aktivan je konkurent drugim državama za "privlačenje velikih sportskih događaja i ulaganje u sportsku infrastrukturu, što mijenja globalni sportski krajolik". (Reuters, 2023:2)

Supstitucija izvoza³ podstaknuta ulaganjima u sport predstavlja stratešku priliku za Saudijsku Arabiju da izgradi održivu i diverzifikovanu ekonomiju. Takav proces, iako zahtijeva značajna ulaganja i kompleksnu politiku, može da transformiše ekonomiju kraljevstva, stvarajući nove poslovne mogućnosti, radna mjesta i poboljšavajući životni standard građana. Ovaj proces zahtijeva kontinuirane inovacije, pažljivo upravljanje resursima i fokusirani razvoj ljudskih resursa. Uspjeh ovog strateškog poteza može da definiše ekonomsku budućnost Saudijske Arabije, stvarajući snažnu i otpornu ekonomiju koja nije zavisna od izvoza fosilnih goriva. Ova transformacija ne samo da će obezbijediti ekonomsku sigurnost, već će i poboljšati imidž Saudijske Arabije na međunarodnoj sceni, pretvarajući je u globalnog lidera u sportu i inovaciji. Održivo upravljanje resursom i konstantna adaptacija na promjene na globalnom tržištu su neophodni kako bi se postigli dugoročni ekonomski ciljevi. Ulaganja Saudijske Arabije u globalni sport predstavljaju "novi trend, koji mijenja dinamiku tržišta i povećava konkurenciju među državama i investitorima". (Chadwick, 2023:1)

³ Uspjeh strategije supstitucije (zamjene) izvoza zavisi o efikasnom upravljanju sportskim sektorom i privlačenju stranih investicija. Istovremeno, potrebno je ulagati u razvoj domaćeg sportskog talenta, stvarajući nacionalni identitet i globalnu prepoznatljivost kroz sport. Ipak, diverzifikacija ekonomije zahtijeva dugoročan i održiv pristup, a ne samo kratkoročno ulaganje u spektakularne događaje. Suštinski, uspjeh ove strategije ključan je za dugoročnu ekonomsku stabilnost i prosperitet Saudijske Arabije.

Sport kao alat opšte liberalizacije

U srži savremene geopolitike leži moć meke diplomatije, a Saudijska Arabija strateški koristi sportsku diplomatiju kao moćno oružje za olakšavanje trgovinske i ekonomske liberalizacije, uz prilagođavanje svoje migracijske politike. Razumijevanje ovog dinamičnog odnosa zahtijeva ispitivanje kako se sportska ulaganja mogu koristiti za unaprijeđivanje međunarodnih odnosa, rast ekonomije i društvenu transformaciju. U tradiciji, kraljevstvo je temeljilo svoj uticaj prvenstveno na svojim značajnim rezervama nafte, no prepoznajući inherentnu volatilnost tržišta fosilnih goriva i sve veću potrebu za ekonomskom diverzifikacijom, Saudijska Arabija je ambiciozno krenula putem preoblikovanja svog globalnog imidža i geopolitičkog uticaja. U tom okviru sportska diplomatija se pojavila kao katalizator dubokih promjena, sposobna da projektuje sliku modernosti, otvaranja i dinamizma. Sportska ulaganja, koja obuhvataju spektar od osnivanja vrhunskih sportskih objekata i organizacije međunarodnih sportskih događaja, do podrške lokalnim sportskim timovima i inicijativama za razvoj mladih, nisu samo zabava, već su i strateška ulaganja u buduću privredu Saudijske Arabije. Ovi napori, pažljivo usklađeni sa ciljevima spoljne politike kraljevstva, imaju za cilj izgraditi diplomatske mostove, privući strana ulaganja i ojačati svoj uticaj na globalnoj pozornici. Sportska diplomatija je važan instrument saudijske "soft power" strategije, pomažući u izgradnji pozitivnih odnosa i jačanju međunarodne suradnje". (Al-Saud, 2021:5)

Sportska diplomatija kao sredstvo meke moći, u svom najosnovnijem obliku, odnosi se na moć uvjeravanja i privlačnosti, za razliku od oštne moći vojne ili ekonomske prisile. Sportska diplomatija služi kao platforma za "jačanje regionalne i globalne suradnje, potičući dijalog i razmjenu među državama kroz sport". (Ministry of Foreign Affairs, 2022:20) Ulaskom u globalni sportski pejzaž, Saudijska Arabija se pozicionira kao ključni akter, sa ciljem promovisanja saradnje i međunarodnog razumijevanja. Značajna ulaganja u sportske objekte, uključujući stadione, akademije i centre za obuku, služe kao manifestacija predanosti kraljevstva napretku i inovacijama. Ove strukture, koje često odražavaju napredak u dizajnu i tehnologiji, šalju snažnu poruku o modernosti i ambiciji Saudijske Arabije. Sposobnost domaćina velikih međunarodnih sportskih događaja, kao što su utakmice Svjetskog prvenstva, utrke Formule 1 i međunarodna golf prvenstva, ne samo da pokazuje logističku sposobnost kraljevstva, već privlači značajnu međunarodnu publiku, jačajući globalni brend Saudijske Arabije. Nadalje, podrška lokalnim sportskim timovima i inicijativama za razvoj mladih igra važnu ulogu u izgradnji društvenog kapitala i angažmana u zajednici. Uključivanje građana u sportske aktivnosti, podstiče kolektivni ponos i nacionalni identitet. Takve inicijative često idu

ruku pod ruku sa programima za poboljšanje zdravlja i fitnesa, što pridonosi opštem blagostanju društva. Razvijanjem jakog sportskog duha, kraljevstvo može njegovati okruženje koje pogoduje društvenoj koheziji, suradnji i dinamičnom društvu, a sve to su neophodni elementi u procesu ekonomske liberalizacije. U kontekstu trgovinske i privredne liberalizacije, sportska diplomatija igra ključnu ulogu u izgradnji povjerenja i jačanju međunarodnih odnosa. Sport nadilazi granice i kulture, te tako stvara zajednički temelj na kojem se mogu graditi odnosi. Kroz aktivno učestvovanje u međunarodnim sportskim takmičenjima, Saudijska Arabija može promovirati svoju zemlju kao pouzdanog partnera za trgovinu i ulaganje. Investiranje u sportske klubove, lige i događaje dio je saudijske strategije za jačanje veza sa drugim zemljama i ostvarivanje diplomatskih ciljeva". (Public Investment Fund, 2023:9)

Pozitivna interakcija sa sportistima, funkcionerima i posjetiocima iz različitih zemalja može ublažiti potencijalne negativne stereotipe, stvarajući prostor za otvorene i produktivne ekonomske odnose. Sportska diplomatija također pomaže u privlačenju stranih ulaganja. Uspješna organizacija međunarodnih sportskih događaja stvara pozitivno okruženje za investitore, dajući im samopouzdanje u stabilnost i ekonomski potencijal kraljevstva. Ulaganja u sportsku infrastrukturu ne samo da zadovoljavaju potrebe sportskog sektora, već pružaju i pogodnosti za razvoj drugih privrednih sektora, kao što su turizam, građevinarstvo i tehnologija. Pomenuta ulaganja stvaraju atraktivnije okruženje za inostrane kompanije, čime se podstiče protok kapitala i prenos tehnologije. Nadalje, sportska diplomatija može se koristiti za poticanje trgovinskih sporazuma i privrednih partnerstava. Kraljevstvo može iskoristiti svoje veze sa različitim sportskim organizacijama, kako bi podstaknuo bilateralne trgovinske odnose. Kroz sporazume o sponzorstvu, razmjene sportista i programe saradnje, Saudijska Arabija može stvoriti kanale za ekonomski angažman. Sportska diplomatija je strateško sredstvo koje se koristi za poboljšanje međunarodne reputacije kraljevstva, te promoviše ga kao otvoreno, progresivno i atraktivno mjesto za trgovinu. Osim trgovinske i privredne liberalizacije, sportska diplomatija može igrati ključnu ulogu u prilagođavanju saudijske migracijske politike.

Tradicionalno, kraljevstvo se u velikoj mjeri oslanjalo na strane radnike kako bi zadovoljilo svoje potrebe za radnom snagom, posebno u sektorima kao što su građevinarstvo, petrohemija i usluge. Međutim, preoblikovanjem privrede i naglaskom na razvoj ljudskih resursa, kraljevstvo sve više vidi potrebu za prilagođavanjem svoje migracione politike. Sportska diplomatija može biti koristan alat za privlačenje vještih stručnjaka i talentovanih sportista. Ulaganjem u sportske akademije i objekte za obuku, Saudijska Arabija može privući međunarodne stručnjake da obučavaju mlade saudijske sportiste i druge stručnjake, te se

razvija njihova stručnost i upravljanje znanjem. Takvo privlačenje talentovanih stručnjaka može doprinijeti razvoju stručne radne snage i inovacijskog ekosistema kraljevstva. Nadalje, pozitivna slika Saudijske Arabije kao sportske nacije, koja se projektuje putem sportske diplomatije, može privući međunarodne stručnjake u različitim drugim sektorima. Otvorenost i napredak povezani sa sportom mogu privući visokokvalifikovane radnike koji imaju važnu ulogu u raznolikoj ekonomiji. Otvorenost za međunarodne talente ne samo da može popuniti manjak radne snage, već takođe može podstaknuti kulturnu raznolikost i društveni napredak u zemlji. Sportska diplomatija, osim što privlači visokokvalifikovanu radnu snagu, takođe može olakšati integraciju migranata u zajednicu. Uključivanjem migranata u sportske aktivnosti i inicijative za izgradnju zajednice, kraljevstvo može stvoriti osjećaj pripadnosti i jednakosti.

Sport pruža zajedničku platformu za interakciju ljudi iz različitih kulturnih sredina, pridonoseći društvenoj koheziji i inkluziji. Kroz sportske inicijative, kraljevstvo može razvijati inkluzivnije društvo, što osigurava da se svim stanovnicima pruže iste mogućnosti za učešće i napredak. Važno je da se ekonomska liberalizacija, trgovinska i migracijska politika razvijaju u skladu sa vrijednostima i kulturnim normama kraljevstva. Stoga, sportska diplomatija treba biti u skladu sa širim ciljevima društvenog razvoja i održivosti. Istovremeno, važno je razviti mehanizme koji osiguravaju transparentnost, odgovornost i pravednost u svim sportskim aktivnostima. Uključivanje različitih grupa učesnika, uključujući vladu, sportiste, poslovne čelnike i članove zajednice, osigurava inkluzivan i sveobuhvatan pristup. Važno je shvatiti da je sportska diplomatija dugoročni proces koji zahtijeva strpljenje, dosljednost i prilagodljivost. Kraljevstvo mora ostati posvećeno ulaganju u sportsku infrastrukturu, talente i programe razvoja mladih, kako bi u potpunosti iskoristilo blagodati sportske diplomatije. Saudijska Arabija radi na stvaranju "dugoročnih rješenja za boravak sportskih profesionalaca, uključujući opcije za njihove porodice, kako bi potaknula njihov dugoročni angažman". (Saudi Vision 2030, 2020:23) Kraljevstvo mora uspostaviti snažne institucije za upravljanje sportskim sektorom i poboljšati kvalitetu sadržaja vezanih uz sport. Uspjeh sportske diplomatije kao oruđa meke moći u trgovinskoj i privrednoj liberalizaciji, kao i prilagođavanju migracione politike na kraju zavisi od sposobnosti kraljevstva da stvori okruženje koje se zasniva na povjerenju i međusobnom poštovanju.

Promovisanjem dijaloga, učešća i uzajamnog razumijevanja, sportska diplomatija može pridonijeti izgradnji globalne zajednice. Sportska diplomatija ima ogroman potencijal za olakšavanje trgovinske i ekonomske liberalizacije i prilagođavanje migracione politike Saudijske Arabije. Ulaganjem u sport, kraljevstvo ne samo da može poboljšati svoj globalni imidž, već takođe može podstaknuti trgovinu, privući strana ulaganja i stvoriti inkluzivnije i

naprednije društvo. Ipak, uspješna sportska diplomatija zahtijeva strateško planiranje, predanost, dugoročno ulaganje i saradnju. Pored toga, sportska diplomatija ne smije se gledati izolovano, već se treba integrisati u širu strategiju privrednog razvoja i socijalne transformacije kraljevstva. Kroz učinkovito korištenje sportske diplomatije, Saudijska Arabija može osigurati svoju ekonomsku budućnost, poboljšati svoje globalne odnose i stvoriti veći životni standard za svoje građane, čime se utvrđuje da je ona istinski lider na globalnoj pozornici.

Paradoks protekcionizma: kako mudra saudijska politika stvara nove prilike

U složenom i često protivrječnom krajoliku globalne ekonomije, pojava novog protekcionizma predstavlja značajnu promjenu od dugog razdoblja liberalizacije tržišta. Ovaj fenomen, obilježen porastom trgovinskih barijera, povratkom nacionalističkih ekonomskih politika i naglaskom na domaće industrije, stvara izazove i prilike za države širom svijeta. U tom kontekstu, Saudijska Arabija, sa ambicioznom vizijom ekonomske diverzifikacije i globalnog uticaja, strateški koristi ulaganja u sport kao oblik meke moći, stvarajući duboku i logičnu vezu između ova dva naizgled različita fenomena. Umjesto da se gleda kao prepreka, novi protekcionizam može se zapravo transformisati u katalizator za saudijsku strategiju privredne transformacije vođene sportom, omogućujući kraljevstvu da zaobiđe tradicionalne prepreke trgovini i da se pozicionira kao ključni igrač na globalnoj pozornici. Sportska industrija u Saudijskoj Arabiji pokazuje snažan rast, sa potencijalom da značajno doprinese BDP-u zemlje, kroz turizam, maloprodaju i druge povezane sektore". (Ministry of Economy and Planning, 2021:56)

Predloženi pristup ne samo da se temelji na ekonomskim prednostima, već i na sposobnosti da se poveća geopolitički uticaj kroz meku moć i kulturnu privlačnost. Dakle, tradicionalno oslanjanje na izvoz fosilnih goriva ustupa mjesto novoj ekonomskoj paradigmi u kojoj sport, turizam i tehnološki razvoj stvaraju sinergiju za dugoročni rast. U suštini, protekcionizam, sa svojim naglaskom na nacionalne interese i domaću proizvodnju, postavlja izazov globalnom lancu vrijednosti i multilateralnim sporazumima, u kojemu se od država traži da pronalaze inovativne načine za prosperitet u manje otvorenijem okruženju. U ovoj klimi, Saudijska Arabija prepoznaje da se takmičenje na globalnoj pozornici ne može temeljiti isključivo na tradicionalnim ekonomskim modelima. Stoga, kraljevstvo aktivno promoviše konkurentnost kroz sport, strateški ulažući u vrhunske sportske objekte, organizaciju međunarodnih događaja i stvaranje ekosistema koji privlači globalne talente. Za razliku od zemalja koje se takmiče u proizvodnji ili izvozu sirovina, Saudijska Arabija se usmjerava na

stvaranje jedinstvene niše, zasnovane na mekoj moći i kulturnoj privlačnosti. Ova strategija ne samo da stvara ekonomske prilike, već i jača globalni imidž Saudijske Arabije kao inovativne i dinamične države. Konkretno, razvoj sportskog turizma služi kao ključni mehanizam za zaobilazanje protekcionističkih mjera. Iako trgovinske barijere ograničavaju slobodan protok robe, protok ljudi i usluga ostaje relativno neometan. Saudijska Arabija iskorištava ovu priliku masovnim ulaganjem u sportske događaje i turističku infrastrukturu, čime privlači međunarodne posjetioce. Ovi turisti ne samo da troše novac na smještaj, hranu i prevoz, već takođe podržavaju lokalne kompanije i kupuju lokalne proizvode, što pridonosi diverzifikaciji privrede. Sportski turizam tako postaje moćno oruđe za stvaranje privrednih prilika koje nisu direktno pogođene protekcionističkim ograničenjima. Povezano sa ovim, ulaganje u sportsku tehnologiju postaje ključno za održavanje konkurentnosti. U protekcionističkoj klimi, države su više usmjerene na razvoj vlastitih tehnologija i industrija, što Saudijska Arabija prepoznaje kao priliku.

Kroz opsežna ulaganja u sportske tehnologije, opremu i srodne industrije, kraljevstvo ne samo da jača svoju sportsku moć, već i uspostavlja nova industrijska područja. Ovaj pristup pruža mogućnost za izvoz, podstiče tehnološki razvoj, i omogućuje zemlji da se pozicionira kao predvodnik u novim područjima. Šire od toga, u vrijeme povećanog protekcionizma, diplomatski odnosi postaju sve značajniji u međunarodnoj trgovini i ulaganjima. Saudijska Arabija koristi ulaganja u sport kako bi jačala međunarodne veze i poboljšala svoj imidž. Uspješno organizovanje međunarodnih sportskih događaja i promocija sportske saradnje omogućava izgradnju odnosa i poboljšanje reputacije kraljevstva. Ovi diplomatski naponi mogu se pretvoriti u privrednu saradnju i bilateralne sporazume koji zaobilaze protekcionističke barijere. Uz to, sportska diplomatija djeluje kao moćno sredstvo za privlačenje stranih ulaganja. Iako protekcionizam stvara nesigurnost, ulaganja u sport i srodne industrije mogu pružiti sigurnije i otpornije prilike. Uz pozitivan imidž stvoren ulaganjem u sport, Saudijska Arabija može postati privlačna destinacija za strane ulagače koji žele iskoristiti nove mogućnosti. To takođe podstiče prinos kapitala, tehnologije i stručnosti iz stranih kompanija, što dodatno obogaćuje ekonomiju Saudijske Arabije.

U svjetlu ovih strategija, jačanje nacionalnog ponosa i društvene kohezije su elementi koji se ne mogu zanemariti. U vrijeme kada se naglašavaju nacionalni interesi, ulaganje u sport postaje ključno za stvaranje osjećaja zajedništva i kolektivnog identiteta. Sportski uspjesi mogu ujediniti naciju, dati joj ponos i osjećaj identiteta, što pridonosi stabilnosti i pozitivnom ekonomskom okruženju. Jačanje društvenih veza stvara osjećaj solidarnosti, što može pozitivno uticati na privredne aktivnosti i na domaću i na međunarodnu osnovu. Osim

navedenog, važno je napomenuti i ulogu ulaganja u sport u razvoju ljudskih resursa. U protekcionističkoj klimi, države su sve više usmjerene na razvoj unutrašnjih kapaciteta. Saudijska Arabija može stoga, koristiti svoja sportska ulaganja za podsticanje razvoja vještina i stručnosti. Kroz ulaganje u sportske akademije, programe obuke i razvoj ljudskog kapitala, Saudijska Arabija ne samo da jača svoju sportsku industriju, nego takođe stvara novu generaciju stručnjaka u različitim područjima, što dovodi do smanjenja zavisnosti o vanjskim radnicima i stvara samoodrživu ekonomiju temeljenu na vlastitim snagama. Logička veza između protekcionizma i ulaganja u sport kao meke moći proizlazi iz sposobnosti Saudijske Arabije da reinterpretira izazove kao prilike. Umjesto da bude žrtva globalnih protekcionističkih trendova, ona aktivno koristi sport kao strategiju za diverzifikaciju, inovaciju i diplomatsku angažovanost. Kroz sportska ulaganja, Saudijska Arabija stvara jedinstven ekonomski model koji se manje oslanja na tradicionalnu trgovinu roba, a više na turizam, tehnologiju i meku moć. Ovaj model omogućava kraljevstvu da zaobiđe potencijalne prepreke i postavi se kao bitan igrač u globalnoj ekonomiji. Međutim, važno je prepoznati da sprovođenje ove strategije zahtijeva koordinisani dugoročan pristup. Ulagačka politika mora biti pažljivo planirana i transparentna. Održivost sportske industrije takođe treba biti prioritet, uzimajući u obzir ekološke i društvene faktore. Digitalne platforme i društvene mreže koriste se za brendiranje saudijskog sporta na globalnom nivou, dosežući milione potencijalnih navijača i turista". (Ministry of Media, 2022:34)

Vlada mora uspostaviti efektivne mehanizme za praćenje napretka i prilagođavanje strategije prema potrebi, kako bi osigurala da ulaganje u sport stvarno donosi tražene ekonomske, društvene i geopolitičke koristi. Uz sve gore navedeno, od presudne je važnosti shvatiti da sportska ulaganja nisu samo kratkoročni taktički potez, već dio šire strategije za transformaciju Saudijske Arabije. U tom kontekstu, ulaganja u sport bi trebala biti usklađena sa drugim privrednim sektorima kako bi se ostvarili sinergijski učinci, jer bez koordinacije, strategija neće uspjeti. Kroz kombinaciju sportskog razvoja, tehnološke inovacije, turizma i diplomatske angažovanosti, Saudijska Arabija stvara održivi privredni model koji je otporan na vanjske šokove i privrednu neizvjesnost. U suštini, sportska ulaganja predstavljaju više od pukog sportskog takmičenja. Ona predstavljaju hrabru i inovativnu viziju budućnosti, koja se temelji na ekonomskoj diverzifikaciji, kulturnom uticaju i strateškoj prednosti. U protekcionističkom okruženju, sposobnost Saudijske Arabije da iskoristi meku moć sporta ne samo da otvara vrata privrednom rastu, već i omogućava kraljevstvu da se pozicionira kao globalni lider koji aktivno oblikuje ekonomski krajolik. Kroz ovo strateško ulaganje, Saudijska Arabija ne samo da mijenja svoju ekonomiju, već i svoj status u svijetu. Na taj način, ona stvara

model održivog rasta i privlačenja koji druge države mogu oponašati u protekcionističkom svijetu. Taj je model ne samo praktičan i održiv, već je i privlačan u mnogim dimenzijama, od diplomatije do ulaganja. Važno je imati na umu da je ova strategija dugoročna investicija, koja će zahtijevati kontinuitet, predanost i fleksibilnost. No, upravo to ulaganje daje Saudijskoj Arabiji moć da ne samo reaguje na promjene u svijetu, već i da aktivno oblikuje njegov tok, što joj daje jedinstvenu priliku da transformiše svoju poziciju u globalnoj ekonomiji i geopolitici.

Rast intraindustrijske razmjene kao posljedica ekspanzivnog saudijskog ulaganja u sport

U savremenom globalizovanom svijetu, trgovinski odnosi poprimaju sve složenije oblike, a jedno od najzanimljivijih područja je rast intraindustrijske razmjene, odnosno trgovine sličnim proizvodima i uslugama unutar iste industrijske grane. Saudijska Arabija, sa ambicioznim ciljevima ekonomske diverzifikacije i strateškim ulaganjem u sport kao oblik meke moći, nalazi se u jedinstvenoj poziciji da podstakne ovaj fenomen. Tradicionalno se kraljevstvo oslanjalo na izvoz nafte, no prepoznajući potrebu za širim ekonomskim temeljima, Saudijska Arabija je krenula putem strateških ulaganja u sport, sa ciljem ne samo podizanja svog globalnog imidža, već i pokretanja ekonomskog rasta, te posebno podsticanja intraindustrijske razmjene. Ova strategija, koja obuhvaća niz inicijativa, od izgradnje vrhunske sportske infrastrukture do organizacije međunarodnih sportskih događaja, stvara plodno tlo za povećanje razmjene roba i usluga u povezanim sektorima. U suštini, ulaganja u sport otvaraju niz prilika za intraindustrijsku razmjenu, jer ne podrazumijevaju samo same sportske aktivnosti, već i čitav niz popratnih sektora koji doprinose rastu te razmjene. Na primjer, izgradnja sportskih objekata zahtijeva građevinski materijal, opremu, inženjerske usluge i arhitektonski dizajn, što potiče trgovinu uslugama i proizvodima unutar građevinske industrije. Ovi proizvodi i usluge se često ne nabavljaju samo od domaćih firmi već i od inostranih partnera koji su specijalizovani u određenim područjima. Značajno je podsjetiti da "razvoj sportske tehnologije, kao što su analitika performansi i nosivi uređaji, stvara prilike za intraindustrijsku razmjenu gdje se tehnološka rješenja izvoze i uvoze između različitih zemalja sa visokim i niskim dohocima". (OECD, 2020:87). Isto tako, proizvodnja sportske opreme, odjeće, obuće i drugih sportskih potrepština takođe podstiče intraindustrijsku razmjenu. Saudijska Arabija, koja razvija svoje kapacitete u proizvodnji sportske opreme, može postati izvoznik tih proizvoda u druge zemlje, dok istovremeno uvozi proizvode slične kategorije, ali različitih brendova ili tehnologija, što je klasičan primjer intraindustrijske razmjene. Organizacija velikih sportskih događaja takođe ima značajnu ulogu u podsticanju

intraindustrijske razmjene; ovi događaji privlače veliki broj posjetioca iz različitih zemalja, što dovodi do povećane potražnje za uslugama smještaja, ugostiteljstva, transporta, zabave i srodnim područjima. Globalna trgovina "sportskom opremom i odjećom pokazuje snažan rast intraindustrijske razmjene, gdje zemlje istovremeno uvoze i izvoze slične proizvode, ali sa različitim dizajnom, markom ili tehnologijom". (World Trade Organization, 2021:112)

Lokalna kompanija koja uzme učešće u pružanju tih usluga se takmiči sa međunarodnim kompanijama koje dolaze na tržište, što takođe potiče razmjenu u istim industrijskim granama. Pored toga, potražnja za određenim brendovima i proizvodima koji su povezani sa tim događajima može podstaknuti uvoz, dok istovremeno Saudijska Arabija razvija vlastite brendove koje plasira na domaće, regionalno i globalno tržište. Medijski sektor takođe igra ključnu ulogu u podsticanju intraindustrijske razmjene. Prenosi sportskih događaja, stvaranje medijskih sadržaja vezanih uz sport, i razvoj digitalnih platformi za sportsko izvještavanje i zabavu stvaraju prilike za razmjenu u medijskoj i komunikacijskoj industriji. Saudijska Arabija ulaže u razvoj vlastitih medijskih kompanija koje stvaraju visokokvalitetne sadržaje i takmiču se sa međunarodnim medijskim kućama. To je takođe jedan od oblika intraindustrijske razmjene gdje se sadržaj prodaje, razmjenjuje i licencira između različitih firmi koje djeluju u istom industrijskom sektoru. Osim navedenog, "globalna trgovina medijskim pravima za sportske događaje i produkcija sportskog sadržaja stvaraju snažne tokove intraindustrijske razmjene, gdje se isti medijski proizvodi razmjenjuju u različitim oblicima i formatima". (Deloitte, 2022:34)

Tehnološki aspekt sporta takođe podstiče intraindustrijsku razmjenu. Razvoj naprednih sportskih tehnologija, poput analitike podataka, sportske opreme sa naprednim senzorima, i nosivih uređaja, otvara vrata razmjeni tehnologija i proizvoda između različitih kompanija koje se bave razvojem i proizvodnjom tih tehnologija. Napredak u analitici sportskih performansi podstiče "intraindustrijsku razmjenu, gdje se alati i platforme za analizu razmjenjuju između različitih sportskih klubova i akademija širom svijeta". (Sportradar, 2023:10)

Saudijska Arabija može učestvovati pa i biti vodeća u istraživanju i razvoju novih tehnologija, dok istovremeno uvozi tehnologiju i saraduje sa drugim tehnološkim firmama. Osim gore navedenih sektora, i sektor sportskog turizma ima veliku važnost u podsticanju intraindustrijske razmjene. Kada strani turisti posjećuju Saudijsku Arabiju radi učestvovanja na sportskim događajima, oni osim što koriste usluge smještaja i prevoza, takođe troše novac i na lokalne proizvode, suvenire i doživljaje. Time se stvaraju prilike za razmjenu unutar turističke i maloprodajne industrije, što takođe ima veliki uticaj na lokalnu privredu. Sportski turizam podstiče "intraindustrijsku razmjenu u turističkom sektoru, gdje zemlje istovremeno

privlače turiste na sportske događaje, ali i nude vlastite turističke proizvode u drugim zemljama". (UNWTO, 2019:56)

Međutim, rast intraindustrijske razmjene ne zavisi samo o ulaganjima u sport, već i o stvaranju povoljnog privrednog okruženja. To obuhvata reforme koje podstiču investicije, uklanjanje trgovinskih barijera, pojednostavljenje poslovnih procedura i stvaranje pravnog okvira koji pogoduje inovacijama. Saudijska Arabija, putem Vizije 2030, radi na stvaranju takvog okruženja, što joj omogućuje da iskoristi svoj potencijal u podsticanju intraindustrijske razmjene. Pored toga, važna je i saradnja sa drugim državama i regionalnim blokovima radi podsticanja trgovinskih sporazuma i olakšavanja razmjene roba, usluga i kapitala, a to direktno podstiče slobodan protok resursa i tehnologija što povećava intraindustrijsku razmjenu. Osim ekonomskih faktora, važnu ulogu ima i ljudski kapital.

Ulagачi u sport i srodne industrije stvaraju prilike za zapošljavanje i razvoj profesionalnih vještina. Obrazovanje i obuka u sportskom menadžmentu, marketingu, tehnologiji i medijima podstiču stvaranje kvalifikovane radne snage koja može aktivno uzeti učešće u intraindustrijskoj razmjeni. Osim profesionalnih vještina, važno je ulagati i u sport i zdravlje kako bi se razvile zdrave životne navike među građanima. Zdrava populacija je ključan faktor ekonomske produktivnosti i razvoja. Ulaganja u sport takođe doprinose unaprijeđenju zdravog životnog stila, što dugoročno može imati pozitivne učinke na ekonomiju. Intraindustrijska razmjena, osim što potiče privredni rast, takođe ima pozitivan uticaj na konkurentnost. Učešće na globalnom tržištu podstiče kompanije da poboljšavaju kvalitetu svojih proizvoda, usluga i procesa. Na taj se način stvara dinamičan privredni okoliš koji podstiče inovacije i kontinuirani napredak. Saudijska Arabija ima priliku da, putem ulaganja u sport, postane predvodnik u stvaranju takvog okruženja i iskoristi blagodati intraindustrijske razmjene. Međutim, važno je istaknuti da rast intraindustrijske razmjene ne ovisi samo o ekonomskim faktorima. Važnu ulogu imaju i kulturni faktori, imidž zemlje i javna percepcija. Saudijska Arabija, koristeći meku moć sporta, ima priliku da poboljša svoj globalni imidž, promoviše svoje vrijednosti i kulturu, te tako stvori pozitivno okruženje za međunarodnu saradnju i razmjenu. Sport je univerzalni jezik koji nadilazi kulturne razlike i može se iskoristiti za stvaranje mostova među različitim narodima. Uključivanje u međunarodna sportska takmičenja i unaprijeđenje sportskih vrijednosti mogu pomoći Saudijskoj Arabiji da se pozicionira kao otvorena, moderna i progresivna zemlja. Sve u svemu, ekspanzivna saudijska ulaganja u sport otvaraju niz prilika za rast intraindustrijske razmjene. Kroz razvoj sportske infrastrukture, organizaciju međunarodnih događaja, unaprijeđenje sportskog turizma, podsticanje tehnološkog razvoja, ulaganje u medije i razvoj ljudskih resursa, Saudijska Arabija

će podstaknuti trgovinu unutar različitih industrijskih sektora. Takav pristup ne samo da doprinosi ekonomskoj diverzifikaciji, već i jača konkurentnost, potiče inovacije i poboljšava globalni imidž kraljevstva. Međutim, važno je da se ovaj proces odvija u sinergiji sa drugim privrednim reformama i promjenama koje osiguravaju da se maksimalno iskoriste prednosti koje proizlaze iz rasta intraindustrijske razmjene. Strategija zahtijeva koordinisani pristup koji kombinuje vladine mjere, privatne investicije, obrazovanje i međunarodnu saradnju. Stoga, ulaganje u sport nije samo ulaganje u sport, već i u ekonomski rast, razvoj i budućnost Saudijske Arabije, i njezin uticaj na globalnu ekonomiju. Uz pravilno upravljanje, stratešku implementaciju i dugoročnu viziju, Saudijska Arabija će se uspješno pozicionirati kao ključni faktor u podsticanju intraindustrijske razmjene, stvarajući time održivu i diverzifikovanu ekonomiju.

Teorijski osvrt na model specifičnih faktora saudijskog ulaganja u sport

U složenoj mreži savremene globalne ekonomije, ulaganja u sport postaju sve značajniji pokretač ekonomskog rasta, društvenog razvoja i geopolitičkog uticaja. Saudijska Arabija, zemlja u tranziciji sa dugogodišnje zavisnosti o naftnom sektoru prema diverzificiranoj ekonomiji, strateški koristi ulaganja u sport kao moćno oruđe za postizanje svojih ambicioznih ciljeva. Za razumijevanje ekonomske logike i implikacija takvog pristupa, nužno je primijeniti teoriju specifičnih faktora, koja pruža analitički okvir za ispitivanje kako se ulaganja u određeni sektor, u ovom slučaju sport, utiču na raspodjelu resursa, dohodaka i opšti ekonomski razvoj u kontekstu specifičnih nacionalnih i globalnih okolnosti. Model specifičnih faktora, u svojoj srži, naglašava da različite industrije zahtijevaju različite faktore proizvodnje, a on "predviđa da će ulaganja u jedan sektor povećati dohodak onim faktorima koji su specifični za taj sektor, dok mogu smanjiti dohodak onima koji nisu specifični". (Stolper & Samuelson, 1941:61). U ekonomskoj analitičkoj nauci "model specifičnih faktora je model međunarodne trgovine koji se fokusira na uticaj trgovine na raspodjelu dohotka kada neki faktori proizvodnje nisu mobilni između različitih industrija" (Krugman, Obstfeld & Melitz, 2018:78)

Dok se neki faktori, poput kapitala, mogu relativno lako prelijevati između različitih sektora, drugi, poput specijalizovanih vještina i prirodnih resursa, mogu biti specifični za određenu industriju. Ovakva osnovna ideja ima duboke implikacije za analizu saudijskih ulaganja u sport, sa obzirom na jedinstveni skup resursa i konkurentskih prednosti kraljevstva, kao i izazove s kojima se suočava u kontekstu globalne ekonomije. U kontekstu Saudijske Arabije, kapital je, naravno, jedan od ključnih specifičnih faktora koji je dostupan za ulaganje

u sport. Kraljevstvo ima značajna finansijska sredstva, prvenstveno iz prihoda od nafte, koja mu omogućuju ulaganje u izgradnju vrhunskih sportskih objekata, organizovanje međunarodnih događaja i razvoj tehnologija povezanih sa sportom. Međutim, kapital sam po sebi nije dovoljan. Za uspješno ostvarivanje ciljeva, potrebno je i znanje, vještina i inovacija koji su specifični za sportsku industriju. Tu na scenu stupa uloga razvoja ljudskog kapitala, koji postaje specifičan faktor od strateške važnosti. Primarni je, a nikako sekundarni "ljudski kapital, koji obuhvata znanje, vještine i sposobnosti pojedinaca, ima ključnu ulogu u ekonomskom rastu i konkurentnosti". (Becker, 1993:1) Ulaganja u specifične sektore "mogu imati pozitivne efekte prelijevanja na druge sektore, podstičući inovacije, rast produktivnosti i razvoj vještina". (Romer, 1990:73). Saudijska Arabija, prepoznajući ovu činjenicu, ulaže u programe obuke za trenere, sportske menadžere, medijske stručnjake i sve one koji su uključeni u sportski ekosistem. Ta ulaganja, zajedno sa privlačenjem međunarodnih stručnjaka, pomažu u stvaranju kvalifikovane radne snage koja je specifična za sportski sektor. No, ljudski kapital sam po sebi nije jedini specifičan faktor koji određuje uspjeh saudijskih ulaganja u sport. Važna je i prisutnost prirodnih i kulturnih resursa. Kraljevstvo posjeduje jedinstvene pejzaže, od pustinja do obala, koji se mogu iskoristiti za razvoj turističkih odredišta temeljenih na sportskim aktivnostima. Van svake sumnje je da "određeni prirodni resursi i geografski položaji mogu stvoriti komparativnu prednost za zemlje u određenim industrijskim sektorima". (Porter, 1990:71) Osim toga, bogato kulturno nasljeđe Saudijske Arabije može se uključiti u sportske događaje, kako bi se stvorio jedinstven doživljaj za posjetitelje i učesnike. Specifičnost ovih faktora daje Saudijskoj Arabiji konkurentsku prednost u globalnom sportskom sektoru, koji se ne temelji samo na ulaganju kapitala, već i na kombinaciji resursa, znanja i kulturnog identiteta.

Sa teorijskog gledišta, model specifičnih faktora pomaže nam razumjeti kako se ulaganje u sport može odraziti na raspodjelu dohotka. U početku, ulaganje u sport uglavnom koristi onim sektorima koji su direktno povezani sa tim ulaganjem, poput građevinarstva, turizma i sportskih medija. Radnici u tim sektorima mogu zabilježiti rast plata i poboljšanje životnog standarda, što dovodi do promjena u raspodjeli dohotka unutar zemlje. No, dugoročno se očekuje da se koristi od ulaganja u sport prošire i na druge sektore privrede. Na primjer, razvoj sportske industrije može podstaknuti rast srodnih sektora, poput tehnologije, obrazovanja i zdravstva, stvarajući nove prilike za zapošljavanje i poboljšanje životnog standarda većeg dijela populacije. Važno je napomenuti da model specifičnih faktora takođe naglašava važnost interakcije između različitih sektora. Ulaganje u sport može imati efekte prelijevanja na druge sektore, ako postoji snažna povezanost među njima. Na primjer, razvoj

sportske infrastrukture može podstaći rast drugih privrednih sektora, kao što su hoteli, restorani i prevozne usluge. Osim toga, sportska ulaganja mogu podstaknuti inovacije u drugim područjima, kao što su digitalne tehnologije i komunikacije, što dugoročno koristi široj ekonomiji. Međutim, valja imati na umu da model specifičnih faktora ne daje samo pozitivnu perspektivu. Neizbježno je da ulaganje u sport može prouzvesti negativne rezultate u drugim sektorima. Na primjer, ako je naglasak prevelik na sport, mogu se zanemariti druga važna područja privrede, poput zdravstva ili obrazovanja, ili se sredstva mogu preusmjeriti iz tih sektora u sportski sektor. Zbog toga je uravnotežen i integrisan pristup ulaganju ključan. Osim toga, model specifičnih faktora pomaže nam analizirati uticaj ulaganja u sport na međunarodnu trgovinu. Saudijska Arabija, razvijajući svoje kapacitete u sportskom sektoru, može postati izvoznik sportskih usluga, tehnologija i iskustava, što će dovesti do poboljšanja trgovinskog bilansa. Van razumne sumnje, u svim zemljama "sportski turizam ima značajan potencijal za podsticanje ekonomskog rasta, kroz privlačenje stranih turista i generisanje prihoda u različitim sektorima, poput ugostiteljstva, prevoza i maloprodaje". (Gammon & Robinson, 2003:23)

Međutim, važno je da ta ulaganja nisu izolovana, nego da su povezana sa dugoročnom strategijom za ekonomski razvoj. Saudijska Arabija mora stvarati konkurentsku prednost u sportskom sektoru, što zahtijeva kontinuiranu inovaciju, poboljšanje kvalitete i razvoj novih proizvoda i usluga. Isto tako, Saudijska Arabija mora osigurati da je njezin sportski sektor otvoren i konkurentan, čime se osigurava priliv znanja, tehnologije i kapitala. Model specifičnih faktora takođe naglašava važnost institucionalnog okvira u podržavanju razvoja sportskog sektora. Saudijska Arabija mora stvoriti transparentan i učinkovit regulatorni sistem, kako bi osigurala da ulaganja u sport donose tražene rezultate. Vlada ima ključnu ulogu u stvaranju povoljnog okruženja za poslovanje, podsticanju investicija i rješavanju problema koji mogu nastati tokom sprovođenja strategije. Osim institucionalnog okvira, važna je i društvena i kulturna dimenzija. Ulaganje u sport mora biti usklađeno sa vrijednostima i kulturom Saudijske Arabije. Na kraju krajeva podsjetimo na jedno pravilo o kojem smo detaljno pisali u prvom poglavlju, a koje važi kako internacionalno tako i unutar države - da se "meka moć temelji na privlačnosti kulture, političkih ideala i politika. Ona se koristi za privlačenje i saradnju, za razliku od oštne moći koja se koristi za prisilu i dominaciju". (Nye, 2004:10)

Važno je promovisati pozitivne vrijednosti, poput *fair play*-a, timskog rada i zdravog života. Ulaganje u sport može poslužiti i kao sredstvo za socijalnu integraciju, unaprijeđenje zdravlja i dobrobiti građana. Stoga je važno da pristup ulaganju u sport ne bude isključivo ekonomski, nego da uključi i društvene i kulturne aspekte. U teorijskom kontekstu, model specifičnih faktora takođe omogućuje da analiziramo potencijalne izazove i rizike ulaganja u

sport. Jedan od ključnih rizika je preveliko oslanjanje na jedan sektor, što je poznato kao „nizozemska bolest“. Ako je prevelik naglasak na ulaganju u sport, mogu se zanemariti druga važna područja privrede, što u finalnom momentu može dovesti do ekonomske nestabilnosti. Isto tako, važno je uložiti u druge sektore koji mogu osigurati održiv razvoj u budućnosti. Iz tog razloga je diverzifikacija važna u strategiji ekonomskog razvoja Saudijske Arabije. Osim toga, ulaganje u sport može proisteći i etičkim i društvenim izazovima, ako nije pažljivo upravljano. Na primjer, važno je osigurati da se ulaganja u sport ne koriste za prikrivanje korupcije, pranja novca ili drugih nelegalnih aktivnosti. Važno je da je sistem praćenja transparentan, te da se u svakom trenutku može pratiti tok novca i napredak projekata. Isto tako, važno je naglasiti da ulaganje u sport treba biti održivo i odgovorno, sa obzirom na ekološke i društvene aspekte. Suštinski, model specifičnih faktora pruža koristan analitički okvir za razumijevanje složenosti i implikacija saudijskog ulaganja u sport. Taj model naglašava važnost specifičnih faktora proizvodnje, kao što su kapital, ljudski kapital, prirodni resursi i kulturno nasljeđe, u određivanju učinkovitosti tih ulaganja. Osim toga, model pomaže razumjeti implikacije na raspodjelu dohotka, međunarodnu trgovinu, te važnost institucionalnog okvira i održivog razvoja. Međutim, važno je da model specifičnih faktora nije jedini relevantan teorijski okvir. Saudijska Arabija mora u svojoj strategiji za ekonomski razvoj razmotriti i druge ekonomske teorije, kako bi se stvorio sveobuhvatan i uravnotežen pristup. Saudijska Arabija mora iskoristiti specifične faktore koji su joj dostupni kako bi ostvarila svoju ekonomsku viziju. Poučeni iskustvom znamo da "snažne institucije, uključujući transparentan pravni sistem i učinkovitu regulaciju, ključne su za stvaranje povoljnog poslovnog okruženja". (North, 1990:3)

Mjerenje nestabilnosti saudijske privrede i ekonomije nakon smanjenja rezervi fosilnih goriva i njihovi efekti u slučaju nezasnivanja zamjeneske industrijske grane (u ovom slučaju sportske industrije)

Saudijska Arabija, dugo oslonjena na prihode od izvoza nafte i drugih fosilnih goriva, suočava se sa ključnim izazovom: iscrpljivanjem ovih resursa i potencijalnom nestabilnošću ekonomije. Smanjenje rezervi fosilnih goriva stvara potrebu za diverzifikacijom ekonomije, kako bi se osigurala dugoročna ekonomska sigurnost i stabilnost. U slučaju neuspjeha u uspostavljanju zamjenskih industrijskih grana, Saudijska Arabija će se suočiti sa potencijalno ozbiljnim ekonomskim i društvenim posljedicama. Ključni činioci ekonomske nestabilnosti uključuju volatilnost prihoda, rast javnog duga, zaposlenost i socijalnu koheziju. Mjerenje ove nestabilnosti zahtijeva korištenje različitih ekonomskih indikatora koji se trebaju

analizirati i pratiti kroz vrijeme. Jedan od glavnih indikatora je volatilnost prihoda vlade. Zavisnost o prihodima iz sektora fosilnih goriva čini saudijsku ekonomiju izrazito osjetljivim na promjene cijena nafte na globalnim tržištima. Značajna volatilnost cijena nafte čini "ekonomije koje zavise o nafti izuzetno ranjivima na ekonomske šokove i fiskalne nestabilnosti". (International Monetary Fund, 2022:45)

Fluktuacije cijena mogu dovesti do naglih promjena u državnim prihodima, što može ugroziti državni budžet i planirane investicije. Nedostatak diverzifikacije znači da Saudijska Arabija nema alternative za ublažavanje ovih uticaja, što stvara ekonomsku nestabilnost i povećava rizik od finansijskih kriza. Kao što su pokazali događaji iz 2014. godine, kada je cijena nafte naglo pala, pad prihoda iz ovog sektora direktno je uticao na saudijsku ekonomiju, što je dovelo do smanjenja javnih rashoda i otpuštanja radnika. Ovo je primjer kako se zavisnost o fosilnim gorivima može pretvoriti u direktan ekonomski šok. Drugi ključni pokazatelj je rast javnog duga. Smanjenje prihoda iz izvoza nafte i drugih fosilnih goriva može dovesti do povećanja deficita u državnom proračunu. Kako bi se finansirale javne usluge i investicije, vlada Saudijske Arabije može se oslanjati na zaduživanje, što dovodi do povećanja javnog duga. Visok javni dug može stvoriti ekonomsku nestabilnost, jer otežava upravljanje javnim finansijama, povećava rizik od finansijskih kriza i smanjuje sposobnost vlade da reaguje na nepredviđene ekonomske šokove. U slučaju da se ne uspostavi dovoljno jaka zamjenska industrijska grana, rast javnog duga mogao bi postati eksponencijalan. Osim toga, ekonomski gledano "pad cijena nafte često dovodi do povećanja javnog duga u zemljama izvoznicama nafte, jer se vlade moraju zaduživati kako bi finansirale javne rashode". (World Bank, 2021:78)

Razvoj sportske industrije, kao što je zamišljeno u okviru Vizije 2030, trebao bi biti ključan u diverzifikaciji ekonomije i smanjenju zavisnosti o fosilnim gorivima. Ulaganja u sport, uključujući infrastrukturu, događaje i medijski sadržaj, mogu generisati nove prihode i stvoriti nova radna mjesta. No, u slučaju neuspjeha ove inicijative, zavisnost o prihodima iz sektora fosilnih goriva ostaje visoka, što dovodi do rasta javnog duga. Rast nezaposlenosti je još jedan indikator ekonomske nestabilnosti. Smanjenje prihoda iz sektora fosilnih goriva može dovesti do smanjenja investicija u drugim sektorima, što stvara gubitak radnih mjesta. Ova situacija može dodatno pogoršati ekonomsku nestabilnost, dovesti do socijalnih nemira i smanjiti opšti životni standard. Diverzifikacija ekonomije kroz razvoj sportske industrije nudi potencijal za stvaranje novih radnih mjesta u različitim sektorima, poput građevinarstva, turizma, medija i tehnologije. U slučaju neuspjeha, nezaposlenost će vjerojatno rasti, što će ugroziti socijalnu koheziju i stabilnost.

Nestabilnost ili sama propast saudijske ekonomije, u nedostatku uspješne zamjenske industrijske grane, mogla bi dovesti do ozbiljnih društvenih posljedica. Visoka nezaposlenost, smanjenje životnog standarda, i smanjenje prihoda mogli bi podstaći socijalne nemire i smanjiti socijalnu koheziju. To bi dovelo do nezadovoljstva građana i negativno uticalo na stabilnost zemlje. Razvoj sportske industrije predstavlja ključan faktor u osiguravanju socijalne kohezije i stabilnosti. Ulaganja u sport mogu generisati nove prilike za mlade, podstičući nacionalni identitet i stvarajući pozitivnu sliku kraljevstva u globalnom kontekstu. No, u slučaju neuspjeha, nestabilnost bi se mogla pogoršati, što bi imalo duboke i dugoročne posljedice na društvo. Mjerenje ekonomske nestabilnosti zahtijeva sveobuhvatan pristup, uključujući korištenje različitih ekonomskih indikatora, poput volatilnosti prihoda, javnog duga, nezaposlenosti i socijalne kohezije. Prateći ove indikatorom kroz vrijeme, Saudijska Arabija može dobiti jasan uvid u dinamiku svoje ekonomije, a to bi omogućilo donošenje pravovremenih i efikasnih politika. Važno je znati da "pad u prihodima od izvoza nafte i neuspješna diverzifikacija ekonomije može dovesti do rasta nezaposlenosti i socijalnih nemira". (ILO, 2021:67)

Razvoj sportske industrije, kao zamjenske industrijske grane, predstavlja strateški važan potez u osiguravanju dugoročne ekonomske i socijalne stabilnosti Saudijske Arabije. Uspjeh ove strategije uveliko zavisi o pravilnom planiranju, efikasnom ulaganju, inovacijama i stvaranju povoljnog okruženja za rast i razvoj. Međutim, u slučaju neuspjeha, Saudijska Arabija se suočava sa potencijalno ozbiljnim ekonomskim i društvenim posljedicama, što naglašava važnost daljeg praćenja ekonomske stabilnosti i razvoja srodnih strategija. Održiva ekonomija, zasnovana na raznolikim sektorima, ključna je za budućnost Saudijske Arabije, a sport može igrati ključnu ulogu u tome. Međutim, bez dobro osmišljene strategije i odgovarajućeg praćenja, rizik od ekonomske nestabilnosti ostaje visok. I nauka i struka tvrde da je "ekonomska diverzifikacija ključna za osiguravanje dugoročne privredne stabilnosti i otpornosti na ekonomske šokove u zemljama izvoznicama nafte". (United Nations, 2020:22)

Zaključak

Istraživanje sportske diplomatije Saudijske Arabije kao instrumenta meke moći predstavlja kompleksnu analizu transformacije jedne od najutjecajnijih država Bliskog istoka u globalnog igrača koji koristi sport kao sredstvo za postizanje strateških ciljeva. Kroz sveobuhvatnu studiju slučaja, ovaj rad je istražio višedimenzionalne aspekte saudijske sportske strategije, njene motivacije, implementaciju i efekte na regionalnom i globalnom nivou. Posebno je istražena evolucija saudijske meke moći od tradicionalnih izvora zasnovanih na religijskom uticaju i naftnom bogatstvu prema inovativnim pristupima koji uključuju sportske investicije, kulturnu diplomatiju i strateška partnerstva. Inovativno saznanje do kojeg se došlo jeste da Saudijska Arabija ne koristi sportsku diplomatiju samo kao sredstvo za poboljšanje imidža (*sportswashing*), već kao sveobuhvatnu strategiju ekonomske transformacije koja integrira sport sa tehnološkim razvojem, turizmom i stvaranjem novih industrijskih grana. Analiza je pokazala da saudijske investicije u sport, koje premašuju 51 milijardu dolara od 2016. godine, predstavljaju najambiciozniji pokušaj korištenja sporta kao katalizatora ekonomske diverzifikacije u istoriji.

Kroz komparativnu analizu sa drugim državama Perzijskog zaliva, posebno Katarom i UAE, istraživanje je identifikovalo jedinstvene karakteristike saudijskog pristupa. Za razliku od Katara koji se fokusirao na organizaciju mega-događaja (FIFA Svjetsko prvenstvo 2022) ili UAE koji su se koncentrisali na vlasništvo nad prestižnim klubovima, Saudijska Arabija primjenjuje holistički pristup koji obuhvata: stvaranje novih sportskih liga (LIV Golf), masovne investicije u domaću ligu (Saudijska Pro Liga), preuzimanje stranih klubova (Newcastle United), organizaciju raznovrsnih sportskih događaja i razvoj sportske infrastrukture. Ova diversifikacija sportskog portfolija predstavlja inovaciju u pristupu sportskoj diplomatiji koja minimizira rizike i maksimizira potencijalne koristi.

Ekonomska analiza je otkrila da sportska diplomatija ima potencijal da generiše eksplozivan rast spoljnotrgovinskog suficita kroz nekoliko mehanizama: razvoj intraindustrijske razmjene u sportskim i povezanim sektorima, supstituciju izvoza kroz stvaranje novih izvoznih industrija zasnovanih na sportu, i privlačenje stranih investicija kroz poboljšanje međunarodnog imidža. Model specifičnih faktora pokazao je kako Saudijska Arabija koristi svoje jedinstvene resurse - finansijski kapital iz naftnih prihoda, geografski položaj, kulturno naslijeđe i političku stabilnost - za stvaranje komparativnih prednosti u globalnoj sportskoj industriji.

Posebno značajan doprinos ovog istraživanja je identifikacija sportske diplomatije kao instrumenta opšte liberalizacije. Analiza je pokazala da sportske investicije služe kao katalizator za šire društvene promjene, uključujući povećanje prava žena, liberalizaciju kulturnih normi i otvaranje prema stranim uticajima. Paradoksalno, u eri novog protekcionizma, Saudijska Arabija koristi sport za zaobilazanje trgovinskih barijera i stvaranje novih oblika ekonomske saradnje koji nisu podložni tradicionalnim ograničenjima. Istraživanje efekata saudijske sportske diplomatije pokazalo je značajne rezultate na više nivoa. Na regionalnom planu, sportska diplomatija je pomogla Saudijskoj Arabiji da ojača svoju poziciju lidera u odnosu na regionalne rivale i da stvori nove kanale za diplomatsku komunikaciju, uključujući poboljšanje odnosa sa Iranom. Na globalnom nivou, uprkos kontinuiranim kritikama vezanim za ljudska prava, Saudijska Arabija je uspjela da transformiše svoju percepciju od zatvorene, konzervativne monarhije u dinamičnu državu koja privlači globalne sportske zvijezde i investicije.

Međutim, istraživanje je takođe identifikovalo značajne izazove i rizike. Pitanje održivosti trenutnog nivoa investicija, autentičnosti sportske kulture i balansiranja između modernizacije i očuvanja kulturnog identiteta ostaju ključni izazovi. Kritike vezane za "sportswashing" i probleme ljudskih prava nastavljaju da prate saudijske sportske inicijative, što može ograničiti efektivnost sportske diplomatije kao instrumenta meke moći.

Teorijski doprinos ovog rada ogleda se u proširenju koncepta meke moći kroz demonstraciju kako se sport može koristiti ne samo za projekciju uticaja, već i za fundamentalnu ekonomsku i društvenu transformaciju. Rad je pokazao da sportska diplomatija 21. vijeka prevazilazi tradicionalne okvire javne diplomatije i postaje integrisani instrument državne strategije koji povezuje ekonomske, političke i društvene ciljeve. Praktične implikacije istraživanja su višestruke. Za kreatore politika, rad pruža uvid u to kako se sport može koristiti kao instrument za postizanje kompleksnih strateških ciljeva. Za sportsku industriju, saudijske investicije predstavljaju novu realnost koja mijenja globalni sportski pejzaž. Za akademsku zajednicu, ova studija otvara nova pitanja o odnosu između sporta, politike i ekonomije u savremenom svijetu.

Sportska diplomatija Saudijske Arabije predstavlja fascinantno primjer kako tradicionalna monarhija može koristiti savremene instrumente meke moći za transformaciju svoje pozicije u globalnom sistemu. Uspjeh ove strategije će u konačnici zavisiti od sposobnosti Saudijske Arabije da balansira između ambicioznih ciljeva modernizacije i potrebe za održavanjem društvene stabilnosti i kulturnog identiteta. Bez obzira na konačni ishod, saudijska sportska diplomatija već je izvršila značajan uticaj na globalnu sportsku industriju i

postavila nove standarde za korištenje sporta kao instrumenta državne strategije. Buduća istraživanja trebaju pratiti dugoročne efekte ovih investicija i njihov uticaj na ekonomsku diverzifikaciju, društvenu transformaciju i geopolitičko pozicioniranje Saudijske Arabije u post-naftnoj eri.

Literatura

1. AGBI. (2024, Jul 15). Saudi PIF ups stake in Newcastle United to 85%. <https://www.agbi.com/business-of-sport/2024/07/saudi-pif-ups-stake-in-newcastle-united-to-85/>
2. AGBI. (2025, maj). Abu Dhabi doubles down on global sports investment. <https://www.agbi.com/business-of-sport/2025/05/abu-dhabi-doubles-down-on-global-sports-investment/>
3. Al-Atawneh, M. (2021). *The Political Architecture of Saudi Arabia: Islamic Heritage and Theocratic State*. Routledge. <https://www.routledge.com/The-Political-Architecture-of-Saudi-Arabia-Islamic-Heritage-and-Theocratic/Al-Atawneh/p/book/9781032089218>
4. Al-Hudaitha, A. (2023). Sports as a Tool for Economic Diversification in the Gulf: The Case of Saudi Arabia. *Journal of Arabian Studies*, 11(1), 78-98. <https://doi.org/10.1080/21534764.2023.2168741>
5. Al Jazeera. (2023). Saudi Arabia and Iran agree to restore diplomatic relations. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/10/iran-saudi-arabia-agree-to-restore-relations-in-talks-in-beijing>
6. Al-Khateeb, F. (2022). *Saudi Arabian Culture: Perspectives on History, Art, and Traditions*. I.B. Tauris. <https://www.bloomsbury.com/uk/saudi-arabian-culture-9780755645114/>
7. Al Omran, A. (2022). Saudi Arabia seeks new image with sport and entertainment drive. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/9a62cdd3-7ded-4592-8796-f18898887a0f>
8. Al-Rasheed, M. (2016). *Muted modernists: The struggle over divine politics in Saudi Arabia*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190496826.001.0001>
9. Al-Rasheed, M. (2018). *Salman's Legacy: The Dilemmas of a New Era in Saudi Arabia*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190901745.001.0001>
10. Al-Rasheed, M. (2021). *The Son King: Reform and Repression in Saudi Arabia*. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/the-son-king-9780197575130>
11. Al-Rasheed, M. (2022). *A History of Saudi Arabia*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/history-of-saudi-arabia/C22D7C7C9386E8518ED752BD5A6267E0>
12. Al-Rasim, S. (2022). The Wahhabi Mission and Saudi Arabia. *Lonaard Journal*, 12(3), 45-61. <https://www.lonaard.org/journal/>
13. Al-Sharif, M. (2023). Geopolitical Challenges to Saudi Vision 2030. *Middle East Policy*, 30(1), 95-110. <https://www.mepc.org/journal/>
14. Al-Suwailem, S. (2021). Saudi Arabia's Economic Diversification and Vision 2030: Achievements and Challenges. *Journal of Political Economy of the Middle East*, 3(1), 25-47. <https://doi.org/10.1080/25739638.2021.1896481>
15. Al Sulami, M. (2023). Women's Rights in Saudi Arabia: Progress and Challenges. *Journal of Middle Eastern Studies*, 45(2), 218-235. <https://www.tandfonline.com/journals/fmes20>
16. Alsweilem, K. (2022). *The Future of Oil and Fiscal Sustainability in Saudi Arabia*. The Arab Gulf States Institute in Washington. <https://agsiw.org/publications/the-future-of-oil-and-fiscal-sustainability-in-saudi-arabia/>

17. Amnesty International. (2024a, Dec 12). Global: Confirmation of Saudi Arabia as 2034 FIFA World Cup host puts many lives at risk. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/12/global-confirmation-of-saudi-arabia-as-2034-fifa-world-cup-host-puts-many-lives-at-risk/>
18. Amnesty International. (2024b, Nov 12). Global: FIFA should halt process for 2034 World Cup bid and demand credible human rights strategy for 2030. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/11/global-fifa-should-halt-process-for-2034-world-cup-bid-and-demand-credible-human-rights-strategy-for-2030/>
19. AP News. (2024, Jan 6). Anthony Joshua to fight MMA star Francis Ngannou in Saudi Arabia. <https://apnews.com/article/joshua-ngannou-saudi-fury-wilder-853aff91892b9cbe10cad708c6aa300e>
20. Arab News. (2021, Oct 29). Golf legend Greg Norman named CEO of new Saudi PIF majority owned firm LIV Golf Investments. <https://www.arabnews.com/node/1957671/sport>
21. Arab Youth Survey. (2023). ASDA'A BCW Arab Youth Survey 2023. ASDA'A BCW. <https://arabyouthsurvey.com/>
22. Aston Martin F1 Team. (n.d.). Celebrating the Saudi Arabian Grand Prix alongside Aramco. <https://www.astonmartinf1.com/en-GB/news/feature/celebrating-the-saudi-arabian-grand-prix-alongside-aramco>
23. Atkinson, C. (2010). Does Soft Power Matter? A Comparative Analysis of Student Exchange Programs 1980-2006. *Foreign Policy Analysis*, 6(1), 1-22. <https://www.jstor.org/stable/24909875>
24. Atlantic Council. (2024, 3. januar). Gulf states are vying for sports fans' hearts and minds—one sovereign wealth fund at a time. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/gulf-states-soccer-sports-sovereign-wealth-fund/>
25. Atlantic Council. (2024, Januar 18). The real reason the Saudi government is investing in sports. Hint: It's not to impress you. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/saudi-arabia-sportswashing-investment-sports/>
26. Baker, C. (2020). Sport Diplomacy and the Global South: Bridging Divides. *Sport in Society*, 23(1), 129-144. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1696520>
27. Batrawy, A. (2022). Culture and Arts in Modern Saudi Arabia. *Middle East Journal*, 76(2), 267-284. <https://www.mei.edu/publications/middle-east-journal>
28. Berridge, G. R. (2010). *Diplomacy: Theory and Practice* (4th ed.). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230277359>
29. Bjola, C. (2017). Propaganda in the digital age. *Global Affairs*, 3(3), 189-191. <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1427694>
30. Bloomberg. (2023, 16. februar). NBA Teams Become Investment Target for Qatar, Abu Dhabi. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-16/nba-teams-become-target-for-mubadala-and-qatar-investment-authority>
31. BP Statistical Review of World Energy. (2023). BP Statistical Review of World Energy 2023. BP. <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>
32. Business Wire. (2024, Dec 31). Saudi Pro League Report 2024/2025: A Comprehensive Overview of its Business Operations - ResearchAndMarkets.com. <https://www.businesswire.com/news/home/20241231513427/en/Saudi-Pro-League-Report-20242025-A-Comprehensive-Overview-of-its-Business-Operations---ResearchAndMarkets.com>

33. CEO Today. (2024, Oct 20). Saudi Pro League Makes Waves in Global Football Earnings. <https://www.ceotodaymagazine.com/2024/10/saudi-pro-league-makes-waves-in-global-football-earnings/>
34. Chadwick, S. (2018). Sportwashing and the Tangled Webs We Weave. *The International Journal of Sports Ethics*, 2(1), 9-27. <https://doi.org/10.1080/17430437.2018.1445991>
35. Chatin, M. (2013). Brazil: a new powerhouse without military strength? BRICS and Beyond: The International Political Economy of the Emergence of a New World Order, 295-316. <https://doi.org/10.4324/9781315580913>
36. Chen, Q. (2017). China's public diplomacy: the rise of Confucius Institutes. *China: An International Journal*, 15(1), 105-126. <https://muse.jhu.edu/article/654488>
37. Cimerfraj.hr. (2022). Svjetsko prvenstvo 2022.: Nogomet kao prilika za brzi razvoj turizma u Kataru. <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/svjetsko-prvenstvo-2022>
38. CIVICUS. (2024, Decembar 20). Saudi sportswashing plunges new depths. <https://lens.civicus.org/saudi-sportswashing-plunges-new-depths/>
39. Clinton, H. (2009, January 13). Nomination Hearing To Be Secretary of State. Statement before the Senate Foreign Relations Committee. <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/01/115196.htm>
40. CNBC. (2023, Januar 6). Saudi Arabia's cash splurge on soccer could cause ripple effects across the sports world. <https://www.cnbc.com/amp/2023/01/06/saudi-arabias-new-love-for-soccer-could-cause-ripple-effects.html>
41. CNBC. (2025, Apr 24). CNBC Sport: Saudi push into boxing looks different than other investments. <https://www.cnbc.com/2025/04/24/cnbc-sport-saudi-boxing-deal-looks-different-than-other-investments.html>
42. Commins, D. (2020). The Wahhabi Mission and Saudi Arabia. I.B. Tauris. <https://www.bloomsbury.com/uk/wahhabi-mission-and-saudi-arabia-9781845110802/>
43. Copeland, D. (2011). The Seven Paradoxes of Public Diplomacy. In A. Fisher & S. Lucas (Eds.), *Trials of Engagement: The Future of US Public Diplomacy* (pp. 183-199). Martinus Nijhoff Publishers. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004179721.i-304.62>
44. Council on Foreign Relations. (2023, Juli 13). Saudi Arabia's Investments Raise Questions of 'Sportswashing'. <https://www.cfr.org/in-brief/saudi-arabias-investments-raise-questions-sportswashing>
45. Digital Saudi Authority. (2023). Saudi Digital Transformation Strategy. Digital Saudi Authority. <https://www.mcit.gov.sa/en/digital-transformation>
46. Dorsey, J. M. (2015). How Qatar is its using sports to isolate Bahrain. *Middle East Soccer*. <https://www.middleeastsoccer.com/category/qatar/>
47. Dorsey, J. M. (2019). *The Turbulent World of Middle East Soccer*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190915438.001.0001>
48. Dorsey, J. M. (2020). *Sports, politics and society in the Middle East*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190065218.001.0001>
49. Dorsey, J. M. (2023). Saudi Arabia, sports diplomacy and authoritarian capitalism in world politics. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 15(4), 531-547. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19406940.2023.2206402>
50. ESPN. (2025, Apr 15). Saudi Arabia interested in owning F1 team prince says. https://www.espn.com/f1/story/_/id/44680751/saudi-arabia-interested-owning-f1-team-prince-says
51. Ettinger, A. (2023). The Geopolitics Behind Saudi Arabia's Sports Strategy. *The Conversation*. <https://theconversation.com/more-than-money-the-geopolitics-behind-saudi-arabias-sports-strategy-240512>

52. Europski parlament. (2022). Prijedlog rezolucije o stanju ljudskih prava u kontekstu Svjetskog prvenstva FIFA-e u Kataru. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0539_HR.html
53. European Parliament. (2023). EU-Saudi Arabia Relations. European Parliament Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)73_9351](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)73_9351)
54. Express Tribune. (2025, Apr). Max Verstappen offered €264 million by Aston Martin in Saudi-backed deal. <https://tribune.com.pk/story/2540768/max-verstappen-reportedly-offered-264-million-by-aston-martin-in-saudi-deal>
55. Farid, S. (2022). Identity and Change in Saudi Arabia. *International Journal of Middle East Studies*, 54(1), 125-142. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-middle-east-studies>
56. Farquhar, M. (2017). *Circuits of faith: Migration, education, and the Wahhabi mission*. Stanford University Press. <https://www.sup.org/books/title/?id=22653>
57. Foley, S. (2019). When oil isn't enough: Saudi diversification and MBS's Vision 2030. *Middle East Journal*, 73(4), 507-543. <https://doi.org/10.3751/73.4.11>
58. Gause, F. G. (2021). The Future of U.S.-Saudi Relations. *Foreign Affairs*, 100(2), 109-122. <https://www.foreignaffairs.com/articles/saudi-arabia/2021-03-02/future-us-saudi-relations>
59. Global Business Outlook. (2023, Juni 12). Saudi Vision 2030: Kingdom uses sports to boost economy and international relations. <https://globalbusinessoutlook.com/economy/kingdom-uses-sports-boost-economy-international-relations/>
60. Golf.com. (2021, Oct 29). 'This is only the beginning': Greg Norman to helm Saudi-funded golf investment group, reveals plans. <https://golf.com/news/greg-norman-ceo-saudi-funded-liv-investments-asian-tour/>
61. Golf Digest. (2021, Nov 1). Greg Norman on new Saudi-backed golf series: 'I can't explain how encouraged I am'. <https://www.golfdigest.com/story/greg-norman-q-and-a-asian-tour-liv-golf-investments-saudi-golf-group>
62. Golf Monthly. (2023, Feb 7). LIV Golf - All You Need To Know About The Saudi-Backed Series. <https://www.golfdigest.com/news/saudi-golf-league-everything-we-know-so-far>
63. Gregorić-Bon, N. (2019). Medijska diplomatija: RT i Al Džazira kao instrumenti meke moći. *Medijski dijalozi*, 12(34), 209-224. <https://medijalnadijalogseparat34.wordpress.com>
64. Grix, J., & Brannagan, P.M. (2016). Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' 'Soft Power' Strategies through Sports Mega-Events. *Diplomacy & Statecraft*, 27(2), 251-272. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1169791>
65. Hayden, C. (2012). *The Rhetoric of Soft Power: Public Diplomacy in Global Contexts*. Lexington Books. <https://rowman.com/ISBN/9780739142585/>
66. Hegghammer, T. (2021). *The Politics of Pan-Islam: Ideology and Organization*. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/the-politics-of-pan-islam-9780190087425>
67. Hertog, S. (2010). *Princes, Brokers, and Bureaucrats: Oil and the State in Saudi Arabia*. Cornell University Press. <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801476211/princes-brokers-and-bureaucrats/>

68. Hertog, S. (2021). Challenges to the Saudi Distributional State in the Age of Austerity. *Middle East Law and Governance*, 13(1), 1-22. <https://brill.com/view/journals/melg/melg-overview.xml>
69. Hoffman, J., Nye, J.S., & Peterson, S. (2020). *The Art of Economic Diplomacy: Sport Mega-Events and Emerging Economies*. Georgetown University Press. <https://press.georgetown.edu/book/georgetown/art-economic-diplomacy>
70. Hubbard, B. (2021). *MBS: The Rise to Power of Mohammed bin Salman*. Tim Duggan Books. <https://www.penguinrandomhouse.com/books/576175/mbs-by-ben-hubbard/>
71. Human Rights Watch. (2022). Saudi Arabia: Events of 2021. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/saudi-arabia>
72. Human Rights Watch. (2024, Januar 17). Saudi Government Uses European Football to Sportswash its Reputation. <https://www.hrw.org/news/2024/01/17/saudi-government-uses-european-football-sportswash-its-reputation>
73. Hvidt, M. (2022). Economic Diversification and Reform in Saudi Arabia: One Step Forward, Two Steps Back?. *European Foundation for South Asian Studies*. <https://www.efsas.org/publications/articles-by-efsas/>
74. IMF. (2021). Saudi Arabia: 2021 Article IV Consultation. IMF Country Report No. 21/149. <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/07/07/Saudi-Arabia-2021-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-50152>
75. Index.hr. (2023, Januar 11). Saudijska Arabija užurbano pokušava postati sportska velesila i na to troši milijarde. <https://www.index.hr/sport/clanak/saudijska-arabija-uzurbano-pokusava-postati-sportska-velesila-i-na-to-trosi-milijarde/2428131.aspx>
76. International Crisis Group. (2023). Yemen's War: No End in Sight. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/yemen>
77. Jones, T. (2023). *America's Oil Wars: Geopolitics and the Saudi-US Alliance*. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/americas-oil-wars-9780197575130>
78. Kamel, M. A. (2022). Saudi Arabia's global investment strategy: Between economic diversification and geopolitical hedging. *Journal of Arabian Studies*, 12(1), 49-73. <https://doi.org/10.1080/21534764.2022.2056429>
79. Karasik, T. (2022). Russia-Saudi Arabia Relations: Deepening Ties. *Gulf State Analytics*. <https://gulfstateanalytics.com/>
80. Kepel, G. (2006). *Jihad: The trail of political Islam*. I.B. Tauris. <https://www.bloomsbury.com/us/jihad-9781845112578/>
81. Kingdom of Saudi Arabia. (2016). *Vision 2030*. https://www.vision2030.gov.sa/media/rc0b5oy1/saudi_vision203.pdf
82. Kingdom of Saudi Arabia. (2021). *Vision 2030 Kingdom of Saudi Arabia*. Vision 2030. <https://www.vision2030.gov.sa/>
83. Kinninmont, J. (2021). *Vision 2030 and Saudi Arabia's Social Contract: Austerity and Transformation*. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/2021/07/vision-2030-and-saudi-arabias-social-contract>
84. Kobierecki, M.M. (2020). *Sports Diplomacy: Sports in the Diplomatic Activities of States and Non-state Actors*. Lexington Books. <https://rowman.com/ISBN/9781793619037/>
85. Kurlantzick, J. (2007). *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/yale/9780300117776.001.0001>
86. Layne, C. (2010). The Unbearable Lightness of Soft Power. In I. Parmar & M. Cox (Eds.), *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives* (pp. 51-82). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203856499>

87. Le Renard, A. (2021). *Western Privilege: Work, Intimacy, and Postcolonial Hierarchies in Dubai*. Stanford University Press. <https://www.sup.org/books/title/?id=31831>
88. Le Renard, A. (2022). Women's Rights in Saudi Arabia: Between Reform and Constraint. *Middle East Journal*, 76(1), 63-82. <https://www.mei.edu/publications/middle-east-journal>
89. Luša, Đ. (2016). Sport, politika i diplomacija: Analiza iz konstruktivističke perspektive. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/317846969_SPORT_POLITIKA_I_DIPLOMACIJA_ANALIZA_IZ_KONSTRUKTIVISTICKE_PERSPEKTIVE
90. Mahmood, S. (2021). Regional Diversity in Saudi Arabia: Culture, Society and Politics. *Journal of Arabian Studies*, 11(1), 75-93. <https://www.tandfonline.com/toc/rjab20/current>
91. Manor, I., & Segev, E. (2015). America's Selfie: How the US Portrays Itself on its Social Media Accounts. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (pp. 89-108). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315730844>
92. Manners, I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235-258. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>
93. Manzenreiter, W. (2010). The Beijing Games in the Western Imagination of China: The Weak Power of Soft Power. *Journal of Sport and Social Issues*, 34(1), 29-48. <https://doi.org/10.1177/0193723509358968>
94. Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230554931>
95. Middle East Institute. (2023). *Saudi-Israeli Relations: The Unspoken Alliance*. Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/saudi-israeli-relations-unspoken-alliance>
96. Ministry of Education, Saudi Arabia. (2023). *Education and Vision 2030*. Ministry of Education. <https://www.moe.gov.sa/en/Pages/vision2030.aspx>
97. Ministry of Health, Saudi Arabia. (2023). *Healthcare Transformation Strategy*. Ministry of Health. <https://www.moh.gov.sa/en/Pages/Default.aspx>
98. Moons, S. J. V. (2017). Determinants of economic diplomacy: the importance of international trade, national resources and foreign direct investment. *The World Economy*, 40(2), 390-416. <https://doi.org/10.1111/twec.12424>
99. Morgenthau, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *American Political Science Review*, 56(2), 301-309. <https://doi.org/10.2307/1952366>
100. Murray, S. (2018). *Sports Diplomacy: Origins, Theory and Practice*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315162676>
101. NEOM. (2023). *NEOM: A Vision of New Futures*. NEOM. <https://www.neom.com/en-us>
102. News Tribune. (2023, Jul 12). Saudi investment in PGA Tour will top \$1 billion, Norman will exit as LIV's CEO. <https://www.newstribune.com/news/2023/jul/12/saudi-investment-in-pga-tour-will-top-1-billion-norman-will-exit-as-livs-ceo/>
103. Northeastern University. (2024, Mart 5). Saudi Arabia's Sports Investments, Vision 2030 Met with Doubt. <https://news.northeastern.edu/2024/03/04/saudi-arabia-sports-investments/>
104. Novaković, V. (2023, Juli 14). VLADIMIR NOVAKOVIĆ: Nemojte se kladiti protiv Saudijske Arabije. Preokret. <https://preokret.info/index.php/2023/07/14/vladimir-novakovic-nemojte-se-kladiti-protiv-saudijske-arabije/>

105. NPR. (2024, Dec 11). Saudi Arabia will host the 2034 FIFA World Cup — a controversial pick. <https://www.npr.org/2024/12/11/g-s1-37742/saudi-arabia-fifa-world-cup-2034>
106. NUFC The Mag. (2023, Aug 6). Saudi Arabia PIF with SRJ Sports Investments announcement - Implications for Newcastle United? <https://www.themag.co.uk/2023/08/saudi-arabia-pif-with-srj-sports-investments-announcement-implications-for-newcastle-united/>
107. Nye, J. S. (1990). Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. Basic Books. <https://www.basicbooks.com/titles/joseph-s-nye/bound-to-lead/9780465007455/>
108. Nye, J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. Public Affairs. <https://www.publicaffairsbooks.com/titles/joseph-s-nye/soft-power/9781586483067/>
109. Nye, J. S. (2004b). Soft Power and American Foreign Policy. Political Science Quarterly, 119(2), 255-270. <https://doi.org/10.2307/20202345>
110. Nye, J. S. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. Foreign Affairs, 88(4), 160-163. <https://www.jstor.org/stable/20699631>
111. Nye, J. S. (2011). The Future of Power. Public Affairs. <https://www.publicaffairsbooks.com/titles/joseph-s-nye/the-future-of-power/9781586488925/>
112. Owen, T. (2015). Disruptive Power: The Crisis of the State in the Digital Age. International Affairs, 91(1), 211-213. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12195>
113. Pasha, A. (2019). Global citizenship as diplomacy: Diplomatic efforts of Saudi international students. Higher Education Politics & Economics, 5(1), 1-16. <https://doi.org/10.32674/hepe.v5i1.1174>
114. Peterson, J. E. (2022). Saudi Arabia Under Ibn Saud: Economic and Financial Foundations of the State. Saqi Books. <https://saqibooks.com/saqi/saudi-arabia-under-ibn-saud/>
115. Planet F1. (2022, Jul 15). Saudi's PIF to become second-largest Aston Martin stakeholder. <https://www.planetf1.com/news/saudi-arabia-purchase-aston-martin-stake/>
116. Planet Football. (2024, Dec 22). The 10 Saudi Pro League stars who have lost the most market value in 2024. <https://www.planetfootball.com/lists-and-rankings/saudi-pro-league-stars-lost-most-market-value-2024-neymar-mane>
117. Pomeps.org. (2023, 5. jul). The Rise of Gulf States' Investments in Sports: Neither Soft Power nor Sportswashing? <https://pomeps.org/the-rise-of-gulf-states-investments-in-sports-neither-soft-power-nor-sportswashing>
118. Qatar Sports Investments. (2024, 31. januar). Home - Qatar Sports Investments. <https://www.qsi.com.qa/>
119. Racer. (2025, Apr 15). Saudi Arabia interested in an F1 team 'if it makes sense'. <https://racer.com/2025/04/15/saudi-arabia-interested-in-an-f1-team-if-it-makes-sense/>
120. Radio Slobodna Evropa. (2023, Juni 19). Saudijska Arabija i Iran učvršćuju obnovljene veze. <https://www.slobodnaevropa.org/a/iran-saudijska-arabija-diplomatija/32464635.html>
121. Radio Slobodna Evropa. (2023, Septembar 7). Palestinski zahtjevi i normalizacija odnosa Saudijske Arabije i Izraela. <https://www.slobodnaevropa.org/a/saudijska-arabija-izrael-diplomatija-palestinci/32581141.html>

122. Reiche, D. (2020). *The Role of Sport in Qatar's International Politics*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839101007>
123. Reisinger, C. (2022). State-Owned Football Clubs and Human Rights: On the Benefits and Limits of 'Sportswashing' Narratives. *International Sports Law Journal*, 22(1), 141-157. <https://doi.org/10.1007/s40318-022-00217-2>
124. ResearchGate. (2023, September 25). Saudi Arabia's Public Investment Fund as a Tool for Economic Diversification and Sports Diplomacy. https://www.researchgate.net/publication/374157222_Saudi_Arabia's_Public_Investment_Fund_as_a_Tool_for_Economic_Diversification_and_Sports_Diplomacy
125. Reuters. (2025, Apr 15). Team ownership could be next F1 step for Saudi Arabia. <https://www.reuters.com/sports/formula1/team-ownership-could-be-next-f1-step-saudi-arabia-2025-04-15/>
126. Rofo, J.S. (2016). Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework. *Diplomacy & Statecraft*, 27(2), 212-230. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1169785>
127. Rofo, J.S., & Dichter, H.L. (2020). *Sport and Diplomacy: Games within Games*. Manchester University Press. <https://manchesteruniversitypress.co.uk/9781526131065/>
128. S&P Global. (2023). Saudi-China Relations: Beyond Oil. S&P Global Market Intelligence. <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/blog/>
129. Saudi 2034. (n.d.). Saudi Arabia FIFA World Cup 2034™. <https://saudi2034.com.sa/>
130. Saudi Green Initiative. (2023). Saudi Green Initiative Progress Report 2023. Saudi Green Initiative. <https://www.saudigreeninitiative.org/>
131. Saudi Press Agency. (2023). Saudi Vision 2030: Achievements and Ongoing Projects. Saudi Press Agency. <https://www.spa.gov.sa/viewstory.php?newsid=2354281>
132. Saudi Tourism Authority. (2023). Tourism Development Strategy. Saudi Tourism Authority. <https://sta.gov.sa/en/>
133. Saudi Vision 2030. (2023). Vision Realization Programs. Saudi Vision 2030. <https://www.vision2030.gov.sa/v2030/vrps/>
134. SetupinSaudi. (2025). Saudi Vision 2030: Progress in Sports. <https://www.setupinsaudi.com/en/saudi-vision-2030-progress-in-sports>
135. Sez nec, J. F. (2016). The Saudi energy changes: Strategic shift or tactical adjustment? Atlantic Council Issue Brief. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/the-saudi-energy-changes-strategic-shift-or-tactical-adjustment/>
136. Shaker, S. (2023). Religious Institutions in Saudi Arabia: Transformation and Continuity. *Journal of Islamic Studies*, 34(1), 32-51. <https://academic.oup.com/jis>
137. Shay, S. (2022). Beyond Sportswashing: The Case for Gulf Investment in European Football. *Middle East Policy*, 29(1), 19-35. <https://doi.org/10.1111/mepo.12583>
138. Shirbon, E. (2018). Saudi Arabia's soft power strategy: Foreign aid and regional influence. *The Washington Quarterly*, 41(1), 141-154. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2018.1445358>
139. Slaughter, A. M. (2017). *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/yale/9780300215649.001.0001>

140. Sovereign Wealth Fund Institute. (2023). Public Investment Fund of Saudi Arabia. Sovereign Wealth Fund Institute. <https://www.swfinstitute.org/profile/598cdaa60124e9fd2d05bc5a>
141. SportFive. (2023). Saudi Arabia's Prospects for Competing Globally in Sports. <https://sportfive.com/beyond-the-match/insights/saudi-arabia-sports>
142. Stratis. (2016, Januar 6). Teheran i Rijad, dva oka razroka. <https://stratis.ba/columns/teheran-i-rijad-dva-oka-razroka.html>
143. TBS News. (2023, Juni 7). Vision 2030: Saudi Arabia's master plan to use sports to boost their economy. <https://www.tbsnews.net/sports/vision-2030-saudi-arabias-master-plan-use-sports-boost-their-economy-645254>
144. Telegram.hr. (2016, 12. april). Derbi Perzijskog zaljeva novo je rivalstvo europskog nogometa. <https://www.telegram.hr/sport/derbi-perzijskog-zaljeva-novo-je-rivalstvo-europskog-nogometa/>
145. The Conversation. (2025, 20. mart). More than money: The geopolitics behind Saudi Arabia's sports strategy. <https://theconversation.com/more-than-money-the-geopolitics-behind-saudi-arabias-sports-strategy-240512>
146. The Conversation. (2025, Mart 20). More than money: The geopolitics behind Saudi Arabia's sports strategy. <https://theconversation.com/more-than-money-the-geopolitics-behind-saudi-arabias-sports-strategy-240512>
147. The Economist Intelligence Unit. (2023). Democracy Index 2022: A year of democratic stagnation. The Economist Intelligence Unit. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/>
148. The Globe and Mail. (2024, Decembar 18). Opinion: Accusing Saudi Arabia of sportswashing is simplistic. <https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-accusing-saudi-arabia-of-sportswashing-is-simplistic/>
149. The Nou Take. (2018, 17. septembar). Oil Classico: Manchester City, PSG and The Gulf. <https://thenoutake.wordpress.com/2018/09/17/oil-classico/>
150. Thompson, M. C. (2022). The Changing Structures of Power in Saudi Arabia. *Asian Affairs*, 53(1), 49-68. <https://www.tandfonline.com/toc/raaf20/current>
151. Top1000funds.com. (2023, 28. septembar). The ultimate trophy asset: When prestige is more important than returns. <https://www.top1000funds.com/2023/02/the-ultimate-trophy-asset-when-prestige-is-more-important-than-returns/>
152. Trunkos, J., & Heere, B. (2017). Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can Be Used to Improve International Relationships. *Case Studies in Sport Diplomacy*, 1-17. <https://doi.org/10.4324/9781315545998-1>
153. Tyler, M. C. (2016). *Transnational Connections: Culture, People, Places*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315538808>
154. Ulrichsen, K. C. (2022). *Qatar and the Gulf Crisis: A Study of Resilience*. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/qatar-and-the-gulf-crisis-9780197576243>
155. Vitalis, R. (2020). *Oilcraft: The Myths of Scarcity and Security That Haunt U.S. Energy Policy*. Stanford University Press. <https://www.sup.org/books/title/?id=31224>
156. Walker, C., & Ludwig, J. (2017). The Meaning of Sharp Power: How Authoritarian States Project Influence. *Foreign Affairs*, 96(6), 1-17. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power>
157. Wikipedia. (2024, Maj 14). Sportswashing in Saudi Arabia. https://en.wikipedia.org/wiki/Sportswashing_in_Saudi_Arabia
158. Wikipedia. (2025a). Qatar Sports Investments. https://en.wikipedia.org/wiki/Qatar_Sports_Investments

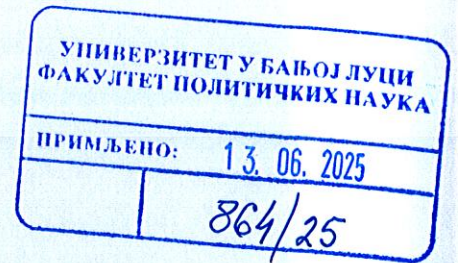
159. Wikipedia. (2025a, Apr 2). 2021 takeover of Newcastle United F.C. https://en.wikipedia.org/wiki/2021_takeover_of_Newcastle_United_F.C.
160. Wikipedia. (2025b). Svjetsko prvenstvo u nogometu – Katar 2022. https://hr.wikipedia.org/wiki/Svjetsko_prvenstvo_u_nogometu_–_Katar_2022
161. Wikipedia. (2025b, Feb 13). 2023–24 Saudi Pro League. https://en.wikipedia.org/wiki/2023–24_Saudi_Pro_League
162. Wikipedia. (2025c, Apr 7). Anthony Joshua. https://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Joshua
163. Wikipedia. (2025d, May 2). 2034 FIFA World Cup. https://en.wikipedia.org/wiki/2034_FIFA_World_Cup
164. Wikipedia. (2025e, Dec 12). Saudi Arabia 2034 FIFA World Cup bid. https://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia_2034_FIFA_World_Cup_bid
165. Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 110-124. <https://doi.org/10.1177/0002716207312618>
166. Winter, T. (2020). *Geocultural power: China's quest to revive the Silk Roads for the twenty-first century*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226658490.001.0001>
167. World Bank. (2021). Saudi Arabia Economic Update - April 2021. <https://www.worldbank.org/en/country/gcc/publication/saudi-arabia-economic-update-april-2021>
168. Yahoo Sports. (2024, Oct 16). LIV Golf CEO Greg Norman reportedly may be replaced by Saudi Arabia's Public Investment Fund. <https://sports.yahoo.com/report-saudi-arabias-public-investment-204413049.html>
169. Zimbalist, A. (2015). *Circus Maximus: The Economic Gamble Behind Hosting the Olympics and the World Cup*. Brookings Institution Press. <https://www.brookings.edu/book/circus-maximus/>

Biografija kandidata

Tijana Martinović rođena je u Tesliću, gdje je završila Gimnaziju. Nakon srednjoškolskog obrazovanja, diplomirala je na Slobomir P. Univerzitetu, stekavši zvanje profesora engleskog jezika i književnosti. Svoje profesionalno iskustvo započela je kao profesor engleskog jezika, gdje je godinama doprinosila obrazovanju mladih kroz nastavni proces. Pored angažmana u obrazovanju, aktivno je uključena u sportski sektor, posebno u oblasti rukometa. Učestvovala je na brojnim sportskim konvencijama i radionicama, a kao delegat Evropske rukometne federacije predstavlja Bosnu i Hercegovinu i Republiku Srpsku na međunarodnom nivou. Tijana tečno govori engleski jezik, dok posjeduje i osnovno znanje italijanskog jezika.

Sadržaj

Uvod.....	7
Koncept meke moći: Definicija, razvoj i primjena u međunarodnim odnosima.....	12
Sportska diplomatija: Definicija, razvoj i primjena u međunarodnim odnosima.....	21
Saudijska Arabija: Geopolitički kontekst.....	29
Politička ekonomija Saudijske Arabije	39
Evolucija saudijske meke moći	44
Sportska diplomatija Saudijske Arabije – studija slučaja	52
Ključni sportski projekti i inicijative	60
Komparativna analiza sa drugim državama Perzijskog zaliva	67
Analiza efekata saudijske sportske diplomatije.....	79
Ekonomsko-privredne posljedice saudijskog ulaganja u sport kao instrument meke moći....	85
Sport kao investicija: Put do eksplozivnog spoljnotrgovinskog suficita Saudijske Arabije.....	85
Teorijski model umjesto eksperimenta.....	90
Sportska industrija kao ključ diverzifikacije saudijske ekonomije i prirede	91
Sport kao alat opšte liberalizacije.....	94
Paradoks protekcionizma: kako mudra saudijska politika stvara nove prilike	97
Rast intraindustrijske razmjene kao posljedica ekspanzivnog saudijskog ulaganja u sport	100
Teorijski osvrt na model specifičnih faktora saudijskog ulaganja u sport.....	103
Mjerenje nestabilnosti saudijske privrede i ekonomije nakon smanjenja rezervi fosilnih goriva i njihovi efekti u slučaju nezasnivanja zamjeneske industrijske grane (u ovom slučaju sportske industrije).....	106
Zaključak	109
Literatura	112
Biografija kandidata.....	122

Универзитет у Бањој Луци

Факултет политичких наука

Комисија за оцјену и одбрану завршног рада на другом циклусу студија

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Предмет: Извјештај о оцјени завршног рада на II циклусу студија Студијског програма политикологије, смјер Међународне студије, кандидаткиње Тијане **Мартиновић**

Наставно-научно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, је на 172. сједници, одржаној 14.09.2023. године, донијело одлуку број: 08/3.846-21/24 од 25.06.2024. године, којом је именовало Комисију за оцјену и одбрану завршног рада на II циклусу студија Студијског програма политикологије, смјер Међународне студије, под називом „Од нафте до спорта: спортска дипломатија као инструмент меке моћи Саудијске Арабије“, кандидаткиње Тијане Мартиновић у сљедећем саставу:

1. доц. др Александар Врањеш, доцент, ужа научна област Политичко комуницирање, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник члан
2. проф. Др Сениша Атлагић, редовни професор, ужа научна област Политиколошко-социолошке студије, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан
3. доц. др Нина Сајић, доцент, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, ментор

Након увида у текст завршног (мастер) рада кандидаткиње Тијане Мариновић и његове анализе, те урађене провјере оригиналности рада, Комисија Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци подноси:

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађеног завршног рада на II циклусу студија Студијског програма политикологије, смјер Међународне студије

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Тијана Мартиновић рођена је у Теслићу, гдје је завршила Гимназију. Након средњошколског образовања, дипломирала је на Слобомир II Универзитету, стекавши звање професора енглеског језика и књижевности. Своје професионално искуство започела је као професор енглеског језика, гдје је годинама доприносила образовању младих кроз наставни процес. Поред ангажмана у образовању, активно је укључена у спортски сектор, посебно у области рукомета. Учествовала је на бројним спортским конвенцијама и радионицама, а као делегат Европске рукометне федерације представља Босну и Херцеговину и Републику Српску на међународном нивоу. Тијана течно говори енглески језик, док посједује и основно знање италијанског језика.

УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ЗАВРШНОГ РАДА

Мастер рад под називом „Од нафте до спорта: спортска дипломатија као инструмент меке моћи Саудијске Арабије“, написан је на 120 странице текста. Овај број страница укључује насловну страну, абстракт на српском и енглеском језику, садржај, поглавља мастер рада и списак кориштене литературе.

Рад је подијељен у 12 поглавља: „Увод“ „Концепт меке моћи: дефиниција, развој и примјена у међународним односима“ „Спортска дипломатија: дефиниција, развој и примјена у међународним односима“ „Саудијска Арабија: геополитички контекст“ „Политичка економија Саудијске Арабије“ „Еволуција саудијске меке моћи“ „Спортска дипломатија Саудијске Арабије – студија случаја“ „Кључни спортски пројекти и иницијативе“ „Компаративна анализа са другим државама Персијског залива“ „Анализа ефеката саудијске спортске дипломатије“ „Економско-привредне посљедице саудијског улагања у спорт као инструмент меке моћи“ и „Закључак“.

Мастер рад кандидаткиње Тијане Мартиновић представља концептуално заокружено и истраживачки утемељено дјело које се бави релативно новим, али све значајнијим феноменом у међународним односима – употребом спорта као средства за пројекцију меке моћи. Рад обрађује тему од научног значаја, с обзиром на све интензивнију употребу неконвенционалних инструмената у савременој дипломатији, а посебно у контексту држава које настоје да рedefинишу своје мјесто у глобалном поретку. У теоријском смислу, кандидаткиња рад заснива на концепту меке моћи који је првобитно дефинисао Joseph Nye, уз надградњу новијим тумачењима у пољу културне и спортске дипломатије, јавне дипломатије и брендирања држава (Grix, Murray, Anholt, Manzenreiter). Теоријски апарат је логички развијен, прилагођен теми и досљедно примјењен на емпиријски материјал. Рад успјешно спаја политиколошке, комуникацијске и економске перспективе, чиме добија интердисциплинаран карактер који је у потпуности у складу са сложеношћу самог феномена.

Избор Саудијске Арабије као студије случаја је методолошки и аналитички оправдан. Ријеч је о земљи која је у посљедњој деценији спровела једну од најамбициознијих трансформација у области спортске дипломатије, кроз иницијативе попут *Vision 2030*, масовних инвестиција у спортску инфраструктуру, организацију

глобалних спортских догађаја и преузимање кључних клубова и спортских брендова. Кандидаткиња није остала на дескриптивном нивоу, већ је тежила да идентификује дубље политичке, економске и друштвене импликације ове стратегије. Циљ рада јесте да се укаже на начин на који Саудијска Арабија користи спорт као средство дипломатског деловања, али и као инструмент унутрашње модернизације, економске диверсификације и побољшања свог глобалног имица. Осим уочавања корисности спортске дипломатије, рад настоји да проблематизује и потенцијалне ризике и ограничења таквог приступа, укључујући критике „sportswashinga“, питања људских права, одрживости инвестиција и културног континуитета. Тај критички слој рада представља важан елемент у научној релевантности овог истраживања.

Рад спортску дипломатију позиционира као озбиљну категорију у оквиру студија међународних односа, а не само као маргиналну или симболичку појаву. Рад даје аргументовану слику о томе како спорт може послужити као ефикасан инструмент меке моћи у рукама државе која тежи глобалном repositioningu. Истовремено, рад указује на шире теоријске импликације у погледу редефинисања појмова утицаја, имица и глобалне моћи у 21. вијеку.

Са стилског аспекта, рад је писан јасно, прегледно и академски утемељено. Стил излагања је аргументован, са досљедном употребом стручне терминологије. Кандидаткиња демонстрира способност синтезе сложених концепата и њихове примјене у анализи конкретног случаја. Рад је логички структуриран, са добром равнотежом између теоријског и емпиријског дијела, а излагање је у складу са академским стандардима на мастер нивоу.

Кандидаткиња користи релевантну и актуелну научну литературу из области међународних односа, политичке економије и спортске дипломатије, као и званичне државне стратегије и институционалне документе. Извори су критички обрађени и конзистентно наведени, што доприноси академској поузданости и валидности закључака. Кандидаткиња је овим радом показала способност да самостално и критички обради сложеној тему, примјени релевантну теоријску и методолошку поставку и допринесе развоју научне мисли у овој области.

СТРУКТУРА ЗАВРШНОГ РАДА

Мастер рад садржи укупно **12 поглавља**, распоређених на сљедећи начин:

1. Увод
2. Концепт меке моћи: дефиниција, развој и примјена у међународним односима
3. Спортска дипломатија: дефиниција, развој и примјена у међународним односима
4. Саудијска Арабија: геополитички контекст
5. Политичка економија Саудијске Арабије
6. Еволуција саудијске меке моћи
7. Спортска дипломатија Саудијске Арабије – студија случаја
8. Кључни спортски пројекти и иницијативе
9. Компаративна анализа са другим државама Персијског залива
10. Анализа ефеката саудијске спортске дипломатије
11. Економско-привредне посљедице саудијског улагања у спорт као инструмент меке моћи
12. Закључак

Мастер рад је структурално уређен тако да логички и тематски прати еволуцију спортске дипломатије Саудијске Арабије у оквиру шире стратегије меке моћи. У уводном дијелу рада кандидаткиња дефинише предмет истраживања – спортску дипломатију као инструмент меке моћи Саудијске Арабије. Представљени су циљеви, истраживачка питања и хипотезе рада, као и научна и друштвена оправданост теме. Образложен је методолошки приступ заснован на студији случаја, са фокусом на квалитативну анализу. Увод такође истиче значај савременог приступа спољној политици кроз неконвенционалне инструменте као што је спорт. Поглавље о концепту меке моћи пружа теоријски оквир кроз радове Joseph-a Nye-a, објашњавајући разлике између меке и тврде моћи, као и начине на које се она користи у међународним односима. Анализира се улога културе, вриједности и политике као извора утицаја. Теоријска поставка служи као основа за разумјевање спортске дипломатије као инструмента меке моћи. Истакнута је важност прилагођавања концепта савременим глобалним изазовима. Поглавље о спортској дипломатији анализира њене историјске коријене и институционалне форме. Дата је систематизација примјера гдје је спорт коришћен као средство међународне комуникације и симболичке пројекције. Спорт се посматра као механизам изградње повјерења и националног брэнда. Поглавље тематизује улогу спортских мега-догађаја као дипломатског алата. Геополитички контекст Саудијске Арабије разматра се у посебном поглављу, с акцентом на њену улогу на Блиском истоку, односе са сусједима и западним савезницима. Политички систем и унутрашње реформе

повезују се са потребом за алтернативним инструментима спољнополитичке артикулације. Представљена је слика Саудијске Арабије као амбициозног регионалног актера. Геополитика је постављена као основа за разумјевање избора спортске дипломатије као средства меке моћи. Политичка економија Саудијске Арабије фокусира се на економску зависност од нафте и тежње ка диверсификацији. Обрађује се стратегија „Визија 2030“ као кључ за разумјевање институционалне подршке спорту. Поглавље показује како се економска трансформација и репозиционирање имиџа остварују преко спорта. Истиче се улога државе као главног инвеститора и носиоца реформи. Еволуција саудијске меке моћи анализира помјерање од традиционалних извора ка савременијим – спорту, забави и туризму. Представљене су конкретне иницијативе које комбинују културу, економију и спорт као интегрисане инструменте меке моћи. Приказана је промјена у глобалној перцепцији Саудијске Арабије. Поглавље истиче везу између унутрашњих реформи и спољнополитичке пројекције.

Централно поглавље рада представља студију случаја спортске дипломатије Саудијске Арабије. Истражује се мотивација, механизми и институционални оквири спортских иницијатива. Поглавље показује како је спорт постао полука државне политике за економску и дипломатску трансформацију. Упоредна перспектива омогућава разумјевање специфичности саудијског модела. У поглављу о кључним спортским пројектима разматрају се примјери попут LIV Golf-a, Саудијске Про лиге и преузимања Newcastle United-a. Анализирају се стратегије финансирања, инфраструктурне инвестиције и медијске кампање. Показано је како спорт постаје видљиви симбол унутрашњих и спољних амбиција. Поглавље такође тематизује улогу приватног капитала и јавне подршке. Компаративна анализа са Катаром и УАЕ омогућава сагледавање различитих модела спортске дипломатије у региону Персијског залива. Саудијска Арабија се представља као примјер холистичког приступа који обједињује спортску инфраструктуру, организацију и брендирање. Упоређивањем се добијају увиди у предности и ограничења сваког модела. Поглавље доприноси бољем разумјевању геополитичке конкуренције кроз спорт. Анализа ефеката спортске дипломатије бави се резултатима на политичком, друштвеном и медијском нивоу. Представљени су примјери побољшаних односа са Ираном и перцептивних промјена у глобалној јавности. Истичу се и унутрашњи ефекти попут еманципације жена и друштвене либерализације. Поглавље указује на потенцијал спорта да

убрза реформе и отвори нове дипломатске канале. У завршном поглављу анализирају се економско-привредни аспекти улагања у спорт. Рад указује на механизме стварања нових индустрија, извоза и привлачења страних инвестиција. Представљена је економска логика спортске дипломатије у оквиру постнафтне стратегије. Истакнута су и ограничења одрживости уколико не дође до дубљих институционалних промјена.

У закључку, рад потврђује тезу да спортска дипломатија представља један од најефикаснијих савремених инструмената меке моћи. Саудијски примјер показује како спорт може бити интегрисан у шире стратегије економске, друштвене и спољнополитичке трансформације. Резултати указују на потребу да се спорт разматра не само као друштвени феномен, већ као важан геополитички ресурс. Рад тако доприноси теоријском и практичном разумјевању глобалне улоге спорта у 21. вијеку.

На крају рада налази се попис литературе која је кориштена, а која броји 169 библиографских јединица (научне књиге монографије, научни радови у часописима и зборницима, званични владини извјештаји, електронски извори итд.).

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА ЗАВРШНОГ РАДА

Предмет овог мастер рада је анализа спортске дипломатије као инструмента меке моћи у остваривању спољнополитичких циљева и интереса, с фокусом на примјер Саудијске Арабије. Спортска дипломатија се у овом контексту посматра као свјесно, стратешко и континуирано коришћење спорта, спортиста и спортских догађаја од стране држава и недржавних актера ради пројекције имица, унапређења међународне сарадње, јачања брэнда државе и изградње међуљудских веза. Као израз меке моћи, спортска дипломатија се ослања на културне ресурсе, политичке вриједности и јавну дипломатију како би индиректно утицала на понашање других актера у међународним односима. Употребу спортске дипломатије анализирају све већи број истраживача у области међународних односа, а у пракси је примјењују бројне државе, укључујући и недемократске режиме, које настоје да спорт искористе као средство „испирања имица“, јачања утицаја или успостављања нових савезништава. Истраживање у овом раду усмјерено је на праћење и интерпретацију развоја саудијске спортске дипломатије у оквиру стратешког програма „Визија 2030“, у периоду од 2016. до 2024. године. Посматрани су кључни спортски пројекти, механизми финансирања, институционални оквири и дипломатски ефекти тих

улагања. Циљ истраживања био је да се прикаже како Саудијска Арабија кроз велика финансијска улагања у спорт настоји да редефинише свој међународни положај, ојача меку моћ и ублажи ефекте негативне перцепције у свјетској јавности. Рад тежи да допринесе бољем разумијевању повезаности између спорта и спољне политике, као и да отвори простор за даље проучавање улоге спорта у глобалним односима моћи.

МЕТОДЕ КОРИШТЕНЕ У ЗАВРШНОМ РАДУ

Методологија завршног мастер рада заснивала се на примјени квалитативне студије случаја, која је коришћена као основна истраживачка метода. Овај приступ омогућио је дубинску анализу спортске дипломатије као инструмента меке моћи Саудијске Арабије у њеном природном контексту, с посебним нагласком на одговоре на питања „како“ и „зашто“ се овај инструмент користи. Студија случаја била је примјењена у складу с дефиницијом Yin-а (2002), као стратегија погодна за проучавање савремених феномена у стварним условима, нарочито онда када границе између феномена и његовог контекста нису јасно дефинисане.

У раду су били коришћени примарни и секундарни извори, који су анализирани методом праћења и контекстуалне анализе, док је триангулација била примјењена ради провјере валидности интерпретација и добијених налаза. У политиколошким студијама, како наводе Hagne, Harrop и Breslin (2001), „случајеви се посматрају кроз вишеслојне леће, мијешају се историја и анализа, специфични детаљи и шире импликације“, што је у овом истраживању омогућило цјеловитије сагледавање употребе спортске дипломатије у саудијском међународном позиционирању.

РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ЗАВРШНОГ РАДА

Истраживање спортске дипломатије Саудијске Арабије као инструмента меке моћи резултирало је низом значајних научних увида који проширују постојеће разумијевање улоге спорта у међународним односима. Рад је показао да спорт у саудијском контексту није искључиво средство за побољшање међународног имица, већ централна компонента државне стратегије економске трансформације и геополитичког позиционирања. Кроз детаљну студију случаја, анализирана је еволуција меке моћи Саудијске Арабије — од

традиционалног ослањања на вјерски утицај и нафтни капитал ка иновативном приступу који обухвата спорт, културну дипломатију и глобална партнерства.

Истраживање је показало да Саудијска Арабија примјењује холистички модел спортске дипломатије, који укључује стварање нових лига, преузимање страних клубова, улагање у домаћу спортску инфраструктуру и организацију међународних догађаја. Такав приступ је постављен у ширем оквиру Визије 2030, стратегије која има за циљ економску диверсификацију и редефинисање улоге Саудијске Арабије на глобалној сцени. За разлику од других заливских земаља, као што су Катар и УАЕ, Саудијска Арабија је изградила разноврстан и иновативан спортски портфолио, који минимизира ризике и максимизира дипломатске и економске ефекте.

Резултати рада указују и на то да спортска дипломатија има потенцијал да дјелује као катализатор ширих друштвених промјена — од проширења права жена и културне либерализације до отварања земље према страним утицајима. Спорт је тако препознат као инструмент не само спољне, већ и унутрашње политике. Поред позитивних ефеката, анализирани су и изазови: одрживост великог обима инвестиција, критике везане за људска права, питање аутентичности спортске културе и могућност отпора традиционалних друштвених структура. Научни допринос овог рада огледа се у проширењу концепта меке моћи кроз примјер интеграције спорта у државну стратегију, чиме је указано да спорт у 21. вијеку може бити више од симболичког средства – он постаје вишефункционални инструмент економске, политичке и друштвене трансформације. Практичне импликације рада односе се на формулисање политика, разумјевање нових геополитичких образаца и пружање основа за будућа истраживања на пресјеку спорта, међународних односа и развоја.

ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Комисија сматра да је кандидаткиња Тијана Мартиновић извршила истраживање у складу са пријављеном темом и да њен рад садржи све елементе добро урађеног завршног рада на студијама II циклуса Студијског програма политикологије Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци.

Комисија сматра да је тема обрађена у складу са прописаним методолошким стандардима израде научних радова II циклуса студија. Истраживање је урађено у складу са постављеним циљевима и као такво задовољава одговарајуће научне критеријуме.

Увидом у рад и осталу приложену документацију закључујемо да кандидат Невен Ђенадија испуњава све законске услове за одбрану мастер рада. Због тога Комисија Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предлаже да се кандидаткињи Тијани Мартиновић одобри јавна одбрана завршног рада под називом „Од нафте до спорта: спортска дипломатија као инструмент меке моћи Саудијске Арабије“.

КОМИСИЈА:

1. доц. др Александар Врањеш, доцент, ужа научна област Политичко комуницирање, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник

2. проф. др Сениша Аталгић, редовни професор, ужа научна област Политиколошко-социолошке студије, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, члан

3. доц. др Нина Сајић, доцент, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, ментор

Бања Лука, 13.06.2025. године

Број:08/1.821/25

Датум:6.6.2025.

На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.121-3/23 од 26.01.2023. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

Овим се потврђује да је мастер рад кандидаткиње **Тијане Маргиновић** под називом „**Од нафте до спорта: спортска дипломатија као инструмент меке моћи Саудијске Арабије**“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 6.6.2025. године.

Шеф Библиотеке

Нина Кузман

Продекан за научноистраживачки рад

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Тијана Мартиновић;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 05.09.1985. године, Теслић, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Филолошки факултет, Слобомир II Универзитет, дана 16.07.2020. године;

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: 16.07.2020. године;

Наслов завршног/дипломског рада аутора: „Субординативни везници и субординативне клаузуле у енглеском језику“;

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: Дипломирани професор енглеског језика и књижевности – 240 ECTS;

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Мастер политикологије – 300 ECTS - међународни односи;

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци;

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: „Од нафте до спорта: спортска дипломатија као инструмент меке моћи Саудијске Арабије“, датум обране: 01.07.2025. године;

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: Политичке науке (S 170);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Доц.др Александар Врањеш, председник Комисије;
2. Проф.др Синиша Атлагић, члан;
3. Доц.др Нина Сајић, члан-ментор;

У Бањој Луци, дана 02.07.2025. године;

Декан

Проф. др Ранка Перић Ромић

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

**Изјављујем да је
мастер/магистарски рад**

Наслов рада OD NAFTЕ DO SPORTA: SPORTSKA DIPLOMATIJA KAO INSTRUMENT
MEKE MOCI SAUDIJSKE ARABIJE

Наслов рада на енглеском језику FROM OIL TO SPORTS: SPORTS DIPLOMACY AS AN
INSTRUMENT OF THE SOFT POWER OF SAUDI ARABIA

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 08.07.2025.

Потпис кандидата

Stana Markovic

Изјава 2

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
Изјава којом се овлашћује _____ факултет/ Академија
умјетности Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски
рад учини јавно доступним

Овлашћујем ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА факултет/ Академију умјетности Универзитета у
Бањој Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом

OD NAFTЕ DO SPORTA: SPORTSKA DIPLOMATIJA KAO INSTRUMENT MEKE MOĆI SAUDIJSKE ARABIJE

који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату,
погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у дигитални репозиторијум
Универзитета у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у
одабраном типу лиценце Креативне заједнице (*Creative Commons*), за коју сам се
одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат
је на полећини листа).

У Бањој Луци 08.07.2025.

Потпис кандидата

Јана Монтанчић

Изјава 3

**Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада**

Име и презиме аутора TIJANA MARTINOVIĆ

Наслов рада OD NAFTЕ DO SPORTA: SPORTSKA DIPLOMATIJA KAO INSTRUMENT
MEKE MOĆI SAUDIJSKE ARABIJE

Ментор DOC. DR. NINA SAIĆ

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 08.07.2025.

Потпис кандидата

Tijana Martinović